

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

EĞİTİM VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN ANALİZİ:
TÜRKİYE'DEKİ ÖZEL OKULLAR ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Gülden ALTAY

Danışman
Prof. Dr. Alper ASLAN

Nevşehir
Temmuz, 2019

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgi ve belgelerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Gülden ALTAY

İmza:

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

"Eğitim ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi: Türkiye'deki zel Okullar rneği"
adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü lisansüstü tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Gülden ALTAY

İmza:

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Alper ASLAN

İmza:

İktisat Anabilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Serap ÇOBAN

İmza:

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Alper ASLAN danışmanlığında, Gülden ALTAY tarafından hazırlanan "Eğitim ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi: Türkiye'deki Özel Okullar Örneği" adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

30/07/2019

JÜRİ

Danışman : Prof. Dr. Alper ASLAN
Üye :Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK
Üye :Doç. Dr. Oğuz ÖCAL

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ^{16/08/2019} .../.../... tarih ve ^{2019.32.759} sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Vedat AKTEPE
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tüm alıőma boyunca baőından sonuna kadar sabır ve yardımları ile her türlü desteği sağlayan çok değerli tez danıőmanım Sayın Prof. Dr. Alper ASLAN'a çok teşekkür ederim. Ve tüm eğitim öğretim hayatım boyunca bana desteğini ve ilgisini esirgemeyen canım anneme çok teşekkür ederim.

Gülden ALTAY

Nevşehir

Temmuz, 2019

EĞİTİM VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN ANALİZİ: TÜRKİYE'DEKİ ÖZEL OKULLAR ÖRNEĞİ

Gülden ALTAY

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz 2019

Danışman: Prof. Dr. Alper ASLAN

ÖZET

Bu çalışmamızdaki genel amaç, eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin analiz edilmesi bunun da Türkiye'deki özel okullar örneği ile yapılmasıdır. Araştırmamızda ilk olarak Türk eğitim sistemi ile özel okullar kavramsal çerçevede araştırılmış, ilk özel okulların kurulduğu Tanzimat Dönemi'nden günümüze kadar özel okullar ile ilgili kavramsal çerçeve araştırılmıştır. Daha sonra Tanzimat Dönemi'nden günümüze kadar özel okullar iktisadi ve mali açıdan değerlendirilmiş ve son olarak da eğitim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki zaman serileri analizi yöntemi ile analiz edilip yorumlanmıştır. Araştırmada kullanılan eğitim ile ilgili veriler; MEB istatistiklerinden, YÖK istatistiklerinden ve diğer değişkenlerimiz olan reel GSYİH, emek, sabit fiyatlarla sermaye verilerimiz ise TÜİK ve TCMB istatistik verilerinden elde edilmiştir. Elde ettiğimiz verilerimize ilk önce ADF birim kök testi uygulaması yapılmış, daha sonra da ARDL sınır testi yaklaşımı ile ekonomik büyüme ile özel okullar arasındaki ilişki ekonometrik olarak analiz edilip yorumlanmıştır. Çalışmamızda özel okullar, devlet okulları, reel GSYİH, emek ve sermaye değişkenlerine ait veriler 1995-2018 yılları arasındaki yıllık verilerden alınmıştır. Elde ettiğimiz verilere yapılan ekonometrik analizlerde, eğitim değişkenlerinin GSYİH değişkeni üzerindeki uzun dönemli ilişki incelenmiştir. Bu nedenle ilk olarak değişkenlerin birim kök içerip içermediğine bakılmıştır. Birim kök analizinden sonra serilerin durağan olup olmadıkları, yapılan analizler sonucunda farklı düzeylerde durağan olmalarından dolayı hata düzeltme modeli aracılığıyla değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki araştırılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda Türkiye'deki özel okullar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin doğru orantılı olduğu yani özel okullar sayısının arttıkça GSYİH'nin de arttığı; fakat buna karşılık Türkiye'deki devlet okulları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ters orantılı olduğu yani Türkiye'deki devlet okulları sayısının arttıkça GSYİH'nin azaldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Eğitim ve Öğretim, Ekonomik Büyüme, Ekonomik Kalkınma, Özel Okullar, Devlet Okulları, ADF Birim Kök Testi, ARDL Sınır Testi.

**ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN EDUCATION AND
ECONOMIC GROWTH:**

EXAMPLE PRIVATE SCHOOLS TURKEY

Gülden ALTAY

Neveşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Department of Economics, Master's Degree, July 2019

Supervisor: Prof. Dr. Alper ASLAN

ABSTRACT

The overall aim of our study, training and analyzing the relationship between economic growth as it is done with the example of private schools in Turkey. In our research, private schools were firstly examined in the conceptual framework with the Turkish education system, and the conceptual framework of private schools from the Tanzimat Era to the present day was investigated. Afterwards, private schools have been evaluated economically and financially from the Tanzimat Period to the present, and finally the relationship between education and economic growth has been analyzed and interpreted by time series analysis. The data related to the education used in the research; MEB statistics, YÖK statistics and our other variables, real GDP, labor, capital prices at fixed prices were obtained from TURKSTAT and CBRT statistics. First of all, ADF unit root test was applied to our data and then the relationship between economic growth and private schools was analyzed econometrically with ARDL boundary test approach. In our study, data on private, public, real GDP, labor and capital variables were taken from 1995-2018 annual data. In the econometric analysis of the data we obtained, the long-term relationship between the variables of education on the GDP variable was examined. For this reason, it was first examined whether the variables contain a unit root. After the unit root analysis, the long-term relationship between the variables was investigated through the error correction model because the series were stationary and they were stationary at different levels. As a result of this research the relationship between economic growth and private schools in Turkey that is proportional to the increasing number of private schools in GDP increased; but whereas it was concluded with state schools in Turkey where the inversely proportional relationship between economic growth that increases the number of state schools in Turkey to conclude that GDP decrease.

Key Words: Education and Training, Economic Growth, Economic Development, Private Schools, Public Schools, ADF Unit Root Test, ARDL Boundary Test.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE ÖZEL OKULLAR İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Eğitimin Tanımı ve Önemi.....	3
1.2. Eğitim Hakkı	4
1.3. Dünyadaki Eğitim Durumuna Genel Bir Bakış	6
1.4. Türkiye’deki Eğitim Durumuna Genel Bir Bakış	7
1.5. Eğitim Kurumları	11
1.5.1. Devlet Okulları.....	13
1.5.2. Özel Okullar	16
1.6. Özel Eğitim Kurumlarının Tarihsel Gelişimi.....	22
1.6.1. Tanzimat Dönemi.....	23
1.6.2. Meşrutiyet Dönemi	28
1.6.3. Kurtuluş Savaşı Dönemi	29
1.6.4. Atatürk ve Çok Partili Döneme Kadar Olan Dönem	29
1.6.5. Çok Partili Dönemden Günümüze Kadar Olan Dönem	31
1.7. Türkiye’de Özel Okullar	32
1.7.1. Türkiye’de Açılan Özel Yabancı Okullar	32
1.7.1.1. Amerikan Okulları	33
1.7.1.2. Fransız Okulları.....	33
1.7.1.3. Alman Okulları.....	34

1.7.1.4. İtalyan Okulları	35
1.7.1.5. İran Okulları	36
1.7.2. Türkiye'de Açılan Özel Türk Okulları	37

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL OKULLARIN İKTİSADİ VE MALİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Dünyada Özel Okullar ve Ekonomideki Yeri ve Önemi	39
2.2. Türkiye’de Özel Okullar ve Ekonomideki Yeri ve Önemi	42
2.3. Devlet Okulları ile Özel Okulların Farkı	46
2.4. Devletin Özel Okullara Sağladığı Destek ve Teşvikler	46
2.4.1. Vergisel Destekler ve Teşvikler	47
2.4.2. Öğrenci Teşvikleri.....	49
2.5. Eğitimin Finansmanı Konusunda Karşılaştırmalı Veriler.....	49
2.6. Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi	51
2.7. Eğitim Sisteminde Özel Okulların Yeri	53
2.8. Özel Okulların Sorunları	54
2.9. Özel Okulların Yatırım Maliyetleri.....	56
2.10. Ekonomik Gelişme ve Eğitim İlişkisi	57
2.11. Ülke Kalkınmasında Özel Okulların Yeri.....	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN EKONOMETRİK OLARAK ANALİZİ

3.1. Veri Seti ve Metodoloji.....	65
3.1.1. ADF Birim Kök Testi Yaklaşımı	65
3.1.2. ARDL Sınır Testi Yaklaşımı.....	67
3.2. ADF Birim Kök Testi Uygulaması ve Sonuçları	68
3.3. ARDL Sınır Testi Uygulaması ve Sonuçları.....	69
SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA	72
ÖZGEÇMİŞ.....	79

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

ADF	Generalized Dickey-Fuller Test (Genelleştirilmiş Dickey-Fuller Testi)
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÖF	Açık Öğretim Fakültesi
ARDL	Delayed Distributed Autoregressive Model (Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model)
BM	Birleşmiş Milletler
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	Organisation For Economic Cooperation And Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
ÖSYM	Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi
PISA	Programme For International Student Assessment (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı)
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TED	Türk Eğitim Derneği
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YÖK	Yükseköğretim Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.	Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi ve İnsani Gelişmişlik Endeksi	7
Tablo 2.	Türkiye'de Okullaşma Oranları	9
Tablo 3.	PISA Sonuçlarına Göre Türkiye'nin Sıralamadaki Yerleri.....	9
Tablo 4.	Okullaşma Oranı ve PISA Sıralaması	10
Tablo 5.	Türkiye'de Okul Türlerine Göre Okul, Derslik, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları	15
Tablo 6.	Türkiye'deki Özel Okulların Sayıları	21
Tablo 7.	Yıllara Göre Yabancı Okullarında Okuyan Müslüman Öğrenci Oranı.....	27
Tablo 8.	Yıllar İtibariyle Özel Okul ve Öğrenci Sayısı.....	38
Tablo 9.	Ülkeler ve Kişi Başına Eğitim Harcamaları	40
Tablo 10.	Avrupa'da Okullaşma Süresi ve GSYİH İlişkisi	41
Tablo 11.	Bazı Avrupa Ülkelerinde Öğrencilerin Devlet ve Özel Okullara Dağılımı.....	41
Tablo 12.	Ülkelere Göre Eğitimin Ekonomik Büyümeye Katkısı.....	44
Tablo 13.	2015 yılı İtibariyle Okullaşma Oranları	50
Tablo 14.	Eğitim Harcamalarının Öğrenci Başına Tutarları	51
Tablo 15.	Lise Türlerine Göre Üniversiteye Yerleşme Oranları	61
Tablo 16.	2000 Yılı ve 2012 Yılı Karşılaştırmalı Veriler.....	61
Tablo 17.	ADF Birim Kök Testi Analizleri.....	68
Tablo 18.	MEB İstatistik Verileri İçin ARDL Eşbütünleşme Testi Sonuçları	69
Tablo 19.	YÖK İstatistik Verileri İçin ARDL Eşbütünleşme Testi Sonuçları	70

GİRİŞ

Eğitim; tanımı üzerinde sağlanamayan uzlaşmanın, önemi konusunda sağlanmış olduğu bir kavramdır. Toplumların günlük ve gelecek yaşamları için en önemli husus olduğu konusunda sağlanan uzlaşma gereği eğitim önceleri aile içinde çözümlenirken, toplumsal yaşamın gelişmesi sonucu bireyler için bir hak olarak görölmüş ve devletlere bunu sağlamaları için pozitif yükümlölükler yüklenmiştir. Devletin kamu kaynaklarıyla, nüfusu hızla artan ve mobilitesi yüksek bir toplumda eğitim ve öğretim görevini yerine getirmesi zaman zaman mümkün olamamaktadır. Devletler başta mali gerekçelerle eğitim yükümlölüklerini tam olarak yerine getirememişler ve eğitimde alternatif arayışları başlamıştır. Devletlerin uluslararası alanda bir rekabet içinde olmaları gibi toplumu oluşturan bireylerde de bir rekabet hali mevcuttur. Ve bunun gereği olarak geleceğe hazırlanmak için kendilerini en iyi şekilde donatma arzusundadırlar. Devlet okullarının yetersiz ve niteliksiz yapıları toplumu ve bireyleri alternatif arayışlara itmiş ve özel sektör eliyle eğitim ve öğretimin önü açılmıştır. Özel eğitimin devletin yetersizliğinin de bir sonucu olarak ihtiyaçtan doğduğu söylenebilir. Son yıllarda gelişim hızına hiç kimsenin yetişemediği, bilgisayar ve iletişimdeki değişim ve beraberinde artan küreselleşme ve küresel rekabetin alan değiştirilmesiyle bilgi en değerli varlık haline gelmiştir. Toplumlar sahip oldukları bilgi kadar değer sahibi olmuş, bilgi üretimin motor gücü haline gelmiştir. Sosyal ve ekonomik hayattan uluslararası şirketlere ve uluslararası ilişkilere kadar savaşlar bilgiye sahip olabilmek için verilir hale gelmiştir. Sadece kişilerin bilgi sahibi olmasının da yeterli olmadığı bu sistemde tüm toplumun eğitim seviyesinin bilgiyi üretebilecek ve üretilen bilgiyi yorumlayabilecek nitelikte olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunu sağlamanın en önemli yolu hiç şüphesiz nitelikli eğitimidir. Eğitim insan kaynağının niteliğini artırabilmek için bir araçtır. “Gelişmekte olan ölkelerin gelişmesine en büyük katkıyı insan kaynaklarına yapılan yatırım ve altyapının iyileştirilmesi yapacaktır.” (8. Beş Yıllık Kalkınma Raporu, 2000) Artık fiziksel yatırımlar toplumsal gelişmedeki yerini insana yapılan yatırımlara bırakmıştır. (Türkmen F. , 2002)

İnsanların devlet okullarından özel okullara yönelmesinin, devlet okulları açısından olumsuz ve özel okullar açısından olumlu sebepleri olabilmektedir. Bu çalışmamızda

Ülkemizdeki ekonomik gelişmeyle özel okullaşma arasındaki bağlantının nasıl ve ne oranda olduğunu açıklamaya çalışacağız. Ekonomik gelişmişlikle birlikte, ülkemizde zelleştirme rüzgârından eğitim sektörü de payını almış ve özel sağlık tesisleri, özel televizyon kanalları gibi özel okullar da hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Özel okullaşma sürecinde devletin mali açıdan özel okullara bakışı onlara sağladığı destek ve teşvikler çalışmanın diğer bir bölümünü oluşturacaktır. Bunun etki ve sonuçlarını araştırmaya çalışacağımız tezimizde özel olarak devletin özel okullaşmayı teşvik için neler yaptığı ve neler yapabileceği ve ülkemizde bu yönde neler yapıldığı ve yapılması gerektiği üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Gerek lkemizde gerekse dünyada özel eğitim kurumları hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Özel okullar üzerindeki devlet denetim ve gözetimi sadece eğitim ğretim açısından değil mali açıdan da geçerlidir. Vergi başta olmak üzere teşvik ve destekler ve bunların kurallara göre uygulanıp uygulanmadığının kontrolü de yine devlet tarafından yapılmaktadır. Bu çalışmada devlet ile özel eğitim kurumları arasındaki mali ilişkiler özel olarak incelenmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ VE ÖZEL OKULLAR İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Eğitimin Tanımı ve Önemi

Eski Türkçede “terbiye” anlamında kullanılan eğitim, sözcük olarak 1950 sonrasında daha yaygın kullanılmaya başlanmıştır. Bir şeyi eğmek, yetiştirmek, uygulamak, bükmek, öğretmek anlamlarına gelen eğitim sözcüğü; İngilizcede “educate” Latince “educare” sözcükleriyle ifade edilip genel olarak bakım, terbiye etmek, yetiştirmek ve eğitmek anlamına gelmektedir. (Şişman, 2006)

Eğitim insan davranışlarında gerçekleşen bilinçli değişim sürecidir. Bireyler bu değişim sürecinde ve sonucunda bazı olumlu davranışlar kazanabilecekleri gibi bazı kötü davranışlardan da uzak kalırlar. Eğitim sistemi ise bireylerde arzu edilen bilinçli davranış değişikliklerini sistemli bir organizasyon ve süreçler bütünü içinde ele alan bir organizasyondur. (Topçu, 2007)

Eğitim biraz da bireyin istek ve davranışları ile toplumun beklentileri arasındaki dengedir. Sağlıklı bir toplumdaki bahsedilebilmesi için; öncelikle bireylerin bedensel, ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı olmaları gerekmektedir. (Özoğlu, 2007) Eğitim bir sistem gerektiren ve bu sistem çerçevesinde ele alınması, denetimli bir çevrede toplumsal bir süreç içerisinde bireyin toplumsal ve kişisel yeteneğinin geliştirilmesi amacı ile toplumsal bir bilinçle gerçekleştirilmesi gereken özel bir süreçtir. (Tezcan, 1985)

Eğitimi konu alan tanımlamalarda çeşitlilik çok fazla olsa da ortak bazı noktalar öne çıkmaktadır. Eğitimin bir süreç olduğu, eğitimden amacın bireyde beklenen bir değişimin olması gerektiği, eğitim sonucu kişinin birey olarak önce kendisinin sonra toplumun bir parçası olduğu için toplumun kazançlı çıkması gerektiği, eğitim faaliyetleri sonucu kişinin hayatta karşılaşacağı zorlukları aşmaya yönelik yetenekler

kazanması gerektiği ve mümkün olduğunca kişi üzerinde kalıcı etkileri olacak eğitim faaliyetinin kişilere çok yönlü beceriler kazandırması gerektiği gibi ortak noktalar ifade edilebilir. (Yeniad, 2006)

Eğitim pek çok sorunun çözümü için temel sebep olan insan faktörüne yatırım yaparak belki biraz masraflı ve zaman alıcı ama daha etkili çözümler üretmenin bir yoludur. Bugün gelişmiş ülke olarak tanımlayabileceğimiz Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) insana yapılan yatırımlar fiziksel yatırımlardan daha fazladır. Yaklaşık 25 trilyon dolarlık beşeri sermaye yatırımı, 18 trilyon dolarlık fiziksel yani köprü, otoyol vb. yatırımlardan daha fazladır. Bunda en önemli etken eğitim yatırımlarının geri dönüş hızının fiziksel yatırımların geri dönüş hızından yaklaşık 3 kat daha hızlı olmasıdır. (Türkmen F. , 2002)

1.2. Eğitim Hakkı

Eğitim hakkı, hem bireysel hem de toplumsal talep içeren ve devlete pozitif yükümlülük yükleyen sosyal hakların başında gelir. İnsan yaşamını sürdürdüğü son ana kadar talim ve terbiye hakkına sahiptir ve bunu talep etmektedir. (Dinçkol, 1990) Eğitim hakkı aynı zamanda insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamayı gerektiren bir süreçtir. (Tunaya, 1982) Eğitim her ne kadar bireylerin davranış değişikliklerine ağırlık verse de, asıl amaç ve ağırlık noktası toplumun bir bütün olarak istenilen davranışlarla bezenmesidir. (Çalcalı, 2009)

Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) gibi pek çok uluslararası sözleşme ve bildirge eğitim hakkına özel önem vermiştir. BM İnsan Hakları Bildirgesi'nde eğitim hakkı düzenlenmiş ve 26.maddesinde “Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.” denilmek suretiyle eğitim hakkının düzenlenmiş olduğu ilk evrensel belge olarak kayıtlara geçmiştir. Bu bildirinin yaptırım gücü olmasa bile en azından bir ideal çizdiği ve standartları yükselttiği, farkında lığı artırdığı söylenebilir. (Çallı, 2009)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) göre eğitim hakkı en temel insan haklarından biri olarak görülmektedir. Ek Protokol'ün 2.maddesinde özel olarak eğitim hakkı düzenlenmiştir. “Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz, devlet; eğitim ve öğretim alanında alacağı görevlerini yerine getirmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapmasını sağlama hakkına saygı gösterir.” (Danıştay, 2012) şeklinde ifade edilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti (TC) Anayasalarında da eğitim hakkı özel olarak evrensel düzenlemelere paralel şekilde düzenlenmiştir. 1982 Anayasasının 42.maddesinde “Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi” olarak yapılan düzenlemenin içeriğinde “Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir” denilerek en azından mevzuatsal anlamda uluslararası standartlar yakalanmıştır. 1982 Anayasasında düzenlenen eğitim ve öğretim hakkı gereği herkes, hiçbir ayrıma tabi tutulmadan eğitim ve öğretim hakkına sahiptir. Bu temel insan hakkının gereği olarak devlet nitelikli bir eğitimi herkese açacağı eğitim kurumlarında parasız olarak sunmak durumundadır. (Çallı, 2009)

Kamu hizmetlerinin tasnifinde eğitim bir yarı kamusal hizmet olarak öne çıkmaktadır. Zira eğitim hizmetinden faydalanan kişi hem kendisi bir fayda sağlamakta hem de toplumun genel seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır. Eğitimin sağlayıcısı olarak devlet ve özel sektör arasında farklı oranlarda da olsa genel olarak bir bölüşüm vardır. Hem özel sektör hem de kamu eğitim faaliyetinde bulunabilmektedir. Eğitim ondan faydalanan insanın gelirini artırmanın yanı sıra toplumsal verimliliği, bilinci ve dolayısıyla kalkınma ve istikrarı artırır. Eğitimli bireylerden oluşan toplumlarda suç oranı düşük, keşif ve icat oranı yüksektir. Sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetler eğitimli bireylerde daha yaygınken ortaya çıkan problemlerin çözümü de daha hızlı olabilmektedir. (Nadaroğlu, 1998) Faydası hem bireye hem de topluma olan eğitim konusunda devlet özel sektörün faaliyet göstermesine izin vermekte ancak denetim ve gözetim görevini de devam ettirmektedir ki kendisi tarafından belirlenen amaçlara daha hızlı ulaşılabilir ve bölünebilir faydası olan eğitimden bireyin yanında toplumda arzu edilen faydayı elde edebilir.

1.3. Dünyadaki Eğitim Durumuna Genel Bir Bakış

Eğitim hakkı ülkemiz dışında da pek çok ülkenin anayasasında da teminat altına alınmış bir haktır. Örneğin Almanya’da eğitim ve öğretime 7 yaşında başlanırken devlet okullarındaki eğitim öğretim ücretsizdir. Alman Anayasası'na göre “Herkes kendini serbestçe geliştirme, okulunu, eğitim yerini ve mesleğini eğilim ve yeteneğini seçebilme hakkına sahiptir.” Devletin denetiminde yapılan eğitim faaliyetleri özel okulları dışlamamaktadır. Almanya’da biraz da ekonomik kaygılarla öğrencilere kitaplar genelde ücretsiz verilmekte ancak yılsonunda geri alınarak arkadan gelen öğrencilerin de bu kitapları kullanması sağlanarak tasarruf edilmeye çalışılmaktadır. Almanya’da eğitimin daha çok yerel birimler tarafından finanse edilip kontrol edildiğini söyleyebiliriz. (Subaşı & Dinler, 2003)

İsviçre gibi konfederal bir ülkede de eğitim daha çok yerel birimlerce izin verilen, denetlenip takip edilen ve finanse edilen bir hizmettir. Devlet okullarında 9 yıllık zorunlu eğitim ücretsiz olarak verilirken piyasada oluşacak talebe göre açılacak ve önünde engelleyici bir hüküm olmayan özel okullara muadili devlet okulunda okuyan bir öğrenci maliyetinin yarısı kadar destek sağlanmaktadır. (Subaşı & Dinler, 2003)

Japonya özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra eğitim alanında ciddi iyileştirmeler gerçekleştirmiş ve hem devlet hem de özel sektörü teşvik etmiştir. Zorunlu eğitimin 9 yıl olduğu Japonya’da devlet okullarında maddi durumu yerinde olan öğrencilerden az da olsa ücret alınırken, hiçbir öğrencinin maddi yetersizlik dolayısıyla okula gidememesine izin verilmemekte ona çeşitli burslar sağlanmaktadır. Devlet okullarının ücretleri oldukça az belirlenmektedir. Özel okulların ücretleri ise devlet okullarına göre oldukça fazladır. Kitapları ücretsiz karşılanan öğrencilere devlet tarafından ücretsiz öğle yemeği de verilmektedir. (Subaşı & Dinler, 2003)

Fransa'daki eğitim sistemi özel okulları kademeli olarak desteklemektedir. Kuruldukları tarihten itibaren 5 yıl kendi kendilerini idame ettirebilen, eğitim kalitesi ve finansmanını yürütebilen özel okullarla devlet sözleşme yapmakta ve özel okulun finansmanı devlet tarafından desteklenmektedir. (Taytak, 2007)

Ülkelerin gelişmişlikleri sadece ekonomik olarak kişi başına düşen milli gelir gibi bir

ölçüyle ölçülmemektedir. Ekonomik kıstaslar elbette bunun en önemli bileşeni olmakla birlikte; ülkedeki hukuk düzeni, sosyokültürel yaşam, demokratik yaşam kalitesi gibi pek çok bileşenden oluşan bir sıralama daha tatmin edici sonuçlar ortaya koymaktadır. Eğitim başlığı altında elbette ki okullaşma oranları, okuryazarlık oranları, kız ve erkeklerin eğitim durumu ile PISA gibi ölçümler dikkate alınmaktadır. (Çalcalı, 2009) Fakat insani gelişmişlik endeksi olarak ifade edilen verilerle ekonomik verilerin uyumu arzu edilen bir durum olsa da bunun her zaman mümkün olmadığı görülecektir.

Tablo 1. Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi ve İnsani Gelişmişlik Endeksi

Ülkeler	Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi (2011)	İnsani Gelişmişlik Endeksi (2011)
Singapur	1	26
Almanya	8	9
Çin	10	101
Türkiye	78	92
Pakistan	96	145

Kaynak: (Buz & Dayıoğlu, 2014)

Genel olarak ülkeler, ekonomik gelişmişliklerine uygun insani gelişmişlik endeksine sahip durumdadırlar. Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere Çin gibi aşırı farklı değerlerin ortaya çıktığı ülkeler olsa da ekonomik kaynaklarını eğitim başta olmak üzere tüm yaşam alanlarına dengeli dağıtabilen ülkeler birbirlerine uyumlu sıralamalarda bulunmaktadır.

1.4. Türkiye’deki Eğitim Durumuna Genel Bir Bakış

Türkiye’de eğitim örgün ve yaygın olarak ifade edilen iki bölümde gerçekleştirilmektedir. Kanun’da da öngörülen örgün eğitim; bir öğretmen nezaretinde okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen eğitim faaliyetini kapsar ve “Belirli yaş grubundaki ve aynı

seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla, okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitim.” (Türk, 1999) şeklinde de tanımlanmaktadır.

Yaygın eğitim; örgün eğitim yanında ve dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerini kapsamak da olup “Örgün eğitim imkânlarından yararlanmamış olanlara, gittikleri okuldan erken ayrılanlara veya meslek dallarında daha yeterli duruma gelmek isteyenlere uygulanan eğitim.” olarak tanımlanabilir. (Ağaya, 2012) Modern dünyanın talep ettiği niteliklerin kazanılması her zaman örgün eğitim kurumlarında mümkün olamamaktadır. Okul eğitimi önemini korusa da yavaş yavaş yerine sürekli eğitim teması önem kazanmaktadır. İnsanlar belli nitelikleri bu merkezlerde almaya gayret sarf eder duruma gelmişlerdir. Özellikle teknolojinin gelişmesine paralel olarak eğitimin de okulların dört duvarı dışına taşması aynı dönemlere denk gelmektedir. Gelişen yaygın eğitim olanakları ve iş dünyasının ihtiyaç duyduğu insan profili, yaygın eğitim kurumlarının yaygınlaşmasının en önemli sebepleridir. Uzaktan eğitim, hizmet içi eğitim gibi yaygın eğitim türleri insan kalitesini artırmanın okul dışı yolları olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, örgün ve yaygın eğitimin eş güdüm içinde olduğu ve birbirini tamamlar nitelikte içeriklere sahip olduğu durumda hazırlanmalıdır.

Örgün eğitimin ilk aşaması olan okul öncesi eğitim kurumları anaokulları ve ilköğretim okullarının anasınıflarında yapılan eğitimi ifade etmektedir. Henüz ülkemizde zorunlu olmayan okul öncesi eğitim bir nevi ilköğretime hazırlanma için bir ön hazırlık programıdır.

Anaokulundan sonra zorunlu eğitimin ilk aşaması olup dört yıl süren ilköğretim ve yine zorunlu olan 4 yıllık ortaöğretim eğitimi gelmektedir. Ortaokul eğitiminde öğrencilerin ve velilerin istek ve arzusuna göre farklı programlı okul alternatifleri sunulmaktadır. Zorunlu ilköğretim yaşı 6-13 yaş arasını kapsamaktadır.

Ortaokul eğitiminin ardından yine zorunlu olan dört yıllık lise eğitimi ortaöğretim olarak ifade edilmektedir. Zorunlu eğitim öğretimin son halkası olan ortaöğretimde öğrencilere mesleki ve teknik eğitim verilmesinin yanında genel eğitim konuları da verilmektedir. Yükseköğretim ise lise olarak da ifade edilen ortaöğretim sonrası iki veya daha fazla yıllık üniversite eğitimini ifade etmektedir. Üniversitelerde meslek yüksekokulları, fakülteler ve benzeri eğitim kurumları bulunabilmektedir.

Üniversiteler önlisans, lisans ve yüksek lisans olarak ifade edilebilecek ve akademik çalışmaya yoğunlaşmayı teşvik edip ülkenin kalkınması için gerekli insan gücünün eğitildiği kurumlardır. (Ağaya, 2012)

Tablo 2. Türkiye'de Okullaşma Oranları

Yıllar	İlköğretim (%)	Ortaöğretim (%)
2000-2001	95,28	43,95
2003-2004	90,21	53,37
2005-2006	89,77	56,63
2007-2008	97,37	58,56
2011-2012	98,67	67,37
2012-2013	98,86	93,09
2015-2016	94,87	94,39

Kaynak: TÜİK istatistik verilerinden derlenmiştir.

Ülkemizde zorunlu eğitimin 30 Mart 2012 tarihinde çıkarılan bir yasa ile 12 yıl olması ile birlikte, 2011-2012 eğitim öğretim döneminden 2012-2013 yılı eğitim öğretim dönemine geçişte ortaöğretimde okullaşma oranlarında ciddi bir artış olmuştur. Bu okullaşma artışının yansımalarının, beklentileri karşılayıp karşılamadığı ise ayrı bir konudur.

Günümüzde ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyeleri ile eğitim sistemi ve genel olarak eğitim düzeyi arasında doğru bir orantı olduğu çok rahatlıkla söylenebilir. Bunu ortaya koyan pek çok araştırma da mevcuttur. Bu araştırmalar bize gelişmiş ülke olmanın yolunun iyi bir eğitim sisteminden geçtiğini göstermektedir. Ülkelerarası eğitim verileri üzerinden analizler yapan ve bu konuda referans kaynak olarak bilinen PISA'nın sonuçları oldukça ilginçtir.

Tablo 3. PISA Sonuçlarına Göre Türkiye'nin Sıralamadaki Yerleri

Dersler	2003	2006	2009	2012
Matematik	35	43	43	43
Okuma Becerisi	35	37	41	41
Fen Bilimleri	33	44	43	43

Kaynak: (Buz & Dayıoğlu, 2014)

Türkiye ekonomik gelişmişlik seviyesi olarak 2018 yılı itibariyle dünyanın 18. büyük ekonomisi olarak ifade edilmektedir.¹ Türkiye ekonomik durumunun oldukça altında yer aldığı eğitim sıralamasında okullaşma oranları da incelendiğinde aslında bunun bir nevi sebeplerine de inilmiş olmaktadır. Türkiye'deki okullaşma oranları son yıllarda yapılan kanuni düzenlemeler ve özellikle kızlara yönelik kampanyalarla artış göstermiştir. “Okullaşma oranı, okul çağında olan aktif nüfusun okula kaydolanlara yüzdesel oranı” olarak tanımlandığına göre Türkiye'nin sahip olduğu oranlar oldukça üzücüdür.

Tablo 4. Okullaşma Oranı ve PISA Sıralaması

Ülkeler	PISA Sıralaması (Okuma Puanları)	Okullaşma Oranı (Ortaöğretim 2009)
Finlandiya	536	% 94
ABD	500	% 89
İngiltere	495	% 96
Türkiye	464	% 65
Kazakistan	390	% 88

Kaynak: (Buz & Dayıoğlu, 2014)

Yukarıdaki tabloda ortaöğretimde okullaşma oranıyla PISA sıralaması arasında genel olarak reddedilemeyecek bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bu ilişkiye göre PISA sıralamasında üst sıralarda olan ülkelerde okullaşma oranı daha yüksektir. Finlandiya, ABD ve İngiltere'nin PISA puanları Türkiye'den yüksek olup aynı zamanda ortaöğretimdeki okullaşma oranları da oldukça yüksektir. Sadece Kazakistan'da okullaşma oranı ile PISA puanları arasında bir uyumsuzluk vardır ki o da Kazakistan eğitim sisteminin kendilerince sorgulanması gerektiğini göstermektedir. Türkiye'de hem okullaşma oranları hem de PISA puanları beklentileri karşılayamayacak kadar azdır. Bu da ülkemiz açısından eğitimin hem

¹Türkiye pek çok ekonomistin ifade ettiği gibi orta gelir tuzağına yakalanmış ve bir türlü buradan yukarıya geçememektedir. Ancak Dünya Bankası ve IMF başta olmak üzere pek çok kurum 2030 ve sonrası için Türkiye'nin Dünya'nın en büyük 10 ekonomisinden birisi olabileceğini, kapasite olarak buna imkanı olan Türkiye'nin sürekli en az %5'ler seviyesinde büyüme rakamını yakalayıp, bilim ve teknolojiye ağırlık verecek bir eğitim sistemiyle bunu başarabileceğini rapor etmektedirler.(Investaz, 2018)

niteliği hem de niceliği üzerinde durulması gereken birçok konu olduğunu göstermektedir. (Buz & Dayıoğlu, 2014)

PISA sıralaması analiz edildiğinde Türkiye'nin ekonomik gelişmişlik düzeyi ile oldukça uyumsuz bir sonuç çıkmaktadır. Zira Türkiye GSYİH sıralamasında 18. sırada yer alırken eğitim sıralamasında en iyi derecesi 33'üncü olmuştur. (Algı, 2018) Türkiye'deki sorun ekonomik gelişme ile az çok ilgili olsa da esas sorunun eğitim sisteminde olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

MEB 2012-2013 istatistiklerine göre, ölkemizde her yıl yükseköğretim hariç okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde yaklaşık 15 milyon civarı öğrenciye eğitim verilmektedir. Bu kadar yüksek sayıda önemli bir görevin sadece devlete ait eğitim kurumları aracılığıyla yapılması mümkün görünmemektedir. (MEB İstatistikleri, 2018)

Türkiye'de okullaşma oranları ilköğretim dışında oldukça dūřüktür. Ortaöđretim ve yükseköğretimde OECD ölkelerinin gerisinde kalan Türkiye okula gitme yaşındaki nüfusun (%50) gerisinde ise OECD ölkelerinin de (%35) önündedir. Bu da eğitim imkânı olsa bundan faydalanabilecek geniş bir halk topluluğunun fiziki ve maddi veya benzeri sebeplerle okula gidemediğini göstermektedir. (Türkmen F. , 2002)

1.5. Eğitim Kurumları

Eğitim kurumsallaşmış yapılar da belli bir sistem içinde verildiğinde toplumdaki eşitlik ve adalet beklentisine daha uygun sonuçlar verecektir. Eğitim kurumları; toplumun arzu edilmeyen noktalara gelmemesi için belli denetim ve gözetim altında, belirli bir program ve bütçe çerçevesinde oluşturulan, bireylerin eğitilmesini ve topluma yararlı bireyler haline gelmesini amaçlayan kurumsallaşmış yapılar dır. Eğitim kurumlarında bireyin ve toplumun ihtiyaçlarına göre belli bir sistematik içinde öğretim faaliyetleri gerçekleştirilir ve bu sayede öğrencilerde olumlu davranış değişiklikleri oluşturulmaya çalışılır.

Eğitimle ulaşılmak istenen, sağlıklı bir toplum yapısı olduğu için bu toplumu oluşturan bireylerin de hem bedensel ve ruhsal, hem de sosyal yönleriyle topluma uyumlu bir gelişme sürecinde olmaları gerekir. Bireylerde beklenen gelişmenin kendi kendine ortaya çıkması beklenilemeyecek derecede önemlidir. Bireylerin

sağlıksız gelişiminin belli süre sonra toplumda aksaklıklara sebep olacağı aşikârdır. Etrafı ile iyi iletişim kurabilen, etrafına olumlu etkide bulunan ve bulunduğu ortama barış havası estiren, kendi hak ve sorumluluklarının bilincinde, önce kendisi sonra da toplumla barışık bireyler elbette ki bir rastlantı sonucu değil ciddi üzerinde düşünülüp titizlikle uygulanan bir eğitim sisteminin sonrasında ortaya çıkabilecektir. Bu nitelikteki eğitimden mahrum bireyler ise içinde yaşadıkları toplum için mutsuzluk ve huzursuzluk kaynağıdır. (Senemoğlu, 2001)

Eğitim devletin yetki ve sorumluluğunda bir kamu hizmeti olmakla birlikte değişen dünya düzeni ve kamusal sorumluluklar bağlamında artık yarı kamusal mal ve hizmet olarak görülmektedir. Eğitim yarı kamusal hizmet olarak; faydasının bölünebildiği, tüketiminden toplumun bir kesimini mahrum bırakabilme ile piyasada fiyatlanıp pazarlanabilme imkânı olan ve pozitif dışsallıkları olan bir hizmettir. Eğitim hizmeti bölünebilir ve bu hizmetin tüketiminde bireyler arasında rekabet söz konusu olabilir. Eğitimde ilave bir kişinin devlete maliyeti sıfırdan fazladır. Hizmetten yararlananlardan bir bedel istemek de mümkündür. (Özgür & Giray, 2016)

Günümüzde hem kamu hem de özel kurumlar marifetiyle toplumun eğitim ihtiyaçlarına cevap verme imkânı doğmuştur. Yarı kamusal hizmet olarak görülebilecek eğitim, devletin asli hizmet alanı olmakla beraber özel okullar örneğinde görüldüğü üzere devletin gücünün zorlandığı noktada yine devletin kontrolü altında rekabete açık bir sektör haline gelebilmektedir.

Son yıllarda ekonomi ve siyaset biliminde devletin küçülmesi, daha çok regüle eden, düzenleyen konuma çekilerek daha etkin olması olarak ifade edilebilecek yeni kamu yönetimi anlayışından eğitim sektörü de etkilenmiştir. Daha çok özel sektör daha az devlet anlayışıyla hareket eden bir anlayışa sahip olan ve 1980 sonrası başta ABD ve Avrupa olmak üzere hızla yayılan bu anlayış, sektörlerin devlet tarafından denetlenmesini ve ilgili piyasayı düzene koymasını amaçlamaktadır. (Lamba, 2015)

Kamu hizmet sunumunun devletin tekeline alınıp özelleştirilmesi günümüzde öne çıkan toplumsal refahı ve kısıtlı olan kaynak kullanımının etkin noktalara getirilme arzusundan doğmaktadır. (Özay, 2004) Devletin denetim ve gözetim görevinin devam etmiş olması ve piyasa ortamını yönlendirme yetkisi ilgili hizmet alanını bir

düzyeyde kamusal alana taşımış olur. (Evren, 2007) Devlet, hizmeti sunan değil sunumunu düzenleyen ve denetleyen olarak daha aktif ve yönlendirici bir role bürünmektedir.

Eğitim sadece belli yaşlarda belli mekânlarda yapılan bir aktiviteyle sınırlanamayacak kadar geniş bir anlama sahiptir. Ancak belli yaşlar bilgi aktarımı ve bunun algılanması için daha müsaittir. Hiç şüphesiz bunun bir sistematik içinde belirli mekânlarda paylaşılması da etkiyi artıracaktır. Niteliği artıran mekânların amaca daha fazla hizmet ettiğinin de ortaya konulması sonucu nitelikli bireylerin nitelikli eğitim kurumlarında yani okullarda eğitim görmesinin topluma daha faydalı olacağı aşikârdır. Okul, toplumdaki bireylerin eğitiminde herkesin ortak paydasıdır. (Erden, 2000)

1.5.1. Devlet Okulları

Devlet olmanın bir gereği olarak topluma arzu edilen davranışları öğretip arzu edilmeyenlerden uzak durulmasını sağlamak için eğitim kurumları açılması ve buraların öğretmen, idareci ve derslik gibi ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Yaşadığımız zamanda eğitim ve öğretim sürecinin her aşamasında karşımıza çıkan eğitim ve öğretim kurumları, devletin asli görevleri arasında yer alan eğitim hizmetini üstlenmişlerdir. Bu eğitim öğretim kurumları kreş, anaokulu, ilk ve ortaokul, lise ve üniversite için ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim kademelerinde insanlara faydalı olmaya çalışmaktadırlar.

Bir okulu devlet okulu veya özel okul olarak ayırmak gerektiğinde kriterin ne olması gerektiği hususunda dikkate alınabilecek pek çok husus vardır. Okulun binasının, eğitim araç gereçlerinin devlete ait olduğu, öğretmen ve diğer personelinin ücretlerinin devlet tarafından ödendiği, öğrenci ve velileri arasında herhangi bir ayırım gözetmeksizin herkese açık olan okullara devlet okulu denilmektedir. (Kırmızı, 2014)

Eğitim bir kamu hizmeti olarak uzun süre devlet tekelinde sunulmuştur. Osmanlı Devleti'nde eğitimin bir kamu görevi olarak görülmeye başlanması 19.yüzyılda batılılaşmanın etkisinin arttığı Tanzimat Dönemi'ne denk gelmektedir. Daha önce devlet; asker ve yönetici küçük bir zümrenin eğitimi ile ilgilenirken toplumun

çoğunluğunu ihmal etmiştir. Devletin bıraktığı bu boşluk ise vakıflar vb oluşumlara bırakılmıştır. (Uygun, 2003)

Devletin Tanzimat sonrası eğitime ağırlık vermesi ve yaygınlaştırmaya özen göstermesi sonucu hızla bir okullaşma hamlesi başlamıştır. Günümüze kadar süren süreçte uzun dönem eğitim devletin tekelinde topluma sunulmaya çalışılmıştır. Ancak devlet okullarının da kendi içinde sıkıntıları baş göstermiş ve onlar da uluslararası rekabette ülkeyi arzu edilen noktalara getirememiştir. Hiç şüphesiz ki bunda en önemli sebep ülke ekonomisidir. Hızla artan nüfusa okul ve öğretmen sağlamak bile oldukça zorlaşırken bir de devamlı değişen sistem arayışları eğitimde ülkemizi gerilerde bırakmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2017 yılı bütçe verilerine bakılırsa, bakanlığın yeni okul yapımı gibi işlerini kapsayan yatırım bütçesinin genel bütçe içindeki payı %1.12 civarında olup MEB'in bütçesinin genel bütçeye oranı %13.18 iken üniversiteler dâhil eğitimin bütçe içindeki payı da %17.15 olarak gerçekleşmiştir. Bu sayısal verilere bakıldığında ayrılan bütçe içindeki payın oldukça ağırlıklı bir oranının personel gideri ve ondan kaynaklı sosyal sigorta ödemelerinin olduğunu da ifade edersek aslında devletin mali açıdan eğitimde pek bir hareket alanının kalmadığını da söylemek gerekir. 2017 yılında 85 milyar TL olan MEB bütçesinin 67 milyar TL'si personel ve ondan kaynaklı sigorta ödemesine ayrılmıştır. (MEB İstatistikleri, 2018)

MEB verilerine göre örgün eğitim kurumlarında görev yapan öğretmen sayısı 2015-2016 eğitim öğretim yılında 993 bin 794 iken 2016-2017 eğitim öğretim yılında 1 milyon 5 bin 380 olmuştur. MEB öğretmen çalıştıran bir kurum haline gelmiş ve yeni okul açacak kaynak kendisine tahsis edilemediğinden okul, öğretmen ve öğrenci sayılarında istenilen seviyeyi yakalayamamıştır. (MEB İstatistikleri, 2018)

2017-2018 eğitim öğretim yılı verilerine göre, örgün eğitimdeki öğrencilerden 14.946.713'ü resmi, 1.351.712'ü özel ve 1.586.823 öğrenci ise açık öğretim kurumlarında okumaktadır. Özel okullardaki öğrenci sayısının giderek arttığı gözlenmektedir. Zira özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin oranı 2016-2017 eğitim öğretim yılında yüzde 7,6 iken, bu oran 2017-2018 döneminde yüzde 8,3'e yükselmiştir. (MEB İstatistikleri, 2018) Bunda hiç şüphesiz devletin daha sonra ayrıntılı bir şekilde açıklanacağı üzere öğrenci başına verdiği destek ve teşviklerin de

payı vardır.

Tablo 5. Türkiye’de Okul Türlerine Göre Okul, Derslik, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları

Kurumlar	Okul Sayısı	Derslik Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı
Devlet Okulu	53.870	568.645	14.946.713	880.673
Özel Okul	11.694	118.155	1.351.712	149.457
Açık Öğretim	4	-	1.586.823	-

Kaynak: (MEB İstatistikleri, 2018)

Yukarıdaki tablo, özel okulların neden tercih edildiğine ilişkin de veri sunmaktadır. Buna göre resmi devlet okullarında öğretmen başına 16.9 öğrenci düşerken, bu sayı özel okullarda 9 olmaktadır. Öğretmenlerin öğrenci başına ayırabilecekleri zamandan, onlara gösterebilecekleri dikkat ve özene, ödev kontrolünden ilave bilgiye kadar her konuda etki eden bu oran özel okulların neden tercih edildiğinde en önemli gerekçelerden birisidir. Devlet okulları denilince akla ilk olarak kalabalık sınıflar gelmektedir. Devlet okullarında kalabalık sınıflar en önemli fiziksel problem olarak görülmektedir. Derslik başına öğrenci sayısında veriler daha kötüdür. Devlet okullarında derslik başına 26 öğrenci düşerken özel okullarda bu sayı sadece 11 olmaktadır. Özel okullarda sınıflar genel olarak daha az öğrenciyle ders yaparak verimi artırabilmektedir.

MEB’in 2018 yılı verilerine göre 65.564 okul ve yaklaşık 1 milyon öğretmen ile devlet oldukça büyük bir hacme sahiptir. Eğitim sektöründe devletin bu sayılarla ilgili kalite ve etkinlik sağlayabilmesi oldukça zordur. Zaten PISA başta olmak üzere yapılan analizler eğitimin niteliğinden niceliğine kadar Türkiye’de sorunlu bir alan olduğunu göstermektedir. (MEB İstatistikleri, 2018)

Türkiye, yapılan değerlendirmelerde bazı branşlarda gelişme göstermekte olsa da genel olarak ekonomik gelişmişliğine göre oldukça gerilerde bir görünüm arz etmektedir. Ekonomik olarak sağlanan gelişmenin eğitime istenilen düzeyde yansımamasının bir sonucu olarak bu durumu değiştirecek en azından kısmi olarak iyileştirebilecek bir ara formül olarak özel okullaşma eğilimi giderek artış

göstermiştir. Devlet özel okulların önünü açarken kendi okullarını da ihmal etmemiş ve gerek sayı ve sistem gerekse de nitelik olarak olumlu gelişmeler gözlenmektedir.

Devlet okullarının eğitim dışında ahlaki yönden de beklentileri karşılayıp karşılamadığı tartışmalıdır. Bu okulların toplumda suç oranlarını azaltıp azaltmadığı üzerinde yapılan bir çalışmada bunun sonucunun çok da beklendiği gibi olmadığı ortaya çıkmıştır. Devlet okullarına giden öğrenci sayısının göreceli olarak artması suç oranlarının da artmasına sebep olmuş, okullaşma ile suç oranlarındaki azalmanın ise özel okullara giden öğrenci sayısındaki artışla sağlandığına ilişkin veriler ortaya çıkmıştır. (Çokgezen, 2008)

PISA tarafından yapılan araştırmalarda eğitim kalitesinin en üst düzeyde olduğu Finlandiya'da eğitim seviyesinin yükseltilmesi için seçilen yöntem ülkede genel olarak eğitim eşitliğinin sağlanması olmuştur. Kırsal bölgelerle kentler arasında ve genel olarak ülkenin genelinde var olabilecek fırsat eşitsizliğini ortadan kaldırmak, öğrencilerin özel okul ve özel ders gibi durumlara ihtiyacını ortadan kaldırmıştır. Böylece eğitimin özel okul veya devlet okulunda verilmesinden ziyade ilk yapılması gerekenin bölgelerarası fırsat eşitliği olduğunun bilinmesi gerekir. (Eraslan, 2009)

1.5.2. Özel Okullar

Bir kamu hizmeti olan eğitimin esasen devlet tarafından yerine getirilmesi gerekir. Ancak gittikçe artan bir hızla değişen toplumsal hayatın ihtiyaçları karşısında devletin kamu hizmetlerinden tamamen çekilmesi bazıları ise özel sektörle beraber sürdürmesi esasını benimsenmiştir. Devletin hizmetin bizzat sunucusu değil de halka karşı sorumluluğunun gereği olarak düzenleyici ve denetleyici konumunda bu hizmetlerin sağlıklı yürütülmesini sağlaması genel kabul görmektedir. Devletin etkinlik alanının daralması elbette ki bu hizmetleri kamu hizmeti olmaktan çıkarmamaktadır. Kamu hizmetlerinin özel sektöre açılmasındaki amaç da sonuç olarak bu hizmetlerin sunumundaki kalite seviyesini yükseltmek ve toplumsal refahı artırmaktır. (Özay, 2004)

Toplumun eğitim ve öğretimi devletin sorumluluğunda olduğu için, devlet bu sorumluluğunu kendi açmış olduğu okullar ve kendi denetim ve gözetimi altında

açılmasına izin verdiği özel okullar yoluyla yerine getirmektedir. MEB istatistiklerindeki rakamlara da bakıldığında görüleceği üzere eğitim öğretim yükünün sadece devlet tarafından yüklenilmesi artık toplum kalitesi açısından mümkün gözükmemektedir. Okul sayılarının artırılması ve öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının düşürülmesi, devlet okullarındaki okullaşma ve ülkedeki nüfus artış hızına bakılırsa pek mümkün gözükmezken eğitimin niteliğini artırmanın bir alternatifi olarak özel okullar ortaya çıkmaktadır.

Eğitim gibi bir sektörde tüm hizmetin devlet tarafından verilebilmesi özellikle geldiğimiz bu konjonktürde artık zor görünmektedir. Devlet kendi sorumluluğundaki bu hizmeti değişik şekillerde özel sektöre gördürebilmektedir. Genel olarak 3 farklı yöntem kullanılarak özel sektör eliyle gördürülen eğitim hizmetinde devletin asli sorumluluğu devam etmektedir. Devlet; sözleşme yöntemi, kupon yöntemi ve anlaşmalı okul yöntemi ile özel sektörden istifade etmektedir. Sözleşme yönteminde eğitim hizmeti görevi, ihale ile sözleşmeli kuruluşa devredilmektedir. Devlet önceden belirlediği kurallar çerçevesinde devlete bağlı olmayan özel kuruluşlarca sunulacak hizmetin kalitesinden sorumlu olduğu için denetiminden de sorumludur. İkincisi kupon yöntemi olup; bu yöntemde okullar arasında oluşan rekabet ortamında velilerin okul seçme hakkı doğrultusunda destek, ilgili okula yönlendirilmektedir. Üçüncü yöntemde ise anlaşmalı okulların finansmanı devlet tarafından çeşitli düzenleme ve kısıtlara başvurulmadan tüzük veya sözleşme ile belli bir dönemin sonunda öğrencilerin eğitim durumları dikkate alınarak durumları değerlendirilen okullardır. (Akkoyunlu, 2005)

Personel ve bina gibi giderleri devlet tarafından karşılanmayan okullara özel okul denilmektedir. Eğitim öğretimin her seviyesinde faaliyet yürütebilen bu kurumların sahipleri gerçek kişiler veya tüzel kişiler olabilmektedir. Devlet okulları dışında olup giderlerini öğrenci ücretleri ve yapılan bağış gibi ekstra gelirlerle karşılayan özel okulların, devlet okullarından farklı pek çok yönü bulunmaktadır. (Özdemir & Tüysüz, 2017). Millî Eğitim Bakanlığı'nın denetim ve gözetimi altında olmak üzere yerli ya da yabancı, gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulmuş olup bir ücret karşılığında örgün eğitim öğretim veren tüm özel okullar, MEB mevzuatına tabi olarak faaliyet yürütmektedirler. (Uygun, 2003)

Devlet okullarının özel okullara kıyasla daha az maliyetli hale gelebilmesi halinde tercih edilebilirliğinin artacağına dair öngörüler, özel okul maliyetlerinin de düşürülmesi yönünde ekstra yönelimleri başlatmıştır. Kamu okullarında gerek sınıfların kalabalık olması, gerekse özel okullarda öğretmenlerin öğrencileri ile daha alakadar olabilmeleri ve gerekse başarıya olan açlık olarak ifade edilebilecek motivasyonun hem öğrenci hem veli hem de okul tarafından devlet okullarından daha fazla olmasının özel okulların özellikle fakir bölgelerde de açılabilir olmasının teşvik edilmesi gerektiği görüşü giderek desteklenmektedir. Velilerin okullardan hesap sorabildiği ve bir şey beklemek için bir şeylerden fedakârlık ettikleri özel okul modelinde amaç, belirlenecek ücretle özel okullaşmanın önünün olabildiğince açılması ve bu imkânların geniş halk tabanına yayılmasıdır. Aksi halde gelir adaletsizliği eğitimdeki fırsat eşitsizliğine sebep olacak ve bir nevi kast sistemi üreten bir eğitim sistemi ortaya çıkacaktır. (Tooley, 2006)

Devlet okulları ile özel okullara habersiz yapılan gezilerden elde edilen bilgilerin raporlandığı çalışmalarda, devlet okullarında boş geçen derslerin yoğunluğunun azımsanmayacak ölçüde fazla olduğu halde özel okullarda buna müsaade edilmediği veya bunun çok az rastlanan birkaç olayla sınırlı olduğudur. Probe Raporu olarak da anılan raporda velilerin pek çoğunun ekonomik maliyetleri eşit olsa çocuklarını, özel okullara gönderme yönünde tercihte bulunacağını ifade ettiklerini, devlet okuluna gönderenlerde maliyet unsurunun ilk gerekçe olduğunu göstermiştir. Bu rapor özel okulların devlet desteğine ihtiyaç olan bölgelerin tespitinde oldukça yol gösterici olmaktadır. Bu rapora göre devlet özel okulları desteklerken ekonomik gerekçelerle özel okula gidemeyecek olan fakir bölgeleri seçmeli veya fakir aile çocuklarının özel okula gitmesinin önünü açmalıdır. Bu raporda özet olarak fakir aile çocuklarının ailelerinden gelen fakirliğin önünü kesmek için devlet okullarında olması muhtemel mucizevî gelişmeyi beklemekten başka çareleri de olmalıdır görüşüyle özel okulların desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Aksi halde devlet okullarında beklenen o mucize hiçbir zaman gerçekleşmeyebilir. Belki özel okulların teşvik edilmesi beklenen o mucizenin daha öne çekilmesine bir sebep olabilir. (Tooley, 2006)

Ülkemizde özel okullar üzerinde gerek eğitimin kalitesi ve ücreti, gerekse ideolojik ve siyasal gerekçelerle hep tartışmalar olagelmiştir. Yapılan bu tartışmalar özel okullara olan ilgiyi görünen o ki azaltamamıştır. Günümüzde veliler çocuklarını

birbirine benzeyen gerekçelerle özel okullara hem de belli bir ücret vererek göndermeyi tercih etmeye devam etmektedirler. Bu tercihin en önemli nedeni ise bu okulların devlet okullarına göre daha iyi görünmeleridir. Yapılan sınav sonuçları analiz edildiğinde özel okulların devlet okullarına göre daha başarılı olduğu görülecektir. (SETA, 2009)

Yapılan bir araştırmada, “Veli değerlendirmesine göre en iyi 10 okulun 7’si, öğrenci değerlendirmesine göre en iyi 10 okulun 8’i, sportif ve sosyal tesislere sahip en iyi 10 okulun 9’u, üniversite sonuçlarına göre en iyi 10 okulun 7’si, özel laboratuvar olanaklarına göre en iyi 10 okulun 8’i özel okuldur.” sonucuna ulaşılması özel okul tercihinin bilinçli yapıldığını da göstermektedir. (Erdoğan, 2002)

Devlet okulu ile özel okullar arasındaki fark sadece sınav sonuçlarında değil, öğretmen ve veli kanaatlerinden de ortaya çıkmaktadır. 2007 yılında Türk Eğitim-Sen tarafından yapılan anket çalışmasında öğretmenlerin %58’i, velilerin ise %65’i özel okulların devlet okullarından daha başarılı olduğunu belirtmişlerdir. Benzer sonuçlar özel okul öğrencilerinin nitelikleri konusunda da ortaya çıkmaktadır. Sosyal ve kültürel donanım olarak özel okul öğrencileri muadilleri devlet okulu öğrencilerinden daha donanımlı olarak hayat serüvenine devam edebilmektedirler. Sonuç olarak veli, öğrenci ve öğretmen üçgeninde herkeste özel okulların devlet okullarından daha memnuniyet verici ve daha başarılı olduğu yönünde kanaat oluşmuştur. (Çokgezen, 2008)

Özel eğitim kurumlarındaki öğretmenlerin rekabetten kaynaklanan performans yüksekliği gözlerden kaçmamakta özel okullardaki öğretmenler daha özverili ve daha motive olarak ifade edilmektedir. Devlet okullarındaki öğretmenler bile özel okul öğretmenlerinin kendilerinden daha fazla fedakâr ve çalışkan olduklarını kabul ettiklerini gösteren araştırmalar mevcuttur. Özel okullardan devlet okullarına geçme eğiliminin oldukça fazla olduğu ülkemizde bunda en önemli etken özel okulların ağır çalışma temposu ve devlet okullarının rahat çalışma ortamı olmaktadır. (Çokgezen, 2008) Ülkemizde özel okullar, geleneksel okul anlayışının Batılılaşmanın başlangıcı kabul edilen Tanzimat Fermanı ile birlikte farklılaşması sonucu gayrimüslimlerin öncülüğünde gelişmiştir. Daha çok yabancı ve azınlıkların açtığı bu okulların

devletle münasebetleri hep sorunlu olmuş ve bu okullar üzerinde tam denetim sağlanamamıştır. Osmanlı devletinin savaşlarda yenilgisi ve gerilemenin durdurulamaması eğitim sisteminde ikililiği artırmış Osmanlı yabancı okulların akınına uğramıştır.

Ülkemizde özel okul denilince akla ilk yabancılar ve azınlıkların okulları gelse de son dönemde özel sektör eliyle pek çok özel eğitim kurumu açılmıştır. Özel eğitim kurumları kreş ve anaokulundan başlayarak, ilk ve ortaokul, lise ve üniversiteye varana kadar eğitimin tüm kademelerinde faaliyet yürütebilmektedirler. Bunun yanında özellikle Yabancı Dil Sınavları, Açık Öğretim ve Kamu Personeli Seçme Sınavı kursları ile Dikey Geçiş Sınavı ve Akademik Lisansüstü Eğitim Sınavlarına hazırlık kurslarının yanı sıra hizmet içi eğitim, mesleki eğitim, dil ve kişisel gelişim kursları eğitim faaliyetinde bulunmaktadır. (Kırmızı, Özel Liselerin Türk Eğitim sistemindeki Yerinin İktisadi ve Mali Açından Değerlendirilmesi, 2014) Türkiye’de son yapılan araştırmalara göre özel eğitimin genel okullaşma oranı içindeki payı %8 civarındadır. (MEB İstatistikleri, 2018)

Özel okullar ile devlet okullarının amaçları kanun çerçevesinde ortak olmakla birlikte belirgin bazı farklılıkları da ifade etmek gerekir. Özel okullar gerçek veya tüzel kişilerce veya onların ortaklığı ile kurulabilecek iken devlet okullarında kurulum devlet tarafından yapılır. Özel okul geçmiş yıl, cari yıl ve gelecek yıla yönelik ekonomik kaygılar ve kar zarar beklentisiyle hareket etmek zorunda iken devlet okullarında böylesi kaygılar yoktur. Özel okullar sundukları hizmet karşılığında velilerden sınırları belirlenmiş ücret talep ederlerken devlet okullarında ise böylesi bir talep olmayıp okullar ücretsizdir. Özel okullarda çalışan öğretmen ve personelin ücretlerini okul yönetimi karşılamak zorunda iken devlet okullarındaki öğretmen ve personelin ücretleri devlet bütçesinden karşılanmakta olup okul yönetiminin böyle bir derdi olmaz. (Özdemir & Tüysüz, 2017) Ülkemizdeki özel okulları yabancı ve azınlıkların açtıkları okullarla ilişkilendirerek anlatmak tarihçeyi öğrenmek açısından doğru olsa da günümüz gerçekleri karşısında bu okulların özel okullar içindeki yeri oldukça azalmıştır. Özel okulları sınıflandırmak daha net bir gözlem yapmamıza imkân verecektir. Özel okullar kendi içinde MEB Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğine göre 5 farklı gruba ayrılabilir. Bunlar; Türk Özel Okulları, Yabancı Özel Okulları, Azınlık Özel Okulları, Özel Eğitim Okulları, Milletlerarası

Özel Öğretim Kurumları²dır. (MEB, 2012)

Tablo 6. Türkiye'deki Özel Okulların Sayıları

Okul Türleri	Okul Öncesi Okulları	Özel İlköğretim Okulları	Özel Ortaöğretim Okulları
Türk Okulları	4407	3364	2606
Azınlık Okulları	7	45	11
Yabancı Okullar	1	1	11
Özel Eğitim Okulları	-	25	383
Milletlerarası Okullar	-	52	26

Kaynak: (MEB İstatistikleri, 2018)

Ülkemizde toplam 11.694 tane özel okul bulunmakta olup bunların dağılımı yukarıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre okul öncesi eğitim amaçlı anaokullarının toplam sayı içindeki payı oldukça fazladır. Bunun dışında ilköğretim ve ortaöğretim seviyesindeki özel okul sayıları da yine oldukça fazladır. Yabancı, azınlık ve milletlerarası okulların sayısının ise genel sayı içindeki payı oldukça azdır.

Son yıllarda sayıları hızla artan özel okulların açılışı Milli Eğitim Bakanlığı'nın iznine tabidir. Özellikle okul olacak binanın fiziki şartlarının okul olmaya yeterliliğinin kontrol edildiği bu aşama öncesinde okula öğrenci kayıt edilemez. Kurum açma izni alan özel okulların fiziki altyapısının yeterli olduğu ve aynı zamanda kurucular, ortaklar veya devir alacak kişilerde kanun çerçevesinde aranması gereken diğer şartların yerine getirildiği anlamına gelir. Özel okulların ders programları, içerikleri, Milli Eğitim Bakanlığı'nın devlet okullarında tespit ettiği esaslar çerçevesinde yürütülür. Kurum açma izin belgesi alan okulların iki yıl içinde fiili olarak eğitim öğretime başlaması gerekir. Aksi halde okul açma izinleri iptal

² Milletlerarası özel öğretim kurumları, “yalnız yabancı uyruklu öğrencilerin devam edebilecekleri özel öğretim kurumları” olarak tanımlanmıştır. Yani, bu kurumlar Türkiye’de bulunan ve sadece yabancı ülke vatandaşlarına açık olan öğretim kurumlarıdır. Türk vatandaşları bu okullardan faydalanamaz. Bununla birlikte söz konusu okullar ancak bir ortaöğretim kurumu olabilir. Yabancı ülke vatandaşı gerçek ya da tüzel kişiler milletlerarası özel öğretim kurumunu açabilecekleri gibi, Türk vatandaşlarıyla ortak olarak 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu çerçevesinde de milletlerarası özel öğretim kurumu açabilirler. Milletlerarası özel öğretim kurumlarının programları, eğitim öğretim faaliyetleri ve diğer hususlarla ilgili işlemleri, kurum yönetiminin hazırlayacağı ve Milli Eğitim Bakanlığının onaylayacağı esaslara göre yürütülür ve bu hususlarda ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetim hakkı bulunmaktadır. (Kırmızı, 2014)

olunur. Toplam öğrenci sayılarının en az %3'ü kadar burslu öğrenci okutmak zorunda olan özel okullar reklam yapma konusunda da bazı kısıtlamalara tabidirler.

1.6. Özel Eğitim Kurumlarının Tarihsel Gelişimi

Devlet otoritesinin dışında okul açılması çok öncelere dayanan bir uygulamadır. Bu topraklarda açılan ilk özel okullar için Osmanlı öncesine kadar gitmek gerekir. Osmanlı öncesinde, Haçlı Seferleri sonrasında Bizans İmparatorluğu'nda ve özellikle İstanbul'da yaşayan Latinlerin kendi din adamları ve ibadethaneleri vardı. Her dinin mensubu gibi onlar da kendi çocuklarına kendi din ve ahlak kurallarını öğretmek için ibadethanelerinin yanına okullar açtılar ve çocuklarına başta okuma yazma olmak üzere pek çok şey öğrettiler. (Aksoy, 2015)

Türkler İstanbul'u aldıktan sonra farklı din gruplarına hoşgörüyle yaklaşmış ve onların bu bölgede varlıklarını sürdürmelerine izin vermişlerdir. 1583'te bir grup rahip, İstanbul'a geldikten sonra Galata'daki Saint-Benoit Manastırı yanına bir okul açtılar. Bu okul, daha önceki kilise okulları gibi, İstanbul'daki Latin topluluğun çocuklarına Fransızca başta olmak üzere matematik, vb dersler okutuyordu. İbadethanelerin yanındaki bu okullar bağlı buldukları mezhebin çocuklarına aktarılmasını esas hedef belirlemişken mezhep ve dolayısıyla din misyonerliği de yapmışlardır. (Polat, 1989)

Misyonerlik amacıyla okullar kurulması ve halka sempatik gelecek hizmetlerde bulunulması Papa tarafından, Propaganda Dairesi'ni kurarak kurumsallaştırılmıştır. Bu amaçla maddi destek sağlanan misyonerler hedeflenen ülkelere gönderilmiştir. Hıristiyanlık içinde mezhepler arasındaki görüş farklılığı ve rekabet, okullaşma ve misyonerliğe de yansımıştır. (Polat, 1989)

Mezhepler arasındaki rekabetin dışında yabancı okullar, devlet ve halkın olumsuz bakışını kırmaya çalışırken bir de beklenenin aksine gayrimüslim tebaanın kendi içinden gelen engellemeleriyle karşılaşmışlardır. Özellikle Katolik ve Ortodokslar, Protestanların okul açmasını engellemek için buralara öğrenci gönderilmemesini istedikleri, bina ve arsa verilmemesini talep ettikleri orada çalışılmamasını tavsiye edip çalışanlara başka yerlerde iş imkânı sunulmasını kendi tebaasına önerdiği bilinmektedir. (Ortaylı, 1981)

Hangi ülkeden olurlarsa olsun dini duyguların ön planda olduğu misyonerlerin eğitim çalışmalarında ortaya herhangi bir sorun çıktığında muhatap alınacak ülke konusunda genellikle okulda çalışan personelin hangi ülke yurttaşı olduğu veya hangi dilin okutulduğuna bakılarak bir tanımlama yapılmaya çalışılmıştır. Okulun ağırlıklı olarak maddi destek aldığı, devlette bu anlamda dikkatle izlenmiştir. Örneğin İtalyalı rahibelerin çalıştığı Ivrea okulları, İtalyan okulu olarak addedilmiştir. Bu yöntem ile bakıldığında Katolik okullarının pek çoğunun Fransız ve İtalyanlara ait olduğu söylenebilir. (Aksoy, 2015)

Yabancı ülkelerin özellikle dini amaçlı misyonerlerin, Osmanlıda okul açmaları zaman zaman hoş karşılanmamıştır. Gerek dönemin idarecileri gerekse halk yabancıların okul açmasına sıcak bakmamış ve gerek yer verme gerekse çocuklarını gönderme konusunda bu okullardan hep bir uzak durmuşlardır. Bu yüzden okulların bina ve arsa bulması zor olmuş, misyonerler bu engelleri okulların yanına halka ve idarecilere sempatik görünecek dispensar ve hastane gibi sosyal donatılar da yaparak aşmaya çalışmışlardır. (Ortaylı, 1981)

Tanzimat ile birlikte eğitim öğretimin öneminin anlaşılmaya başlanmasıyla birlikte her azınlık veya grup kendi çocukları için özel okullar açmaya veya var olan okullarını büyütmeye başlamışlardır. Rumlar başta olmak üzere Ermeniler ve Yahudiler Tanzimat Fermanı sonrası bu serbestleşme ortamından istifade ile kendi okullarını açmışlardır. (Vahapoğlu, 2005) Her dönemin özel okul açılmasıyla ilgili kendine özel durumlarını ayrı ayrı incelemekte fayda olacaktır.

1.6.1. Tanzimat Dönemi

Cumhuriyet öncesi dönemde eğitim kurumları olarak sıbyan mektepleri, medreseler ve Enderun mektebi en öne çıkan kurumlar olmuşlardır. Coğrafi olarak en yaygın olan sıbyan mektepleri çoğunlukla üst düzey kamu görevlilerinin maddi katkılarıyla bir caminin hemen yanı başında kimi zaman onunla birleşik bir külliye içinde kurulmuşlardır. Medreseler ise daha çok vakıf kurumları olarak öne çıkan ve külliye denilen kompleks içinde camisi, misafirhanesi ve eğer ihtiyaç varsa aşevi ve hastanesi ile faaliyet gösteren bir yapının parçasıydılar. Vakıf şeklinde örgütlenmiş olması devletin gözetim ve denetiminde olmasına sebep olsa da bu eğitim kurumları daha çok özel eğitim kurumu özelliği taşımaktadırlar. (Uygun, 2003)

Öğrencilerin ihtiyaçları, öğretmenlerin temini, ders mekânlarının donatılması dâhil pek çok gideri vakıflar tarafından finanse edilen sıbyan mektepleri ve medreseleri eğitim tarihimizdeki ilk özel okul örnekleri olarak görmek mümkündür. Bu okullar dışında Hıristiyan ailelerin zeki ve parlak çocuklarının eğitime alınıp devletin üst kademeleri için yetiştirildiği Enderun mektepleri de yine imparatorluğun eğitim geçmişinde önemli bir yer tutmaktadır. (ETB, 2007)

Osmanlı döneminde devletin eğitim sorumluluğunun sadece asker sivil bürokrasiye yönelik olduğunu veya en azından devletin bunu böyle gördüğünü halkın eğitiminin ise tarikat ve vakıflar eliyle dini gruplara bırakıldığı söylenebilir. Müslüman tebaa eğitim ihtiyacını medrese ve mektep denen kurumlarda karşılamış, başta Enderun mektebi, saray ve diğer devlet işlerinde devletin ihtiyacı olan memur ve bürokrat kesimi eğitmekle görevliken medreselerde İslam dini ve onun hukuksal çerçevesi olan fıkıh ilmi ağırlıklı olmak üzere zaman zaman fen ve tıp konularında da eğitim verilmiştir. Vakıflar Osmanlıda eğitim alanında aktif görev almış ve bunun yanında cami, tekke, dergâh vb. kurumlarda da eğitim faaliyeti yapılmıştır. Osmanlıda belli bir müfredat veya sistem çerçevesinde eğitim birliği ve bunu sağlamaya dönük bir yönetim olduğunu söylemek zordur. (Çallı, 2009)

Osmanlıda askeri ve ekonomik alanda yaşadığı sıkıntılara çare arayışı başlayınca eğitim sistemi de bundan etkilenmiş ve Padişah II. Mahmut 1824 yılında bir ferman yayımlayarak, ilköğretimin herkes için zorunlu olduğunu bildirmiştir. Önceleri sadece İstanbul'daki erkek çocuklarına yönelik olarak çıkartılan bu zorunluluk içeren ferman 2 yıl sonra 1826 yılında tüm imparatorluk safındaki çocukları içeren yeni bir fermanın hazırlığı gibiydi. Hemen ardından tıp eğitimi için Tıp hane, askeri personel ihtiyacı için Harp Okulu ve rüşdiyeler kurulmuştur. (Çallı, 2009)

Tanzimat Dönemi ile birlikte devlet eğitimi kamusal bir görev olarak üstlenmeye başlamıştır. Bunun göstergesi olarak da öncelikle kurumsallaşmaya gidilmiş veya var olan kurumlar dönüştürülmüştür. Bu dönemde bir komisyon kurulup eğitim yöntemlerinin araştırılıp geliştirilmesi amaçlanmış bütün okulların bağlı olduğu, Mekteb-i Umumiye Nezareti tesis edilmiş, daha sonra da Maarif-i Umumiye Nezareti (Genel Eğitim Bakanlığı) kurulmuştur. İlköğretimin zorunlu olmasından sonra ortaöğretimde rüşdiye (ortaokul) ve idadi (lise) olmak üzere iki kademeli

olarak düzenlenerek eğitim ilk, orta ve lise olarak üçe ayrılmış oldu. (Çallı, 2009) Tanzimat aynı zamanda eğitimde çeşitlenmeyi de beraberinde getirmiştir. Devlet ağırlıklı olarak asker ve sivil bürokrat yetiştirmekle meşgulken geleneksel medrese ve mektep okullarının dışında rüşdiye, idadi gibi kademe okulları ve imparatorluk içindeki gayrimüslim azınlıklarca açılan okullar bu çeşitliliğin artmasına sebep olmuştur. Devletin üstlenmediği eğitim alanı öncelikle gayrimüslimlerce açılan özel okullarca doldurulmaya çalışılmış ve hatta bu kurumlar uluslararası anlaşmaların konusu haline bile gelmişlerdir. (Uygun, 2003)

Bu dönemde yabancılar ve azınlıklar hızla özel okullar açarken Türklerin neden bu okullaşma çabalarına girişmedikleri ayrı bir araştırma konusudur. Bu konuda pek çok şey söylenebilecek olsa da en önemli argümanın Türklerin eğitimi ticari amaçla, para kazanma düşüncesi ile yapma konusunda yaşadıkları tereddüttür. Türkler eğitimin ticarileşmesine ve paraya konu olmasına uzak durmuşlardır. (Akyüz, 2001)

Mekatib-i Umumiye (Devlet Okulu) ve Mekatib-i Hususiye (Özel Okul) olarak ikiye ayrılan okullardan özel okullarla alakalı “Yalnız nezareti devlete ve tesis ve idaresi efrat veyahut cemaate aittir.”denilerek, yayımlanan nizamname ile Türk olsun olmasın Osmanlı tebaasının ve yabancıların özel okul açmaları ile ilgili temel konular açıklanmıştır.(Koçer, 1987) Maarif-i Umumiye Nezareti'nin kuruluşu sonrasında eğitim sistemi içinde yabancı okulların³ yeri de netleşmeye başlamıştır. (Kırmızı, 2014).

Yabancı okulların her geçen gün etkisini ve sayısını artırdığı bir ortamda Meclis-i Maarif'in içinde "Özel Okullar Dairesi" açılmasının kabulü bu yabancı okullarının genel olarak kabulü anlamına gelmiştir. Devletin artık özel okulları bir realite olarak kabul ettiği anlamına gelen bu düzenlemelerden sonra çıkarılan Maarif-i Hususiye Nizamnamesi ile de özel okullar hukuki statülerine kavuşarak eğitim sistemimizdeki yerlerini sağlamlaştırmışlardır. (Kırmızı, 2014)

³ Yabancı okullar Türk olmayan yabancılar için okulları ifade eder. Azınlık okulları ise, ülkemizde mevcut ve Lozan Antlaşması ile “azınlık statüsünde” garanti altına alınmış Rum, Ermeni ve Yahudi gayrimüslim cemaatlerine ait okulları ifade etmektedir. Türkiye yabancı okulların hukuki statüsünü Lozan Antlaşmasının eki olduğunu kabul ettiği Lozan Mektuplarında 1918'den önce Osmanlı ülkesinde mevcut yabancı okulların imtiyaz ve garantilerinin devam edeceği bildirilmiştir. Yabancı okullar 1992 yılından itibaren Anadolu Liseleri statüsüne getirilerek faaliyetlerini sürdürmektedirler. (Nasuhbeyoğlu, 2007)

Mekatib-i Hususiye Talimatnamesi 1915 yılı itibariyle uygulanmaya başlanmış ve Cumhuriyet döneminde özel okullar konusunda genel düzenleme olarak işlerliğini devam ettirmiştir. Özellikle yabancı okullarına bir düzen getirmeye çalışan nizamname ile yabancı ve azınlıklar ancak kendi meskûn mahallerinde özel okul açabilecek kendi dillerinde eğitim yapabilecek ancak tarih, coğrafya gibi bazı dersler Türk öğretmenlerce Türkçe olarak okutulacaktır. Okulların denetimi konusunda da yine mülki amirler ve maarif nezareti yetkilendirilmiştir. (Akyüz, 2001)

Yapılan düzenlemelerden sonra “Mekatib-i Hususiye” ve “Mekatib-i Umumiye” olarak iki ana başlığa ayrılan okullardan özel okullarla ilgili olarak “Yalnız nezareti devlete ve tesis ve idaresi efrat veyahut cemaate aittir.” denilmek suretiyle, bu okullarla ilgili genel bazı şartlar konmuştur. Ayrıca nizamname düzenlemesiyle Osmanlı tebaasından Türkler veya diğerlerinin ve yabancıların özel okul açmaları ile ilgili hususlarda ifade edilerek başıbozukluğa son verilerek bu alana düzen getirilmeye çalışılmıştır. (Koçer, 1987) Tanzimat ve Islahat Fermanları ülkenin yabancı ülkelerle daha sıkı ilişkiler kurmasına diplomasi gibi etkin bir dalın gelişmesine zemin hazırlamıştır. Gayrimüslimlere devlet memuru olmanın yolu açılınca dil bilmenin önemi daha da artmıştır. Belirli devlet kademelerine gelebilmek için dil bilmek olmazsa olmaz hale gelmiştir. Bu da yabancı okullarına olan ilgiyi artırmıştır. 19.yy ortalarında sayıları 400’e ulaşan ve çoğunluğu İstanbul’da olan yabancı okulları toplumda artık tercih edilir hale gelmiştir.

1856 Islahat Fermanı’nda yer alan; “Osmanlı tebaasına dâhil olan herkes, mekteplerin yönetmeliği dışına çıkmamak suretiyle gerek yaşça ve gerek yapılan kabul imtihanı sonucunda gereken şartlara haiz oldukları takdirde cümlesi birbirinden ayrılmaksızın Osmanlı devletinde açık bulunan ve tedrisat yapan askeri ve sivil mekteplere alınmaları irade-i Padişah iktizasıdır. Bundan başka her bir cemaat, maarif ve harf ve sanayiye dair milletçe mektepler yapmaya izinlidir. Fakat bu çeşit Mekatib-i Hususiye'nin ders verme şeklini ve muallimlerini seçme işi, üyeleri Padişah tarafından seçilmiş Türk ve ekalliyet bilginlerinden karma bir Meclis-i Maarif'in nezaret ve teftişi altında olacaktır” denilmiştir. Bu suretle devletin gözetim ve denetimi altında yabancı okulların çalışmasına müsaade edilmiş oldu. (Ağaya, 2012)

Zaman içinde Müslüman aileler çocuklarını yabancı okullara gönderdiklerini gizler haldeyken, artık bu okullara girmek için yarışır hale gelmişlerdir. Müslüman aileler de Tanzimat sonrası yaşanan değişim sürecinin etkisiyle çocuklarını başta yabancı dil gibi iyi eğitim almaları amacıyla bu okullara gönderdiler. Öğrenciler içindeki, Müslüman öğrenci oranı 1900’de %15, 1911’de %56, 1926’da %51, 1931’de %64 ve 1939’da %76’ya çıktı. (Ergin, 1977) Dikkat edilirse Kurtuluş Savaşı sonrasında kısa bir süre azalan bu oran o zamanki tepkilerin bir sonucudur. Ancak savaştan sonraki dönemde yabancı okullara ilgi yeniden artmıştır.

Tablo 7. Yıllara Göre Yabancı Okullarında Okuyan Müslüman Öğrenci Oranı

Yıllar	Yabancı Okulda Okuyan Müslüman Öğrenci Oranı (%)
1900	15
1911	56
1926	51
1931	64
1939	76

Kaynak: (Ergin, 1977)

Yabancı okullara resmiyet kazandırılır ve hareket alanları genişletilirken bir yandan da Islahat Fermanı, Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Kanuni Esasi ile devletin gözetim ve denetimin artırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin 1876 tarihli Kanun-i Esasi’de, eğitim öğretim serbestliği şöyle ifade edilmiştir “Öğretim işi serbesttir. Belirlenmiş olan kanuna uymak şartıyla her Osmanlı vatandaşı, genel ve özel öğretime izinlidir ve bütün okullar devletin kontrol ve denetimi altındadır” (Tanilli, 1962) şeklinde ifade edilmiştir.

Medrese ve mektep gibi geleneksel okullar, rüşdiye ve idadi gibi devlete bağlı okullar ile yabancıların açtıkları okulların varlık gösterdiği eğitim alanında Tanzimat sonrası batı benzeri okullar açılırken eskiye de pek dokunulmamıştır. Böylece eğitim alanında bir nevi çeşitlilik sağlanmış alternatifler çoğaltılmıştır . (Uygun, 2003)

Yapılan düzenlemeler ve yaşanan gelişmeler sonrası Osmanlıda yabancı okullaşmanın en hızlı olduğu dönem Tanzimat sonrasıdır. Zira özellikle savaş meydanlarında sürekli mağlubiyet alan Osmanlı ekonomisi, siyaset ve toplumsal yaşamda Batılılaşma eğilimine girmiştir. Bürokrasinin başını çektiği Batılılaşma hareketlerinde Batı ülkelerinin dillerine hâkim ve Batıyı anlayabilecek birikime sahip kişilerin yetişmesi için yabancıların ülkemizde açtıkları okullara farklı gözle bakılmaya başlanmıştır. Ülkemizde halen var olan Robert Kolej (1863), Notre Dame De Sion (1856), Saint Joseph Lisesi (1860), Galatasaray Lisesi (1868) ve daha birçok yabancı okul bu dönemde açılmıştır. 1877 yılında kurulan Fevziye Mektepleri ve Özel Darüşşafaka Öğretim Kurumları, özel açılan ilk Türk okulları olarak öne çıkmaktadırlar. Terakki Vakfı Okulları ve Fevziye Okulları günümüze kadar varlıklarını devam ettirmiş Türk özel okullarıdır. (Ata, 2006)

1.6.2. Meşrutiyet Dönemi

II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte ülkede eğitim faaliyetlerini de etkileyen yeni bir özgürlük rüzgârı esmiştir. Bu dönemde özel okullaşmada yeni eğilim Türklerin yabancıların okullarına rakip yeni okullar açmak için çaba sarf etmeleri olmuştur. Türkler eğitim kalitesi yüksek okullar sayesinde çocuklarını yabancıların okullarına göndermeden kaliteli eğitim vereceklerini düşünmeye başladılar. Bunu sağlamak için dernekleşme çalışması yaparak Osmanlı İttihat Mektepleri Cemiyeti kurulmuştur. Bunun ardından Türk özel okul kurucuları da kendi aralarında Osmanlı Mektepleri Tevhid-i Mesai Cemiyeti adıyla örgütlenmişlerdir. (Uygun, 2003)

Tanzimat ile birlikte başlayan özel okullaşma sürecinde meşrutiyetle beraber 3 tür özel okulun varlığından söz edilebilir. Bunlar Müslüman tebaa tarafından açılan medrese ve mektepler, azınlık ve gayrimüslim Osmanlı cemaatlerince açılan özel okullar ile Fransız ve Almanlar başta olmak üzere gayrimüslimlerin açmış oldukları okullardır. (Özkaya N. , 1992)

Özel okulların açılmasına izin verilmiş olsa da tüm okulların devletin kontrol ve denetimi altında olduğu en yüksek norm Kanun-i Esasi'de ifade edilmiştir. Her ne kadar devlet bu özel okullar üzerinde kontrol sağlamaya çalışsa da gerek devletin içinde bulunduğu askeri ve siyasi ortam gerekse bu okulların art niyetli davranışları

devletin bu okullar üzerinde yeterince kontrol sağlayamamasına sebep olmuştur. (Sönmez, 1990)

1.6.3. Kurtuluş Savaşı Dönemi

Savaş ortamında, savaşılan ülkelerin Osmanlıda okullarının olması ve bu okulların Osmanlı aleyhine faaliyette bulunduğu dair istihbaratlar devleti idare edenleri buna önlem almaya itmiştir. Dönemin Erkânı Harbiye Reisi İsmet Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'de yaptığı konuşmasında: “Aydın tap civarında Amerikan mektepleri kolejleri vardır. (lanet olsun sesleri) Bu Amerikan Kolejleri, Fransızların bugün üssülharekesidir. Bizim canımızı yakmak için ve ahalimizi öldürmek için Amerikan mekteplerini üssülhareke ittihaz ediyorlar. Taarruz ederler ve oraya top yerleştirirler, ambar olarak kullanırlar. Hâsılı mektep değil, memleketimizin içinde bir kale olarak inşa olunmuş zannolunur” ifadelerini kullanarak yabancı özel okulların milli birliği bozucu faaliyetlerinden meydana gelen rahatsızlığı ifade etmiştir. (Sezen, 1999)

Yabancı ve azınlıklara ait okulların zararlı faaliyetleri Türklerin özel okul açma girişimlerinin devlet tarafından desteklenmesini hızlandırmıştır. Bu konuda Türklerin özel okul açması, yabancı ve azınlık okulları üzerindeki denetim ve gözetimin artırılması yönünde işlemler yapılmıştır. (Özkaya, 1993)

1.6.4. Atatürk ve Çok Partili Döneme Kadar Olan Dönem

Ülkemizde milli mücadelenin hemen ardından pek çok konuda olduğu gibi eğitim alanında ciddi değişimler yaşanmıştır. Yabancı okullar Lozan Konferansı'nda gündeme gelmiş ve yabancı devletler ülkemizdeki yabancı ve azınlık okulların çeşitli imtiyaz ve muafiyetlerle faaliyetlerine devam etmelerini istemişlerdir. (Ayten, 2005)

Ülkemizdeki Rum, Ermeni ve Yahudi tebaadan oluşan azınlıkların kendi okullarını açma ve yönetme hakkı tanınırken, 1914 yılından önce açılan yabancı okullarının eğitim öğretime devam etmesine, fakat bu tarihten sonra açılanlara ve yenilerine ise müsaade edilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. (Taytak, 2007)

Kurtuluş Savaşı'nın ardından eğitimi, yabancı etkisinden kurtarmak ve ulus-devlet inşasına yardımcı olmak için radikal ve birbirini izleyen reformlar gerçekleştirilmiştir. Eğitimde çok başlılığı ortadan kaldıracak olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yabancı okullar dâhil tüm okullar Maarif Vekâletine bağlanmıştır. (Uygun, 2003)

Cumhuriyet ile birlikte yaşanan büyük değişim hareketinden eğitimde payını almış ve 3 Mart 1924 tarihli eğitim ve öğretimin birleştirilmesi manasına gelen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde birlik ve beraberliği sağlamak amacıyla yabancı okullar da dâhil tüm okullar Maarif Vekâletine bağlanarak eğitimde çok başlılığa son vermeye çalışılmıştır. Medreselerin kapatıldığı bu düzenlemeyle birlikte milli birlik ve beraberliği sarsıcı, devleti yıkıcı, tarihimizi küçük düşürücü ve başka ülkeler lehine propaganda yapan faaliyetler yasaklanmıştır. Özel okulların tümü bakanlığa bağlanmış ve eğitim hizmetlerinin tek elden yürütülmesi amaçlanmıştır. Bakanlığın yetkilerini artıran kanunla var olan yabancı okulların faaliyetleri kontrol altında devam edeceği ifade edilirken yenilerinin açılmasına izin verilmeyeceği belirtilmiştir.

1924 Anayasası tüm vatandaşlar için ilköğretimi zorunlu hale getirmiş ve bu zorunlu eğitimin devlet okullarında parasız verileceğini belirtmiştir. Bu dönemde özel okullaşma alanında öncülük yapması düşüncesi ve Atatürk'ün de destekleriyle birlikte hükümet ve özel sektörün ortak girişimi olarak Türk Eğitim Derneği (TED) kurulmuştur. Savaşın ardından kapatılan ve sempatisini kaybeden yabancı okulların verdiği eğitime olan ihtiyaç kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkınca TED kurularak bu alandaki açık kapatılmaya çalışılmıştır. İlk önce Ankara Yenışehir'de bir anaokulu ve ardından aynı yerde, okulun ortaokul kısmı devreye girmiştir. Daha sonra Hükümet bütçesinden de pay ayrılarak okulun lise kısmı açılmıştır. Türkiye'de Türk Eğitim Derneği'nin çalışmaları ve diğer özel birkaç girişimin dışında özel okulların gelişimi 1960'lı yılların ortalarına kadar durağan bir gelişim göstermiştir. 2018 yılı itibarıyla TED'in kolej niteliğinde 39 okulu bulunmaktadır. (TED, 2018)

1.6.5. Çok Partili Dönemden Günümüze Kadar Olan Dönem

Özel okullar konusunda oldukça kapsamlı düzenlemeler içeren Özel Öğretim Kurumları Kanunu ile Türk, yabancı, azınlık vb. tüm özel okulların uymak zorunda oldukları genel amaçlar, temel ilkeler, sistem içindeki yerlerinin tayini, görevlendirecekleri öğretmenlerin nitelikleri, okul binaları ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri, eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumlulukları ayrıntılı olarak belirlenmiştir. 1980 sonrası Özel Öğretim Kurumları Kanunu gereğince, özel öğretim kurumu açmak serbest bırakılmıştır. Yapılan değişikliklerden üniversiteler de etkilenmiş 1961 Anayasası döneminde tamamen devletin tekelinde olan bu kurumlar; 1982 Anayasası döneminde bazı şartlarla “vakıflar” tarafından da üniversite kurulabileceği öngörülmüştür. (Uygun, 2003)

Özel öğretim kurumları ülkede yaşanan serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinden etkilenerek sayılarını hızla artırmışlardır. Bunda devletin bu okullara sağladığı destek ve teşviklerin de olumlu katkısı olduğunu ifade etmek gerekir. Gerek yeni kurulacak okullara gerekse eski okulların kapasite artırımına yönelik çalışmalar desteklenmiş ve kolaylıklar sağlanmıştır. Gerek Türkler gerekse yabancılar tarafından özel okul açılmasını düzenleyen özel hukuki düzenlemelerle belirsizlikler ortadan kaldırılmış ve süreçler hem belirgin hem de kolay hale getirilmiştir. (Kırmızı, Özel Liselerin Türk Eğitim sistemindeki Yerinin İktisadi ve Mali Açısından Değerlendirilmesi, 2014)

Özel okullarla ilgili olarak 1961 anayasasında yer alan düzenleme “Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Eğitim ve öğretim devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir. Özel okulların bağlı oldukları esaslar devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir. Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.” Madde hükmünden ortaya çıkan anlam, özel okulların devlet okullarının amaçlarıyla uyumlu olmak, denetim ve gözetimi devlet tarafından yapılmak kaydıyla serbestçe eğitim öğretim yapılabileceği şeklindedir. Ancak buna rağmen özel okullaşma atağı için henüz tüm şartlar oluşmamış ve sayıları hala oldukça az kalmıştır.

Yine aynı dönemde 625 sayılı Özel Öğretim Kurumlarını düzenleyen özel bir kanun çıkarılmış ve bu alana ilişkin ayrıntılı düzenlemeler getirilmiştir. Özel okullar konusunu ilgilendiren hemen hemen her hususu düzenleyen bu kanun ile bu alandaki yetki ve sorumluluklar açıkça belirlenmiştir. Bu kanun aynı zamanda yabancı ve azınlıkların açacakları özel okullara artık izin verilmeyeceğini düzenleyerek hüküm altına almıştır. (Taytak, 2007)

Yapılan tüm kanuni ve anayasal düzenlemelere rağmen özel okullaşmada istenilen seviyeye gelinememiş bunun sebebini araştırmak için de toplantılar, seminerler, çalıştaylar yapılmıştır. Ortaya çıkan görüş 1965 tarihli kanuni düzenlemelerin özellikle 2000'li yılların ihtiyaçlarına cevap vermediği ve yeniden bir düzenleme ihtiyacının ortaya çıktığıdır. Nihayet yapılan değerlendirmeler sonucu 2007 yılında 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ile özel okullar hakkında her türlü konu yeniden düzenlenmiş ve beklenen değişim bir nebze de olsa gerçekleşmiştir. (Ağaya, 2012)

1.7. Türkiye'de Özel Okullar

Türkiye'de özel okul denilince çok yakın zamana kadar ilk özel okullar olan ve yabancılar ve azınlıklar tarafından açılan okullar gelmekteydi. Ancak son dönemde çok fazla sayıda Özel Türk Okulu açılması ile bu alanda ciddi bir rekabette başlamıştır. Özel Türk Okullarının belirli süreçler sonucunda markalaşma yoluna gitmesi ve ülke genelinde şubeleşme çabaları da diğer önemli gelişmeler olarak zikredilmelidir. Ülkemizde açılan Özel okulları; Özel Yabancı Okullar ve Özel Türk Okulları başlıkları altında incelemekte fayda olacaktır.

1.7.1. Türkiye'de Açılan Özel Yabancı Okullar

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte hız kazanan Batılılaşma hareketleri sonucu Osmanlı Devleti'nde, okul sayısında ciddi artış olmuştur. Sayıları en hızlı artan okullar ise batılı ülkelerden de destek alan yabancı ve azınlık okullarıdır. Batılı devletler açmış oldukları özel okullar vasıtasıyla, Osmanlı'nın kötüye giden durumundan yararlanma ve nüfuz sahibi olma politikasını izlemişlerdir. Özellikle Osmanlı'daki aynı din ve mezhebi paylaştıkları milletleri kendilerine yakın hisseden batılı ülkeler, siyasi, dini, sosyal, kültürel ve ekonomik çıkarları doğrultusunda uluslararası alanda

kendilerine fayda sağlayacak özel okul açma girişimlerini desteklemişler ve bu konuyu devamlı diplomasi masasına getirmişlerdir. Yabancı devletlerin de desteği ile Osmanlı ülkesinin her yanında yabancı ve azınlık özel okulları açılmıştır. Osmanlı Devleti'nin ekonomik, askeri ve siyasi güçsüzlüğünden ya da hoşgörüsünden yararlanan yabancı devletler ve azınlıklar bu boşluğu iyi değerlendirmiş ve özel okul açma konusunda adeta birbirleriyle yarışa girişmişlerdir. (Uygun, 2003)

1.7.1.1. Amerikan Okulları

Amerika'nın Avrupa ülkelerine göre Osmanlı'ya uzak olması doğal olarak geçmişinde olumsuz bir birikimin de olmamasına sebep olmuştur. Osmanlı ile ilgili pek çok konuda Amerika'nın yansız tutumu ona karşı bir muhabbete bile sebep olmuştur ki Amerikan mandası taraftarlarının olduğu da tarihte görülebilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri de Osmanlı Devleti'nde okul açma girişiminde bulunmuştur. Osmanlı'daki ilk Amerikan Okulu 1824'de Beyrut'ta açıldı. 1886 yılına kadar Amerikan okullarının sayısı 400'e kadar ulaştı. Bir göçmen ülkesi olan Amerika kendisine faydalı olabilecek insanların yetişmesi için ön büro mahiyetinde okulların Osmanlı ülkesinde açılmasını teşvik etmiş ve bu ülkedeki okul mezunlarına daha rahat ve çok sayıda vatandaşlık vererek onlardan ciddi ölçüde istifade etmiştir. (Ortaylı, 1981)

1.7.1.2. Fransız Okulları

Osmanlı Devleti giderek gerilemeye başlaması sonucu çeşitli reformlara ihtiyaç duyulurken Batı tarzı kurumları kendisine en yakın gördüğü Fransa'dan almak istemiştir. Fransa'nın idari, askeri, mali ve eğitim kurumlarını ülkesine getirerek, Fransa'ya öğrenci ve bürokrat göndererek Fransız sistemine uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Eğitim kurumlarının önünün açılması ve yurt dışına gönderdiği öğrenciler için ilk tercihin Fransa olması tarihsel, reel politik bir tercihtir. (Erdemir, 2018) Osmanlı'da Fransa'ya olan sempati Fransız okullarının açılmasındaki en önemli etkenlerden olmuştur.

Saint-Benoit Fransız Okulu Osmanlı Devleti'nde açılan ilk Fransız okuludur. Bu okul bir misyoner müessesesi olmasının yanı sıra bugünkü manasıyla tam bir okul

mahiyeti taşıyan ilk yabancı okuldur. Ara sıra açılıp kapansa da bugüne kadar gelmeyi başaran Saint-Benoit Fransız Okulu ülkemizdeki yabancı okulların sembollerindendir. Türk, Rum ve Ermeni çocuklarının da devam edebilmelerine izin veren, hakkında Padişah fermanı yayımlanan Saint-Benoit Fransız okulu Birinci Dünya Savaşı'nda kapansa da 1919'da tekrar açılır. (Aksoy, 2015)

Fransa'ya ait veya Fransa'nın maddi olarak desteklediği ve öğretmenlerinin Fransa vatandaşı veya okutulan dilin Fransızca olması sebebiyle Fransız Okulu diyebileceğimiz okul sayısı 1904 yılı itibariyle 309 iken Kurtuluş Savaşı'nda Fransızlarla karşı karşıya gelmemiz başta olmak üzere diğer sebeplerle 1925'de 32'ye düşmüştür. (Yücel, 2016)

1.7.1.3. Alman Okulları

Osmanlı Devleti yöneticileri ülkede açılan yabancı okullar arasında en fazla Alman okullarına masum bakmış ve onlara sempati duymuştur ki bunda Almanya ile askeri ve siyasi alanda var olan yakın ilişkilerin ve Almanların müttefik olarak addedilmesinin etkisi olduğu açıktır. Almanya'nın siyasi birliğini geç sağlaması ve sömürgeciliğe geç katılmasının bir sonucu olarak Osmanlıya yaklaşımı onu yanına çekme eğilimli olmuş ve bu tavır Osmanlıya daha sempatik gelmiştir. (Nuhoğlu, 2017)

Alman okullarının misyonerlik amacından ziyade Alman milliyetçiliği amaçlı yayılcılığı destekleyici ve Alman taraftarı bir sistem gözettileri söylenebilir. I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Almanya dışındaki yabancı okullar denetim yoğunluğu ve halk tepkisi sebebiyle ciddi itibar kaybederken Alman okulları bu süreci itibarlarını artırarak geçirmişlerdir.

Okullar, Alman sermaye grupları ve "Dresdner Bank" tarafından destekleniyordu. Dresdner Bank'ın İstanbul şubesi müdürü aynı anda okulların birinci başkanlığını yapmaktaydı. Öğrencilerden de ücret alınan okullarda, mali desteğe ihtiyaç olursa Alman devletinin kefaletiyle bankalardan para alınabilmekteydi. (Ayten, 2005)1868 yılında eğitime başlayan Alman Lisesi ülkemizdeki Alman okullarından ilk akla gelenidir.

1.7.1.4. İtalyan Okulları

Katolikliğin merkezi konumundaki İtalya kendi ülkesi dışındaki dindaşlarını kilisenin otoritesine bağlamak için yurt dışı çalışmalarında bulunmuş ve misyonerlik faaliyetlerinde aktif yer almıştır. Bizanslıların kendilerine ticari sahada sağladığı avantajlar ve imtiyazlar sebebiyle 10.yy. itibaren İstanbul'a gelen İtalyanlar Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethine kadar önemli ayrıcalıklı bir grup olarak yaşamaya devam etmişlerdir. (Polvan, 1952)

İtalyan misyonerler İstanbul'da çocuk yurtları, kiliseler ve okullar açtılar. İstanbul'a ilk gelenlerden bir grupta olan Domenikenlerin İstanbul'da ikisi Osmanlılar tarafından fetihten sonra camiye çevrilen 4 kiliseleri, Bakırköy'de bir kız okulu ve bir çocuk yurtları vardı. Yine Yedikule'de birer kız ve erkek okulu ve çocuk yurdunun bağlı olduğu kiliseleri bulunuyordu. (Polat, 1989)

Osmanlının son dönemlerinde İtalyanlar daha çok Kuzey Afrika'ya yönelmişler ve ilgi sahaları buralar olmuştur. Bu dönemde Bingazi'de gerçekleşen bir olay İtalya'nın ilgisini ve Osmanlının durumunu göstermektedir. İtalya'dan getirilen öğretmenlerle, Bingazi'de üç İtalyan okulu açılacağı; Arapça, Türkçe ve İtalyanca olmak üzere üç sütun halinde hazırlatılan afişlerle ilan edilmiştir. Bunu haber alan Bingazi Mutasarrıfı bunun yasalara aykırı olduğunu ifade etse de dikkate alınmamıştır İtalya Hükümeti; Konsolos Mutasarrıfın okulları engellemeye çalıştığı gerekçesiyle, bölgeye zırlı bir gemi göndermiş ve Bingazi Mutasarrıfını tehdit etmiştir. Osmanlı ise Bingazi Mutasarrıfını değiştirmek zorunda kalmıştır. (Mutlu, 2005)

İtalyanların bu faaliyetleri karşısında Osmanlı Devleti İtalyancanın yayılmasına fırsat veren Osmanlı memurlarının “Vatan Haini” sayılacağını duyuran telgraf göndermiştir. Ancak buna göre hareket eden yetkililerini de tam olarak koruyamamıştır. (Esenkal, 2007)

Osmanlıdaki İtalyan Okulları'nın yaygın bir hale gelmesinde İtalyan birliğinin kurulması ile birlikte faaliyete geçen ve asıl amacı İtalya'nın yayılmacı politikalarına odaklanan İtalyan İşçi Birliği oynamıştır. (Polat, 1989)Siyasal birliklerini sağladıktan hemen sonra İtalyanlar resmi makamlara başvurarak bir İtalyan Erkek Okulu açmışlar ve okulda İtalyanca, aritmetik, geometri ve tarih derslerini yalnız akşamları

ve pazar günleri okutmuşlardır. Ancak okul sadece 1 yıl faaliyette bulunabildi. Bunun üzerine İtalyanlar başka yabancı okullarda İtalyancanın ders olarak okutulmasını sağlamaya çalıştılar. (Polat, 1989) İtalyancanın, Fransızca karşısında İtalyanlar arasında bile tercih edilmemeye başlanması üzerine, İtalyanlar dillerini en azından kendi nesillerine öğretebilmek için İtalyan okullarının açılması sürecini hızlandırmak istemişlerdir. (Polat, 1989)

İtalyanlar Osmanlıdaki ilkokullarını bir hastaneyle birlikte 1870 yılında rahibelerin desteği ile İtalyan ana ve ilkokulu olarak açmışlardır. 1992 yılı itibariyle okulun gündüzlü 150 ve gece yatılı 35 öğrencisi bulunmaktaydı. 2005 yılında okulun ismi Galileo Özel İtalyan Lisesi olarak değiştirilmiştir. (Esenkal, 2007)

Yeşilköy'de açılan Sacre Coeur İtalyan Kız Okuluna Okulu idare eden rahiplerin dini cemiyetlerinin anısına bu isim verilmiştir. Salesien rahipleri tarafından Feriköy'de açılan başka bir okulda terzilik ve kunduracılık atölyeleri de bulunmaktaydı. İtalyan Okulu sayısı yaklaşık 16 olup bunlar genellikle İstanbul'da yer almakta idi. (Polat, 1989)

İtalya devleti, tebaasının yaşadığı yâda ekonomik, siyasi ve dini yönden stratejik öneme sahip yerlerde okul açma yoluna girmiştir. Ticari açıdan Beyrut'ta, siyasi açıdan Trablusgarp ve Bingazi'de okul açması bilinçli bir tercihtir. (Polat, 1989)

1.7.1.5. İran Okulları

Yabancı dil dâhil yabancı kültür etkileşimine de sebep olan yabancı okulların Osmanlının son dönemlerinde genellikle batılı ülkeler tarafından açılmış olduğu genel kanı olarak bilinirken, Osmanlının doğu komşusu İran'ın açtığı okullar pek fazla bilinmezler. Osmanlı-İran ilişkileri tarih boyunca mezhepsel farklılığa dayanan 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması sonrası gerilim yüklü ancak savaş meydanlarından uzak bir süreçte gelişmiştir.

İran, Osmanlı Devleti sınırları içinde kayıtlara geçen 4 okul açmıştır. Bağdat'taki ruhsat için başvuran ve akıbeti hakkında bilgisi kayıtlarda mevcut olmayan “Debistanı Uhuvveti İraniyan” adlı okul bu okulların ilkidir. Kerbela'daki Hüseyini adlı okulda yine İran Okulu olarak kayıtlara geçmiştir. Bağdat ve Kerbela'nın Osmanlı sınırları içinde okul açılması için seçilmesinde bu şehirlerdeki yaşayanlarla

olan mezhepsel yakınlık oldukça etkili olmuştur. (Büyükkarcı, 1999)

Osmanlı başkenti İstanbul'da açılan İran Okulu ise 1884 yılında İran Milli Eğitim Bakanlığının sahipliğinde açılan Birbirdirek Okulu olarak kayıtlara girmiştir. 1985 yılına gelindiğinde halen eğitim öğretime devam eden bu okulda Milli Eğitim Bakanlığının istediği bazı eksikliklerinin ısrarla tamamlanmaması üzerine 1992 yılında eğitim öğretim izni iptal edilmiş ve bu okulun öğrencileri başka okullara nakledilmiştir. (Büyükkarcı, 1999) İlkokul seviyesinde açılan İran okullarında Fars dili, İran tarihi ve coğrafyası okutularak öğrencilerin İran ile bağlarının kuvvetlendirilmesine çalışılmıştır.

1.7.2. Türkiye'de Açılan Özel Türk Okulları

Tanzimat döneminde toplumun dönüştürülmesi projesinde eğitim etkili bir aparat olarak kullanılmıştır. Devlet desteği ile açılan "Galatasaray Sultanisi" ile başlayan Batı tarzı Türk okulları Batılı yaşam ve ilim esaslarını gençlere aktarırken onların Osmanlı bilincine de sahip olmalarını amaçlayan bu politika gereği birbirinden din, dil, ırk vb. yönden farklı olan toplulukların çocukları beraberce okuyabilecektir. (Uygun, 2003)

Özel girişimciler tarafından açılan ilk Türk özel okulu, 1884'te İstanbul'da rüşdiye düzeyinde açılan "Şemsülmaarif" adındaki okulu olarak bilinir. (Uygun, 2003) Okulun kurucu müdürü, İstanbul Süleymaniye'deki taş mektepte yeni yöntemi uyguladıktan sonra halktan, özellikle aristokrat sınıftan çok ilgi gören öğretmen Abdi Kâmil Bey talep üzerine bu okulu açmıştır. (Ergin, 1977)

1903 yılında İstanbul'da ilk ve orta düzeyde 28 özel Türk okulunda 4500 öğrenci bulunmaktaydı. Türklerin özel okul açma girişimleri İstanbul'dan önce başta Selanik olmak üzere, bazı Rumeli kentlerinde başlamıştır. Buralarda pek çok milletin yabancı özel okulların bulunuşu ve onların daha iyi eğitim, Türk özel okulların gelişmesine ve Türk öğretmen ve öğrencilerinde bilincin artmasına sebep olmuştur. (Akyüz, 2001)

Devlet okullarının giderek gerilerde kalan başarı düzeyleri velileri çocuklarının geleceğe hazırlanmada ellerinden gelen fedakârlığı yaparak özel okulların giderek daha fazla tercih edilmesine sebep olmuştur.

Tablo 8. Yıllar İtibariyle Özel Okul ve Öğrenci Sayısı

Yıllar	Öğrenci Sayısı	Okul Sayısı
2000	246.514	1.788
2010	422.702	2.274
2016	1.174.409	9.581

Kaynak: MEB istatistik verilerinden derlenmiştir.

Son yıllardaki özel okul ve öğrenci sayısındaki artışta okul öncesi kurumlarındaki artışın yanı sıra özel okullara sağlanan destek ve teşviklerin de etkisi olduğu söylenebilir. Serbest piyasa koşullarında özel girişimciler tarafından da yürütülebilen eğitim faaliyetinde özel okullar velilerin ve öğrencilerin ilgisini çekebilmek ve avantajlı duruma geçebilmek için kalitelerini artırırken maliyetlerini düşürmek zorundadırlar. Devlet okullarında böylesine bir kaygı ve rekabet ortamı olmaması gerek öğrenciler açısından gerekse öğretmenler ve gerekse okul yöneticileri açısından oldukça rahat bir ortam sağlamaktadır. Ancak bu rahatlık devlet okullarında kaliteyi devamlı aşağıda bırakmakta, maliyetleri ise tersine artırmaktadır. Bu durum ise yönetici ve öğretmenler açısından herhangi bir sorumluluk doğurmadığından eğitimde istenilen seviye bir türlü yakalanamamaktadır. (Çokgezen, 2008) Özel okulların devlet okullarının alternatifi haline gelmeye başladığı günümüzde hem kendi ekonomileri hem de ülke ekonomisi içindeki yerini ayrıntılı incelemek yerinde olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖZEL OKULLARIN İKTİSADİ VE MALİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Dünyada Özel Okullar ve Ekonomideki Yeri ve Önemi

Eğitim yoluyla üretim faktörlerinden emeğin kalitesi üzerinde etkili olma ve ondan daha fazla istifade etmenin imkânları aranmaktadır. Diğer üretim faktörleri üzerinde de etkili olabilecek olan eğitim sayesinde arzu edilen büyümenin sürdürülebilir olması amaçlanmaktadır. İnsan kalitesi rekabet halinde olduğu ülkelerin gerisinde olan ülkelerin, “üretilen mal ve hizmetlerin toplam tutarındaki artış” diye de tanımlayabileceğimiz ekonomik büyüme yarışında gerilerde kalması kaçınılmazdır. Ekonomik büyüme ve bunun sürdürülebilir bir kalkınmaya dönüşebilmesi için en etkili araç hiç şüphesiz ki eğitimidir. (Hesapçıoğlu, 1984)

Kişi başına yapılan eğitim harcamaları ülkelerin eğitim yoluyla kalkınmaya verdikleri önemi göstermesinin yanında eğitimin de kalkınmaya ve kalkınma yoluyla elde edilen gelirin de yeniden eğitime ayrılması yoluyla ülkelerin daha hızlı kalkınmasına sebep olmaktadır. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerin gelişmişliklerinin rastlantısal olmadığı özellikle eğitime ayırdıkları bütçenin fazlalığının ülke kalkınmasında itici güç olarak etki ettiğini ortaya koymaktadır. Örneğin Japonya’da kişi başına eğitim harcaması 950 dolar iken, bu rakam Almanya’da 817 dolar, İtalya’da 550 dolar, Yunanistan’da 240 dolar ve Türkiye’de 90 dolar civarındadır. Ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri ile eğitim harcamaları arasında doğrudan bir ilişki olduğu rahatlıkla söylenebilir. Gelişmiş ülkelerle diğerlerini ayıran en önemli faktörlerden bir tanesi olarak bütçe içinde eğitime ayrılan pay gösterilebilir. Zira OECD ülkeleri ile ülkemiz arasında bu anlamda 6 kata varan bir fark olduğu gerçeği aradaki gelişmişlik farkını da açıklamaktadır. (Ereş, 2005)

Tablo 9. Ülkeler ve Kişi Başına Eğitim Harcamaları

Ülkeler	Kişi Başına Eğitim Harcamaları (\$)
Japonya	950
Almanya	817
İtalya	550
Yunanistan	240
Türkiye	90

Kaynak: (Ereş, 2005)

Gelişmiş ülke olabilmenin tek kriteri ekonomik gelişmişlik veya kişi başına düşen gelir düzeyi değildir. Özellikle bazı Orta Doğu ülkelerinin kişi başına gelir düzeyinde ileri sıralarda olmalarına rağmen gelişmiş ülke olarak kabul edilmemelerinin en önemli sebebi, nitelikli insan gücü yani eğitilmiş insan gücü seviyesinin oldukça düşük olmasıdır. Demokrasiden istikrara, suç oranlarından sosyal yaşamda karşılaşılabilecek pek çok olaya etki eden eğitim ve nitelikli insan gücü toplam gelişmişlik endeksinde en önemli etkenlerin başında gelmektedir. (Adem, 2005) Zira eğitim düzeyi ile ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişkiyi ortaya koyan pek çok araştırmada elde edilen bulgular da aradaki ilişkiyi doğrular niteliktedir. Bunlardan bir tanesi olan ve 88 ülkeyi içine alan bir araştırmada okuma yazma oranında ortaya çıkan her 1 puanlık artışın 2 katı kadar ekonomik ilerlemeye denk geldiğini göstermektedir. (Türkmen, 1999)

Ekonomik büyüme ile eğitim arasındaki ilişkinin incelenmesi, özellikle okullaşma oranları ile gelir düzeyindeki artış arasında bir ilişki olduğunu da ortaya koymaktadır. Avrupa’da okullaşma süresinin yaklaşık 2 yıl olduğu 1800’lü yıllarda GSYİH 1.232 dolar olarak gerçekleşirken, aynı veri okullaşma oranının 6 yıla çıktığı 1913 yılına gelindiğinde 3.473 dolara yükselmiştir. 2000’li yıllarda okullaşma süresi 10 yıla çıkarken GSYİH ise 27.770 dolara ulaşarak eğitimdeki gelişmenin ekonomik gelişmeyle olan ilgisini ortaya koymaktadır. Aynı ilişkinin yani okullaşma oranları ile ekonomik gelişme arasındaki ilginin az gelişmiş ülkeler içinde var olduğunu gösteren Dünya Bankası gibi saygın kuruluşların yaptığı çalışmalar da mevcuttur. Teknolojik gelişmeyle birlikte eğitim düzeyindeki artışın gelir düzeyindeki artışa

etkisinin daha fazla oranda olduğu söylenebilir. Örneğin 19.yy. Avrupa'da 4 yıllık bir eğitim gelir düzeyini 0.95 oranında artırırken, aynı oran 2000'li yıllarda az gelişmiş ülkelerdeki 4 yıllık eğitimin etkisi açısından 1.7 gibi neredeyse 2 katı bir hıza erişmiştir. Bu da bize günümüzde az gelişmiş ülkelerin buldukları durumdan çıkmalarında eğitimin eskiye göre çok daha önemli bir aparat olduğunu göstermektedir. (Çokgezen, 2008)

Tablo 10. Avrupa'da Okullaşma Süresi ve GSYİH İlişkisi

Yıllar	Okullaşma Süresi	GSYİH (\$)
1820	2 yıl	1.232
1913	6 yıl	3.473
2000	10 yıl	27.770

Kaynak: (Çokgezen, 2008)

Dünya Bankası tarafından yapılan bir araştırmaya göre; toplam eğitim harcamalarının yüzde 89.5'i kamu okul ve üniversitelerine giderken, yüzde 10.5'i özel okul ve üniversitelere gitmektedir. Kamu harcamalarının yüzde 49'unun üstünde bir kısmı kamu ilkokullarına giderken, bunun yüzde 29'u kamu üniversitelerine, yüzde 11'i meslek ve teknik liselere, yüzde 9'u da genel liselere gitmektedir (Worldbank, 2005)

Tablo 11. Bazı Avrupa Ülkelerinde Öğrencilerin Devlet ve Özel Okullara Dağılımı

Ülkeler	Devlet Okulu (%)	Özel Okul (%)
Belçika	34	66
Almanya	96	4
Yunanistan	94	6
İspanya	66	34
İngiltere	93	7
Türkiye	98	2

Kaynak: (Yalçın, 2018)

Devlet okullarının kimi zaman alternatifi kimi zamansa boşluklarını dolduracak olan özel okullar sadece Türkiye'de değil Avrupa'da ve dünya genelinde yaygınlaşan bir olgudur ve giderek ilgiyi kendisine çekmektedir. Gelişmiş batı ülkelerinde özel

okullaşma oranları arasında ciddi farklılıklar vardır. Belçika ve Hollanda gibi ülkelerde %70'lere varan özel okul oranı, Almanya ve İtalya gibi ülkelerde ise %10'ların altındadır. Örneğin İngiltere ve Yunanistan'da ise zorunlu eğitim kısmında özel okullaşma hiç yoktur. Özel okullaşmanın yüksek olduğu ülkelerde okula giden öğrencilerin hemen hemen hepsi devlet tarafından ödenen burslarla özel okulda okumakta yani devlet bir nevi özel okullardan hizmet satın almaktadır. Örneğin öğrencilerin %34'ünün devlet okulunda %66'sının özel okulda okuduğu Belçika'da özel okulda okuyan öğrencilerin hepsi devlet tarafından burslu okutulmaktadır. Bu durum Danimarka, Hollanda ve Fransa'da da hemen hemen aynı durumdadır. Türkiye'de özel okullaşma oranı %2'lerden %8'ler düzeyine yükselmiş olup bu oran Avrupa'da İrlanda ile hemen hemen aynıdır. Yalnız İrlanda'da özel okula giden tüm öğrenciler devletin verdiği bursla özel okulda okutulmaktadır. (Yalçın, 2018)

Devlet okullarında eğitimin ücretsiz olduğu ABD'de özel okul kaynaklarının %26'sı devlet tarafından karşılanmaktadır. Özel eğitim kurumlarındaki öğrenci oranı ilkokullarda %12, genel liselerde %10 iken özel okullarda çalışan öğretmenlerin oranı ise %19 civarındadır. ABD'de yüksek öğretimde özel okul oranı %26 civarındadır. Yüksek öğretimde daha çok araştırma geliştirme kurumları olan ilk 25 üniversiteden 21'i özel üniversitedir. (Kulaksızoğlu, Çakar, & Dılmaç, 1999)

2.2. Türkiye'de Özel Okullar ve Ekonomideki Yeri ve Önemi

Türkiye'nin eğitim ve ekonomik gelişim serüvenine bakıldığında, bir türlü istenilen seviyeye gelemeyen bir ülke ile karşılaşmaktayız. Ülkemiz açısından nitelikli insan gücü eksikliği bir türlü giderilemeyen bir durum olarak ortada durmaktadır. Teknolojik gelişme, sermaye ve doğal kaynakların en etkili ve verimli kullanımı için gerekli olan nitelikli insan gücü açısından Türkiye'nin 1960'lı yıllarda hemen hemen aynı seviyede olduğu ülkelere ekonomik gelişme seviyesi olarak geride kalmasında eğitime ayrılan payın düşük olmasının etkisi oldukça fazladır. Japonya ve Yunanistan gibi geçmişte aynı gelişmişlik düzeyinde olduğumuz ülkelerin gerisinde kalmamızı açıklayabilecek en önemli faktör bu ülkelerde eğitime yapılan yatırımlar arasındaki farktır. (Sami, 2003)

Türkiye’de tüketim harcamaları üzerine yapılan bir çalışmada eğitim harcamaları ve bu harcamayı gerçekleştiren gelir grubu üzerinde konumuz açısından durmakta fayda vardır. Tüketim harcamalarını gerçekleştirenlerin gelir dağılımına bakıldığında eğitim harcamalarının çok ciddi bir kısmının yüksek gelir düzeyine sahip kesim tarafından yapıldığı görülecektir. En üst % 5'lik grup ile en alt %5'lik grup arasında yaklaşık 8 katı eğitim harcaması farkı bulunmaktadır. Tüketim harcama grupları arasında gelir düzeyine göre en fazla farkın olduğu harcama grubu eğitim harcamalarıdır. (Çelebi & Gökmen, 2014)

Türkiye'deki eğitim alanındaki sorunun çözümünde devlet biraz da bilinçli olarak özel okullarda aramakta ve eğitim harcamaları için özel okulların yaptığı harcamaların oranı giderek artış göstermektedir. (Çelebi & Gökmen, 2014)

Türkiye OECD tarafından yapılan bir değerlendirmede öğrenci başına yapılan harcamalar açısından son sıralarda yer almaktadır. Devletin bütçe imkânlarıyla okullaşmaya ayırabileceği kaynakta yine oransal olarak giderek azalma göstermektedir. Zira MEB bünyesindeki artan öğretmen sayısının maaş başta olmak üzere bir kurum haline gelmiştir. Bundan dolayı eğitimde özel okulların teşvik edilmesi bir tercihten ziyade bir zorunluluk olarak ülkemizin önünde durmaktadır. (Çelebi & Gökmen, 2014)

İşgücünde istihdam edilen kişilerin eğitim seviyesi de ülkelerin gelişmişlikleri ve eğitimin ekonomiye etkisinin analizinde kullanılabilecek bir göstergedir. Bu anlamda Türkiye işgücünde daha az eğitilmiş insanların çalıştığı bir ülke konumundadır. Diğer ülkelerle rekabette eğitim düzeyi düşük bir insan gücü ile öne geçebilmek oldukça zordur. OECD ülkelerinde 1999 yılında yapılan bir araştırmada çalışma yaşındaki 25-64 yaş arası istihdam edilen işgücünün %31'i ilköğretim ve daha düşük seviyede eğitime sahipken, ülkemizde bu oran %73 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. Yükseköğrenim görmüş işgücünün oranı OECD ortalamasında %24 oranında iken Türkiye’de sadece %11 civarındadır. (Türkmen F. , 2002)

Türkiye’de devlet okullarının aşılması zor handikaplarını azaltabilmek için özel okullar bir alternatif olarak son yıllarda ciddi rağbet görmektedir. Özel okul ve buralara giden öğrenci sayısında da ciddi artış görülmesinde devletin bu okullara sağladığı destek ve teşvikler ciddi önem arz etmektedir. Eğitim sektörü ekonomi

açısından görmezden gelinemeyecek kadar önemli bir sektördür. Gerek istihdama sağladığı katkı gerekse bina, araç gereç donanımı sebebiyle pek çok alt sektörden mal ve hizmet hareketine sebep olan eğitim sektörü ülke ekonomisinde de ciddi hareketlenmelere sebep olmaktadır. Ülkelerin ekonomik verileri incelendiğinde kıyaslanabilir verilerden bir tanesi olan işsizliğe de bir çare olan ve istihdam edilen sayısı ile eğitimde çalışan sayısı azımsanmayacak ölçüde fazladır. Öğretmeninden, personeline, servisçisinden, kantincisine, aşçısından kırtasiyecisine varana kadar eğitim sektöründe istihdam edilen kişi sayısı oldukça fazladır.

Eğitimin diğer sektörlerle ve genel ekonomik büyüme etkisi üzerine yapılan araştırmalarda Türkiye oldukça gerilerde kalmaktadır. Ülkemizde eğitimin ekonomik büyüme katkısı yüzde 4'ler seviyesinde olurken bu oran Kanada'da %25, ABD'de %15 ve İngiltere'de %7 civarında gerçekleşmiştir. Eğitime bütçeden ayrılan payla da ciddi ilgili olan eğitimin ekonomik büyüme etkisi ülkelerin eğitime harcadıklarını fazlasıyla geri aldıklarını göstermektedir. Eğitim alt yapısını tamamlamış ve sistemini geliştiren ülkelerde kişi başına harcamalarda oldukça yüksektir. Japonya'da 950 dolar, Almanya'da 817 dolar, İtalya'da 523 dolar olan kişi başına harcama Türkiye'de 90 dolar civarındadır. Türkiye'de yapılan bu harcamalar AB ortalamasının da oldukça altındadır. (Ereş, 2004)

Tablo 12. Ülkelere Göre Eğitimin Ekonomik Büyüme Katkısı

Ülkeler	Eğitimin Ekonomik Büyüme Katkısı (%)
Kanada	25
ABD	15
İngiltere	7
Türkiye	4

Kaynak: (Ereş, 2004)

Gelişmiş ülkelerin, gelişme nedenleri üzerine yapılan araştırmalar bunun rastlantı olmadığını, bu ülkelerin istikrarlı bir şekilde sanayi ve teknoloji ürettiklerini, bunun da ancak GSYİH'lerinin en az %2'sini araştırma ve eğitim gideri olarak ayırmalarıyla mümkün olduğunu göstermektedir. Eğitime ayrılan payın artmasının ekonomik kalkınmayı tetiklediği, burada sağlanan istikrarın sürdürülebilir kalkınmayı teşvik

ettiği ifade edilmektedir. (Altınışık & Sencer, 2012)

“Bir ülkede üretilen mal ve hizmetlerin toplam tutarındaki artış” anlamına gelen ekonomik büyüme için eğitim diğer üretim faktörlerini etkileyebilecek güce sahiptir. Nitelikli iş gücünün ilgili sektörde üretkenliği artıracak beklentisi, milli gelirdeki artışın eğitime ayrılan pay ve bu payın kullanımının önemini artırdığı aşikârdır. (Korkmaz, 2006)

İktisadi durum statik değildir, ancak bu durumun kendi kendine değişmesini beklemek de beyhude bir bekleyiştir. Nitelikli insan gücüne sahip olmadan katma değeri yüksek ürünlerle ticareti çeşitlendirmeden iktisadi durumu mevcudundan daha ileriye taşımak oldukça zordur. Almanya ve Japonya başta olmak üzere siyasi, askeri ve ekonomik olarak en kötü günleri geçirmiş ülkelerin bugün geldikleri noktalar eğitim sistemlerinin bir sonucudur. Japonya’da kişi başına gelirde dünya ortalaması seviyelerinde iken 1990’lı yıllara gelindiğinde aynı oranın 2 katını aşan bir seviyeye ulaşmıştır. (Sami, 2003)

Yapılan bir araştırmada, özellikle günümüzde iktisadi gelişmenin temelini teknolojik gelişmeden geçtiği ve teknolojik gelişmenin de nitelikli insan gücüyle doğru orantılı olarak arttığı tespiti yapılmıştır. Örneğin iktisadi olarak gelişmenin %50’si teknolojik gelişmeyle sağlanırken verimlilik artırıcı, inovatif gelişmelerin ülkedeki eğitime yapılan yatırımdan etkilendiği ortaya çıkmıştır. Okuma yazma oranında ortaya çıkan 10 puanlık bir artışın ülkenin milli hâsılasında yaklaşık 2 katı bir gelişmeye sebep olduğu ortaya çıkmıştır. (Türkmen, 1999)

Milli Eğitim Bakanlığı’na ait son iki yılın verilerinde, 2014-2015 eğitim öğretim yılında 59.500 özel ve resmi okulların toplamının % 12,6’sı özel okul; öğrenci sayısının % 5,2’si özel okullara ait iken bu oran 2015-2016 eğitim öğretim yılında, tüm okulların toplamında %15,7’ye, öğrenci sayısında ise %7,5’e ulaşmıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında özel okulların genelinde %59,9 ile okul öncesi kurumlar ilk sırada yer alırken ortaöğretim düzeyinde özel öğretim okulları %17,7 oranındadır. Ortaöğretim kurumlarındaki bu rakam, 2015-2016 eğitim öğretim yılında ortaöğretim kurumları arasındaki oranı %27,7 ye yükseltmiştir. (Küçükçayır & Cemaloğlu, 2017)

Dershanelerin dönüşümü sonucu pek çok dershanenin temel liseye dönüşmesi ile

artan özel okul sayısı şehir içlerinde bahçesi ve spor salonu bile olmayan pek çok özel okul açılmasına sebep olmuştur. Dershanelere gidemeyen öğrencilerin sınav öncesinde temel liselerden bu desteği almak amacıyla temel liselere yönelmesi özel okula giden öğrenci sayısını artırmış gözükmektedir. Yıllardır bu eğitim sektöründe olup kampus kapsamında kalite yakalamaya çalışan özel okullara da sekte vuran bu durumun geçici olması beklenmektedir. (Küçükçayır & Cemaloğlu, 2017)

2.3. Devlet Okulları ile Özel Okulların Farkı

OECD 2016 raporuna göre Türkiye devlet okulları ile özel okullar arasındaki yoğunluk ve kalite farkının en fazla olduğu ülke konumundadır. Türkiye’de sınıf başına düşen öğrenci sayısında özel okullarda OECD ortalamasına yakın bir sayı yakalamışken devlet okullarında sınıf mevcudu olarak oldukça kalabalık sınıf mevcudu ile OECD ülkeleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Devlet okullarında 35 olan öğrenci sayısı özel okullarda 20 civarındadır. OECD ülkelerindeki ortalama ise devlet okullarında 23, özel okullarda ise 22 şeklinde bulunmak da olup Türkiye dikkat edilirse devlet okulları ile özel okullar arasında dikkat çekici bir farka sahiptir. (OECD, 2005)

Öğretmen başına düşen öğrenci sayısında da yine devlet okulları ile özel okullar arasında oldukça belirgin bir fark gözlenmektedir. Öğretmen başına öğrenci sayılarında devlet okullarındaki ilkokullarda 18 olan bu sayı, özel okullardaki ilkokullarda 8’e kadar düşebilmektedir. Devlet okullarındaki ortaokullarda 17 ve liselerde 14 olan bu sayı, özel okullarda yine 8 civarına düşmektedir. Bu durum elbette ki öğrenci başarısını da etkilemektedir. Bu arada öğretmen başına düşen öğrenci sayısı OECD ülkelerinde özel devlet ayrımı olmaksızın 13 öğrencidir. (OECD, 2005)

2.4. Devletin Özel Okullara Sağladığı Destek ve Teşvikler

Eğitime olan ihtiyaç ve talep arttıkça devletin tek başına bu talebin altından finansal anlamda gelmesi oldukça zor hale gelmektedir. Zaman içinde teknolojinin de gelişmesi ve eğitimde etkin olarak kullanılması ve genel olarak kalite beklentisinin de artması ile maliyetler de oldukça artmış durumdadır. Eğitimde maliyetler artarken devletin eğitim dışı görevleri de artmış ve bu kaynaklar içinde eğitime ayrılan pay

beklentileri karşılayamaz hale gelmiştir. Maliyetlerin dışında eğitim öğretim kadrosunun sistem ve kalite olarak eksikliği ve motivasyon eksikliği de devletin eğitim alanında özel sektöre de alan açmasını zorlar hale gelmiştir. (Koç, 2007)

Özel okullar üzerindeki vergi yükü oldukça ağırdır. Zira Türkiye’de vergi gelirleri içinde özel okullardan elde edilen vergiler önemli bir yekûn teşkil etmektedir. Bu anlamda Kayseri ilinde yapılan bir araştırmada ildeki toplanan verginin yaklaşık % 4’ünün ilde bulunan 16 özel okuldan elde edildiği görülmüştür. (Ağaya, 2012)

Birer ticari işletme sayılan özel okulların ilk önce vergisel açıdan desteklenmesi beklenmektedir. Eğitim devlet bütçesinden finanse edilen bir yarı kamusal hizmet olduğu için, gerekli kaynakların artırılmasının yanı sıra var olan kaynakların da dengeli ve planlı dağıtılmasını gerektirir. Ülkede eğitim hizmetlerinin sunumunu sayısal ve kalite yönünden etkileyen finansman tercihleri devleti yöneten iradenin tercihlerinden de etkilenerek ülkenin eğitim sistemine etki etmektedir. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte devlet ve özel sektör tarafından ayrı ayrı yerine getirilen eğitim hizmetinde zaman zaman teşvik ve desteklerle özel sektör eliyle de bu hizmete ağırlık verilmeye ve devletin yükü hafifletilmeye çalışılmıştır. (Güngör & Göksu, 2013) Bu kapsamda özel okul ve öğrenci sayısında artış sağlamaya yönelik olarak devlet desteklerinden bazıları hakkında kısaca şu bilgiler verilebilir.

2.4.1. Vergisel Destekler ve Teşvikler

Gelir Vergisi Kanunu’nun 37.maddesinde ne tür ticari ve sınaî faaliyetlerden elde edilen kazançların ticari kazanç olarak vergilendirileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda “Özel okul ve hastanelerle benzeri yerlerin işletilmesinden elde edilen kazançlar ticari kazançtır.” denilmektedir.

Özel okullar, Türk Ticaret Kanunu (TTK) kapsamında da ticari birer işletmedirler. Zira ticari ve sınaî faaliyetlerin ticari işletme kavramına bağlanarak tanımlandığı yeni TTK’de “Bu kanunda düzenlenen hususlarla bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticari işlerdendir.” denilerek ticari işletmenin her türlü işlem ve faaliyeti ticari iş olarak belirtilmiş ve ticari işletme de şu şekilde tanımlanmıştır; “Ticari işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız bir şekilde yürütüldüğü işletmedir.”

Eski kanunda özel okullarında içinde olduğu bir sayma usulünün terk edildiği yeni kanundan özel okulların da ticari işletme oldukları anlaşılmaktadır. Bu kapsamda özel okul işletmeciliği ticarethane sayılarak buradan elde edilen kazanç da ticari kazançtır. (Özbalcı, 2007)

Gerçek kişilerin vergilendirilmesine ilişkin hükümler içeren gelir vergisi kanunu ile özel öğretim kurumlarının işletmecileri eğer gerçek kişiler ise vergilendirme de gelir vergisi kanunu kapsamında yapılacaktır. Mükellef olan gerçek ve tüzel kişinin takvim yılı boyunca elde edilen kazancından yine kanunun izin verdiği giderlerinin düşülmesi sonucu elde ettiği safi gelir üzerinden vergi hesap edilir. Öncelikle gelir ve gider kalemleri hesap edilerek gayri safi gelirden safi gelire ulaşmak gerekir. Gelir Vergisi Kanunu her türlü giderin düşülmesine izin vermemektedir. Kanun bu konuda gider yazılabilecek hususları belirterek mükelleflere açıklamada bulunmuştur. Özel okul işletmeleri açısından hiç şüphesiz en önemli gider kalemi personel maliyetleridir. Bunun dışında genel giderler ve amortismanlar da bir diğer önemli gider kalemleridir.

Özel okulların bu maliyetlerine karşılık devlet de özel okullara çeşitli teşvikler sağlayarak özel okullaşmanın önünü açmaya çalışmıştır. Resmi olarak 5. Beş yıllık kalkınma planında da ifade edilen bu özel okulların desteklenmesi politikası ile ilgili olarak eğitim öğretim kazançlarına istisnalar getirilmiştir. 5520 sayılı Kanun ile getirilen bu istisnalar kapsamında “Okul öncesi eğitim, ilköğretim, özel eğitim ve ortaöğretim özel okullarının işletilmesinden elde edilen kazançlar, ilgili bakanlığın görüşü alınmak suretiyle Maliye Bakanlığı’nın belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde beş vergilendirme dönemi gelir vergisinden müstesnadır. İstisna okulların faaliyete geçtiği vergilendirme döneminden itibaren başlar.” denilmektedir.

Söz konusu istisnalar; ticari kazanç elde eden mükelleflerle özel öğretim kurumları kanunu kapsamında faaliyet gösteren okul öncesi eğitim, ilköğretim, özel eğitim ve ortaöğretim kurum kazançlarının vergilendirilmesinde uygulanabilmektedir. İstisnadan faydalanabilmek için elde edilen kazancın eğitim öğretim faaliyetinden kaynaklanması gerekir. Kurumlarda yer alan kantin giyim malzemesi vb satış yerlerinden elde edilen kazançlar istisna kapsamında değerlendirilemezken, yemek ve yatak bedelinin okul ücretine dâhil olduğu okullarda bu kazançlarda istisna

kapsamında değerlendirilebilecektir. (Güzel & Sivrikaya, 2005)

Özel okullar vergi mükellefiyeti anlamında kurumlar vergisi mükellefi olup safi kurum kazancı üzerinden kurumlar vergisi ödemekle yükümlüdürler. Kazancın elde edilmesi uğruna katlanılan ve Gelir Vergisi Kanununun 41. ve 42. Maddelerinde de belirtilen giderler ayrıca kazançtan düşülecektir. Kurumlar vergisine tabi olan özel okul işletmelerinin elde edilen kazançlarının vergilendirilmesi açısından 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile 5 yıllık istisna hükmü getirilmiştir.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 5'inci maddesine göre; "Okul öncesi eğitim, ilköğretim, özel eğitim ve ortaöğretim özel okulları ile Bakanlar Kurulunca vergi muafiyeti tanınan vakıflara veya kamu yararına çalışan derneklere bağlı rehabilitasyon merkezlerinin işletilmesinden, ilgili bakanlığın görüşü alınmak suretiyle Maliye Bakanlığı'nın belirleyeceği usuller çerçevesinde beş hesap dönemi itibarıyla elde edilen kazançlar kurumlar vergisinden müstesnadır (istisna, belirtilen okulların ve rehabilitasyon merkezlerinin faaliyete geçtiği hesap döneminden itibaren başlar)." denilmektedir.

2.4.2. Öğrenci Teşvikleri

Devletin kendi sorumluluğunda olan eğitim alanında özel eğitim kurumlarını teşvik etmeye başlaması 1950'lerden sonra gerçekleşmiş ancak son 16 yılda yoğun ve iradi bir şekilde artış göstermiştir. MEB bu dönemde daha önce çokça tartışılmış ancak bir türlü hayata geçirilemeyen öğrenci başına teşvik uygulamasını başlatmıştır. Bu teşvik kapsamında özel okula giden bir kısım öğrencilerin eğitim-öğretim ücretinin bir kısmını devlet karşılamıştır. Özel öğretim teşviki olarak 2016-2017 eğitim öğretim yılında okul öncesi için 2.860 TL, ilköğretim için 3.440 TL, ortaöğretim için 4.000 TL ve temel lise için 3.440 TL olarak belirlemiştir. (MEB İstatistikleri, 2018)

2.5. Eğitimin Finansmanı Konusunda Karşılaştırmalı Veriler

Devletlerin ve milletlerin gelişmişlik düzeylerini belirleyen pek çok faktör sıralanabilir. Askeri, siyasi ve ekonomik konu başlıklarında öne çıkan ülkeler farklılık arz edebilmektedir. Kıstas ne olursa olsun sürdürülebilir bir toptan gelişmişlik düzeyi için olmazsa olmaz eğitim ve ona verilen değerdir. Eğitim sistemine değer vermeyip diğer alanlarda gelişen ülke göstermek oldukça zorken,

eğitime hak ettiği önemi verip bundan beklediği karşılığı göremeyen ÷lke de yoktur. Dolayısıyla hemen hemen her sahada gelişmiş olabilmek için atılması gereken ilk adım eğitimin sağlam temeller üzerine yükseltilmesidir.

Ekonomik gelişme ise ona ayrılan finansmanla doğru orantılıdır. Ekonomik kaynakların ne kadarının eğitime ayrıldığı, öncelikler sıralamasında eğitimin ne kadar önemli ve öncelikli olduğu ÷lkenin geldiği yeri açıklamaya yarayan objektif bir veri sunmaktadır. Eğitim ve ekonomi aslında birbiriyle o kadar ilgilidir ki katma değerü yüksek ürün üretip kar etmek isteyen ekonomi dünyası ilk önce o katma değerü üretebilecek eğitilmiş insan gücüne ihtiyaç duymaktadır. Her sektörde olduğundan belki daha da fazla eğitime yapılan yatırımın dönüş hızı fazla olacaktır.

Eğitim ile ekonomik kalkınmaya, siyasal süreçlerin daha sağlıklı yürütülmesine, suç oranlarının düşürülmesine ve vergi mükelleflerinin yükümlülüklerinin azaltılması gibi pozitif dışsallıklar ortaya çıkmaktadır. (şener, 1987)

Türkiye’de son yıllarda ÷lkeleki ekonomik gelişme ve zorunlu eğitim süresinin artırılması sonucu okullaşma oranında ciddi artışlar gözlenmektedir. 2015 yılı verilerine göre okul öncesinden yüksek öğretime kadar okullaşma oranlarında ciddi artışlar olmuştur. Okullaşma oranlarındaki artışa rağmen inovasyon ve teknolojik katma değerü yüksek ürün üretememiş olmak eğitimde nicelik olarak arzu edilen seviyenin yakalanmasına rağmen nitelik olarak henüz yakalanamadığını göstermektedir.

Tablo 13. 2015 yılı İtibariyle Okullaşma Oranları

Eğitim Kademeleri	Okullaşma Oranları (%)
Okul Öncesi Eğitim	33,26
İlköğretim	94.87
Ortaöğretim	79.79
Yükseköğretim	39.49

Kaynak: MEB istatistik verilerinden derlenmiştir.

Eğitim, devletin ekonomi başta olmak üzere arzu ettiği hedeflerine ulaşmasında en önemli araçlardandır. İş gücü verimliliğinin artırılması ve dolayısıyla milli gelir

düzeyindeki artış, ülke genelinde eğitimin eşitliğine bağlı olarak ortaya çıkan fırsat eşitliği ve bunun olumlu etkileri sonucu sağlanan ekonomik ve siyasi istikrar ekonomik harcamaların aslında ülkenin geleceği, amacı için ne kadar önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. (Arabacı, 2011)

Tablo 14. Eğitim Harcamalarının Öğrenci Başına Tutarları

Ülkeler	İlköğretim (\$)	Ortaöğretim (\$)	Yüksek Öğretim (\$)
ABD	6043	7764	19802
Hollanda	3795	5304	10757
Yunanistan	2368	3287	4157
Almanya	3531	6209	9481
İspanya	3267	4274	5038
İngiltere	3329	5230	9699
Türkiye	1040	1850	4400

Kaynak: (Güngör & Göksu, 2013)

2.6. Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi

TÜİK tarafından yayımlanan eğitim istatistiklerine göre eğitim harcamaları 2016 yılında bir önceki yıla göre %9.8 artarak 176 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Öğrenci başına eğitim harcamasının 8.111 TL olduğu 2017 yılında, eğitimin GSYİH içindeki payı 5.7 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de pek çok sektörde olduğu gibi eğitim alanında da kamunun ağırlığı hissedilmektedir. 2017 yılında eğitime harcanan paranın yaklaşık %75’ini devlet harcamıştır. Özellikle son yıllarda üniversite sayısındaki artışa paralel olarak eğitim harcamaları içinde en yüksek payı üniversiteler almıştır. Devlet üniversitelere yatırım yaparken özel sektör daha çok ortaöğretim kurumlarına yatırım yapmıştır. (TÜİK, 2017)

Yapılan bunca yatırım sonrası ülkemizdeki eğitim seviyesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dair yapılmış çalışmalarda genelde eğitim seviyesi arttıkça ekonomide büyümenin arttığı yönünde pozitif ilişkinin varlığı ortaya çıkmaktadır. Devletin okullaşmada yapmakta olduğu yatırımlar ekonomik büyümeye olumlu

yansımakta ve ülke eğitime verdiği daha fazlasını kazanmaktadır. Ancak ülkemizde okullaşma oranı arttıkça artmayan şeyin verimlilik olduğu da ortaya çıkmaktadır ki bu da üzerinde ayrıca durulması gereken bir husustur. (Çokgezen, 2008)

Yapılan bir çalışma, eğitim ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu savını Türkiye için de desteklemektedir. Çalışmanın sonuçları, devletin özellikle ilk ve orta öğretimde ve yüksek öğretimde yapacağı yatırımların büyümeyi olumlu etkileyeceğini göstermektedir. Başka bir araştırmada ise farklı gelişmişlik seviyelerine sahip 50 ülke incelenmiş, diğer ülkeler için eğitimin verimlilik artışı pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılrken, Türkiye için bu ilişkinin geçerli olmadığı sonucuna varılmıştır. (Çokgezen, 2008)

Türkiye’de eğitim sistemi bölgesel olarak fırsat eşitliği sağlamadığı gibi bunun en önemli sebebi de yine ekonomik gerekçelerdir. Öğrenci başına yapılan harcamalar incelendiğinde en az harcama yapılan iller genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri olmaktadır. Öğrenci başına 925 dolar harcama yapıldığının hesap edildiği 2005 verileri esas alındığında İstanbul dışındaki en az harcama yapılan ilk on ilden dokuzu bu bölgelerde yer almaktadır. Bu verilerin öğrenci başarısında da en az başarılı illerin bu iller olması ile doğru bir ilişkisi olduğu söylenebilir. (Çokgezen, 2008)

Bölgeler arasında öğrenci başına düşen harcamalar oldukça farklı olduğu gibi ülkemizde devlet okullarıyla özel okullardaki öğrenci başına harcanan paranın oldukça farklı olduğu söylenebilir. Dünya Bankası tarafından 2002 yılında yapılan bir araştırmada devlet okullarında öğrenci başına harcamanın özel okullardakinden 3 kat daha düşük olduğu, bu oranın liselerde 2 kata düştüğü görülmektedir. Eğitimin yoğun bir şekilde devlet tarafından finanse edildiği ülkemizde kaliteleri arasında oldukça farklı sonuçlara rastlanan devlet okullarıyla özel okulların öğrenci başına harcamalarının kıyas edilmesi belki yanıltıcı olabilecektir. Zira kalitenin belli bir maliyet farkı ortaya çıkaracağı beklenen bir sonuçtur. Yapılan sınavlarda açık ara önde olan özel okullardaki öğrenci başına harcamanın maliyetinin etkinliği ile devlet okullarındaki maliyetin etkinliği ayrıca incelenmeyi gerektiren bir konudur. (Çokgezen, 2008)

Özel okullarla devlet okullarının maliyetlerinin yanı sıra kalitelerinin de ölçülmesi yolunda eğitimin bir gereği olarak ülkemizde yapılan sınav sonuçlarının yanı sıra PISA sonuçları bizlere anlamlı sonuçlar vermektedir. Devlet okullarındaki başarının çok üstünde başarı elde eden özel okulların başarısı PISA'nın kriteri olan 3 alanda da devlet okullarından daha yüksek olmuştur. Türkiye'deki özel okulların başarısı OECD ülkelerindeki devlet ve özel okulların performansından da daha yüksek olmuştur. (Çokgezen, 2008)

2.7. Eğitim Sisteminde Özel Okulların Yeri

Eğitim sistemimizde özel okulların payının her geçen gün arttığı bir gerçektir. Gerek okul sayısı gerekse öğrenci sayısı anlamında özelin ağırlığı giderek artmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre tüm kademelerde özel okul payı %12.8'e ulaşırken, öğrenci sayısı %7.5 olmaktadır. Sadece mesleki ve teknik ortaöğretim kademesinde özel kurumların sayısında bir artma olmaz iken diğer tüm kademelerde özel okul ve öğrenci sayılarında ciddi artış gözlenmektedir. Özellikle dershanelerin kapatılması ve temel lise sayısında yaşanan artış ile birlikte özel okullar daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır.

Göreceli olarak son yıllarda özel okul sayısında artış olsa bile bu oran gelişmiş ülkelerin oldukça gerisindedir. Özel sektörün kar beklentisiyle toplumun kaliteli eğitim beklentisini dengeleyecek bir noktada özel müteşebbislerin desteklenmesi gerekmektedir. Yapılacak teşvik ve desteklerdeki amaç bu kurumların sayısını artırmanın yanında bu sayının ülkenin istenilen yörelerinde artırılması ve kalitenin düşürülmemesidir. Devlet elindeki imkânlarla özel sektörü istediği yer ve zamanda teşvik etme imkânına sahip bir güç olarak yatırım maliyetleri itibariyle orta ve büyük ölçekli birer işletme sayılan bu eğitim sektöründeki yatırımlara yön vermelidir. (Oran, 2017)

2016 yılı MEB verilerine göre 110 bini özel okullardaki öğretmenlerden oluşan yaklaşık 285 bin kişi ülkemizdeki özel eğitim sektöründe istihdam edilmektedir. Bu kişilere ödenen sadece ücretler bazında bakıldığında yaklaşık olarak 4 milyar TL bütçeye ulaşılmaktadır ki bu bir nevi devletin yükünün azalması, özel sektörün devlet yerine hizmet görmesi sebebiyle devletin cebinde kalan bir harcamaya tekabül eder ki, devletteki maaşların özelden daha fazla olduğu varsayılan bu hesaplamada özel

okullar olmasa devletin maliyetinin daha da fazla olacağı öngörülebilir. (Oran, 2017)

Devletin özel okullara verdiği destek bazı yönlerden eleştirilse bile oldukça fazladır. Bu desteklerde özellikle son 16 yıl içinde istemli bir şekilde artırılmış ve bunun sonucunda özel okulların sayısı 1788 iken 2016 yılında 8150'lere ulaşmıştır. Bu yükselişte velilere ve özellikle yatırımcılara sağlanan teşvik ve desteklerin payı azımsanamayacak ölçüde fazladır. Özel okul sayılarındaki 5 katı artış öğrenci sayısında da hemen hemen 5 katı bir artışı getirmiş 245.514 olan sayı aradan geçen 16 yılda 1.174.409'a ulaşmıştır. (Oran, 2017)

Özel okulların tercih edilebilir olabilmesi, mali açıdan ayakta durabilmesi ve varlıklarını devam ettirebilmeleri için öğrenci ve veli beklentilerini karşılayabilecek şekilde kaliteli ve sürdürülebilir bir eğitim seviyesini yakalamaları gerekir. Aksi halde rekabete açık piyasa koşullarında veli ve öğrencinin beklentilerini karşılayamayan özel okulların varlıklarını sürdürebilmeleri mümkün değildir. Verilen ücretin karşılığı olarak beklenen eğitimde ve sosyal becerilerde üstün ve etkili bir performans sergilemeleri ve eğitimin kalitesinin "özel" olmasıdır. Devlet okullarından farklı olarak özel okullar reklam, tanıtım, sosyal aktivite ve mekânsal farklılık gibi maddi harcamalar da yapmak zorundadırlar. (Kırmızı, 2014)

2.8. Özel Okulların Sorunları

Özel okulların sorunlarından bahsedilirken belki de ilk önce bu okul maliyetlerinden bahsetmek gerekecektir. Zira okulların arsa ve inşaat maliyetleri ile MEB'in istemiş olduğu tavan, taban, kapı aralıkları, WC sayısı, pencere genişliği, bahçe alanı gibi teknik özellikleri sağlamanın bir maliyeti olacaktır. Özellikle büyükşehirlerdeki arsa ve bina maliyetleri yatırımcıları ciddi olarak zorlamaktadır.

Özel okulların "özel" olmasını sağlayacak tercih edilirliliği artıracak oranda bir başarıya henüz ulaştıklarını söylemek biraz zordur. Zira yüksek maliyetler özel okul işletmecilerini kalite getirecek adımlardan alıkoymaktadır. Tasarruf amacıyla kalite amacından vazgeçmek zorunda kalan özel okullar zaman zaman istedikleri değişiklikleri de bakanlığın iznine tabi olmasından dolayı yapamamaktadırlar. Özel okul sektörünün arzu edilen kalite seviyesine henüz geldiğini söylemek biraz zordur. (İriç, 2015)

Özel okullara sağlanan teşviklerin somut olarak özel okullaşmayı pek fazla teşvik ettiğini söylemek oldukça zordur. Eğitim öğretim desteği olarak öğrenci başına verilen desteğin tüm destek ve teşviklerden daha fazla etkili olduğu söylenebilir. Zira diğer teşviklerde ilgili teşviklerden faydalanabilmek için yatırımcının üzerine düşen şartlar bundan faydalanılmasını engellemektedir.

Özel okulların yatırım maliyetleri dışındaki en önemli sorunu nitelikli işgücü olarak öğretmen istihdamı ve bunun sürdürülebilirliği olmaktadır. MEB tarafından yapılan öğretmen alımlarının her yıl özel okul öğretmenlerinden belli bir kısmının devlete geçmesine sebep olması özel okullardaki kaliteli bir kadro kurulmasının önünde engel oluşturmaktadır. Maaş yönünden devlet okullarının önüne çok fazla geçemeyen özel okullar, özellikle motivasyonu yüksek ve başarıya aç öğretmenleri devlete kaptırmaktadır. Devlette arzu ettiği ortamı bulamayacağını bile bile öğretmenlerin özel sektörden ayrılmayı istemeleri devlet ile özel kesimin ortak çalışması sonucu çare bulunabilecek bir sorundur. (İriç, 2015)

Özel okulların maliyet unsurlarının içinde özellikle SGK ve vergi maliyetleri ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Yüksek sigorta ve vergi maliyetleri işgücü maliyetinin esaslı unsur olduğu özel eğitim sektöründe devlet tarafından özel olarak incelenmelidir. Türkiye’de bazı vergi uygulamaları hayvan yetiştiriciliğine sağlanan imkânların insan yetiştirmeye sağlanamaması gibi ironik durumlar da ortaya koymaktadır. Vergi ve sigorta denetimlerinde her ne kadar haklı olsa da özel okullar açısından ciddi bir sorun olarak görülmektedir. (İriç, 2015)

Özel okullar içinde rekabet çok fazladır. Bu rekabet sektöre kalite getirmenin yanında kontrolsüz rekabet sektörün önemli sorunu haline gelmiştir. Özel okullar sadece diğer özel okullarla rekabet halinde olmayıp devlete ait kaliteli Fen ve Anadolu Liseleri ve adı duyulmuş ilkokullarla da rekabet halindedirler. Özel okulların maliyet unsurları içinde Ar-Ge harcamalarının reklam ve tanıtım harcamalarının ardında kalması geleceğimiz açısından düşündürücüdür. Özel okullar eğitim öğretimde gelişmeden ziyade sınavlarda derece yapan, öğrenci peşinde koşarak beklentileri karşılamaktan uzak olmaktadır. (İriç, 2015)

Kaliteli öğrencileri kendine çekebilmek için burs imkânı sağlamak zorunda kalan özel okulların ücret karşılığı aldıkları öğrencileri ise genellikle başarı sıralamasında

gerilerde olan öğrenciler olmaktadır. Bir de İstanbul, Ankara gibi şehirlerde öğrenci bulmakta zorlanmayan özel okulların diğer şehirlerde ciddi öğrenci bulma sorunları olduğu gözlenmektedir. Özel okulların ekonomik sebeplerle yaşadıkları bu sorunu aşmak için yaptıkları fiyat indirimleri de kaliteden taviz vermelerine ve gerek eğitimsel gerekse sosyokültürel faaliyetlerden kısıntılara sebep olmaktadır. (Oran, 2017)

Özel okulların sorunlarının en başında elbette ki maliyet unsurları gelmektedir. Bir özel okul için hesaplanmış yatırım maliyeti hesabı konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilecektir.

2.9. Özel Okulların Yatırım Maliyetleri

Özel okulların maliyetleri yatırımcı için en önemli konulardan biridir. Yatırım maliyetinin geri dönüşüm hızı her sektörde olduğu gibi eğitim sektöründe de en önemli kriter olmaktadır. Özel okul maliyetleri sabit maliyetler ve değişken maliyetler olarak 2'ye ayrılmaktadır.

Özel okulların maliyet unsurlarından ilki hiç şüphesiz ki okulun arsa ve bina maliyetlerinden oluşan sabit maliyetleridir. Özel okulların özellikle büyükşehirlerde yoğunlaşması ile bu okulların yapılacağı arsaların metrekare fiyatları oldukça yüksek olmaktadır. Arsa alındıktan sonra üzerine yapılacak okul binası ve sosyal donatıları için yapılacak inşaat maliyetleri en büyük gider kalemini oluşturmaktadır. Sabit maliyetler dışında bir özel okulun en önemli gideri hiç şüphesiz ki öğretmen başta olmak üzere personele ödenecek ücretlerdir. Personele ödenecek ücret ve ondan kaynaklanan vergi sigorta prim ödemeleri özel okul için %70-80 oranıyla en büyük gider kalemini oluşturur. (Oran, 2017)

Elektrik, su, ısınma, temizlik gibi giderler de yine önemli gider kalemleri olarak öne çıkarken, bunların dışında reklam tanıtım giderleri, kırtasiye ve muhasebe gideri gibi gider kalemleri yatırımın geri dönüş hızını etkilemektedir.

2017 yılı fiyatlarıyla arsa için ödeme yapılmadığı düşünüldüğünde 600 öğrencinin eğitim gördüğü bir özel okulun gelir gider hesabı yaklaşık 4 milyon TL olarak gösterilmektedir. Bunu da aşan maliyetleri karşılayabilmek için yapılması gereken teşvik ve destekler inşaat maliyetleri ile personel giderlerini indirecek ve öğrenci

ücretlerinde okullar lehine düzenleme içermelidir. Bu veriler ışığında yatırımın geri dönüş hızını belirleyen en önemli husus devletin sağlayacağı teşvikler kapsamında yer ve personel giderlerine yönelik teşvikler olacaktır. (Oran, 2017)

2.10. Ekonomik Gelişme ve Eğitim İlişkisi

Beşeri sermayenin gelişmeyi sağlayan en önemli faktör olarak öne çıktığı 1950'li yılların ardından kişisel gelir dağılımında nitelikli iş gücü lehine farkın açılıyor oluşu ve bu nitelikli insan gücüne sahip ülkelerin gelişme hızlarındaki istikrarlı yükseliş tüm dikkatlerin eğitim ve nitelikli insan gücü üzerine odaklanılmasına sebep olmuş ve bilginin asıl güç unsuru haline geldiği bir döneme girilmiştir. (Çalışkan, 2007)

Ülkenin ekonomik olarak büyümesi için en önemli yatırım, beşeri sermayeye yapılan yatırımdır. İnsana yapılan yatırım ise genellikle 3 temel hususu içerir. İnsanların eğitim, sağlık ve beslenmeleri üzerine dayalı gelişimleri kişilerin sahip oldukları potansiyeli istenildiği gibi ortaya koyabilmelerine yardımcı olmaya çalışma amaçlıdır. Sağlık ve beslenme dışında eğitim, kişisel gelişimde ayırt edici niteliğe sahiptir. Beşeri sermayeye yapılan yatırımdan kastedilen en fazla da eğitim seviyesinde sağlanan gelişimdir. Okuryazarlıktan, akademik ve bilimsel çalışmalara kadar eğitim seviyesindeki farklılık ülkelerarası farklılığı ortaya koyan en önemli olgudur. (Afşar, 2009)

Eğitim hiç şüphesiz ülkelerin kalkınmasında oldukça önemli bir güçtür. Eğitim piyasasında ihtiyaç duyulan nitelik ve niceliğe sahip emek gücünü sağlarken, bundan daha da önemlisi katma değeri yüksek ürün üretmedeki asıl belirleyici olan, bilgi üretimi ve buna dayalı üretim süreçlerinin geliştirilmesi ve mevcut sürece adapte edilmesidir. Eğitim seviyesinin yüksek olduğu ülkelerin üretim ve pazarlama anlamında dışa açık ve verimli olması bir rastlantıdan ziyade birbirine bağlı ekonomik süreçleri nitelikli yönetebilmelerinden kaynaklanmaktadır. (Çalışkan, Karabacak, & Meçik, 2013)

Eğitim ve ekonomik gelişme ilişkisini açıklayan Cobb-Douglass Büyüme Modeli, Solow Büyüme Modeli gibi beşeri sermayedeki artışın ekonomik gelişmeyi önemli oranda artırdığına ilişkin bulgular içeren modeller vardır. Bu kapsamda yapılan çalışmalardan birinde OECD üyesi 38 ülkede yapılan değerlendirmeler sonucu

ekonomik büyümenin %8'inin beşeri sermaye artışından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye özelinde 1980-2000 yılları arasını kapsayan bir çalışmada ülkedeki büyümenin %31'inin beşeri sermayedeki gelişmeden kaynaklandığı ortaya konulmuştur. (Afşar, 2009)

TÜİK verileri incelendiğinde eğitim seviyesi arttıkça kişisel gelir düzeyinin de arttığı görülecektir. Eğitim sadece genel olarak ülkenin kalkınmasında değil, bireylerin kişisel gelirlerinde de ciddi artışlara sebep olmaktadır. Bu verilere göre 2004 yılında ilköğretim mezunlarının ortalama kişi başı gelirleri 5 bin TL civarında iken üniversite mezunlarının yıllık gelir seviyesi bunun yaklaşık 3 katı yani 15.000 TL civarındadır. ABD'de yapılan bir çalışmada ise farklı eğitim seviyesine sahip kişiler arası gelir farklılığının %66 ile en önemli sebebinin eğitim düzeyindeki farklılık olduğu geri kalanının ise eğitim dışı sebeplerden kaynaklandığı görülmüştür. (Taş & Yenilmez, 2008)

Yapılan bir araştırmada Türkiye'de eğitim harcamalarının büyüme üzerinde olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir. Aynı araştırmada fiziksel sermayenin ekonomik büyümeyi sağlamak için tek başına yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Eğitim sayesinde niteliği artan insan gücünün çarpan etkisiyle ekonomik kalkınmaya destek olduğu ve özellikle AB uyum süreciyle belirgin bir nitelik artışı sağlanmaya başlanmıştır. (Uçan & Yeşilyurt, 2016)

Eğitim hem kişisel hem de toplumsal olarak beceri seviyesinin çağın ve üretim süreçlerinin talepleri yönünde şekillendirilmesi suretiyle niteliklerin artırılarak verim artışının sağlanmasına neden olur. Eğitimin en önemli katkısı beşeri sermayenin toplumsal düzeyde artırılmasıdır. Gelişmeyi başlatacak ve sürdürecektir ana unsur beşeri sermayedir. Artan nüfus içinde teknolojik gelişmenin sağlanması da nitelikli yetişmiş insan gücüne bağlıdır. Eğitim seviyesindeki hissedilir artışlar toplumsal yaşamın pek çok boyutuna etki etmektedir. Eğitim seviyesi artmış bireylerden oluşan bir toplumda, toplum sağlığının daha iyi korunduğu, bundan dolayı sağlık harcamalarının azaldığı, bebek ölümlerinin azaldığı, siyasal istikrar süresinin arttığı, demokrasinin benimsendiği ve insan haklarına saygının hissedilir şekilde arttığı görülmektedir. Eğitimli toplumlarda çevre bilinci artarken, toplumsal dayanışma ve biz anlayışı yaygınlaşmaktadır. Silah kullanma ve suç oranlarının düştüğü eğitimli

toplumlarda yapılan eğitim harcamalarının ortaya çıkardığı sonuçları sebebiyle sosyal ve ekonomik getirisinin oldukça fazla olduğu söylenebilir. (Türkmen F. , 2002)

Eğitim, toplumsal gelişme ve onun bir parçası olan ekonomik gelişmeyi dolaylı ve dolaysız pek çok yolla etkilemekte ve bazen de kendisi bunlardan etkilenmektedir. Eğitimin en önemli etkilerinden birini, kişinin ekonomik ilişkiler ağı içinde nerede yer alacağına o kişinin eğitim düzeyinin belirleyici etkisi olduğudur. Eğitim ortaya çıkardığı pozitif dışsallıklarla bireylerin hayatlarındaki hemen hemen her noktaya temas edebilen bir etkiye sahiptir.

Eğitimin ekonomik gelişmeye etkisinin istenilen seviyelerde olabilmesi için, eğitimin okul, derslik, öğretmen imkânları gibi kıstaslar yönünden, şehirler ile kırsal bölgeler, ülkenin her tarafındaki şehirler ve bu şehirler içinde cinsiyet başta olmak üzere çeşitli farklılıklara göre değişmeyen bir eşitlikle sunulması gereklidir. Ülkemiz açısından böylesi eşitsizliklerin varlığı gelişmenin önünde bir engel olarak görülmeden arzu edilen gelişmişlik düzeyinin yakalanması beklenemez.

Eğitim eşitsizliği üzerine yapılan bir araştırmada ülkemizde eğitim eşitsizliğinin en yüksek seviyede olduğu illerin genellikle Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesindeki iller olduğu ortaya çıkmıştır. Bu illerin aynı zamanda ekonomik gelişmişlik sıralamasında en sonda yer almaları ekonomik gelişmişliği aşmanın bir yolunun eğitimdeki eşitsizliği ortadan kaldırmak olduğunu göstermektedir. (Erdem & Çoban, 2005)

Bir kamu kuruluşu tarafından yapılan araştırmada illerin sosyo-ekonomik gelişmişlikleri üzerinde yapılan değerlendirmelerde illerin buldukları sıralamalarla aynı illerin eğitim düzeyleri arasında birbirine uygunluklar tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi yüksek olan illerde ekonomik gelişmenin de yüksek olduğu gözlenmiştir. Bölgeler ve iller arasındaki eğitim eşitsizliklerini gidermeden, ekonomik kalkınmada sürdürülebilir bir ivme kazanmak oldukça zor olacaktır. Eğitimin etki etmediği toplumsal yaşam unsuru bulmak ne kadar zorsa eğitimdeki sorunları çözmeden toplumsal değişimdeki hedeflere ulaşmak da o kadar zor olacaktır. Ülkemiz açısından eğitim eşitsizlik katsayısının ölçüldüğü bir araştırmada eşitsizliğin giderek azalmakla birlikte halen ciddiye alınmasını gerektirecek seviyelerde olduğu ortaya

çıkıştır. (Erdem & Çoban, 2005)

Devlet okullarındaki nitelik kaybını telafi edebilmek için özel okulların önünün açılması gerektiği düşünülmektedir. Özel okullar ile devlet okulları arasındaki fiziki imkân farklılığı, sportif faaliyetlerdeki farklılık, eğitim kalitesindeki farklılık gibi nitelik farkının zaman içinde devlet okullarının niteliklerinin özel okul seviyesine yükseltilmesi sayesinde ortadan kaldırılarak, özel okullara ihtiyacın kendiliğinden ortadan kalkacağı düşünülmektedir. Devlet okullarının niteliksiz ve günün ihtiyaçlarına cevap veremeyen yapısıyla özel okulların da önünün kapalı olması, kaliteli ve fırsat verildiğinde gelişmeyi sağlayabilecek pek çok bireyin uygun ortamı bulamadığı için sönüp gitmesine neden olabilecektir. Fırsat eşitliği yakalamak adına özel okullar sayesinde kendisine sağlanan imkânlarla ülkenin gelişmesine olumlu katkı yapabilecek öğrencilerin özel okullarda yetiştirilmesi için özel okulların desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Devletin eğitim alanında yapabilecekleri; sınırlı hizmetlerini yerine getirirken özel sektörün ona yardımcı olması, kalite ve etkinliği artırarak kalkınmaya daha fazla destek sağlayacaktır. Devletin amacı kalkınmanın sadece kendi eliyle sağlanması olmamalıdır. Sanayi ve üretim alanında sağlanan özel sektörün önünü açma politikası eğitim alanında yansıma bulmuş ve özel eğitim kurumları devletin kalkınma planlarında yer bulan destekleriyle ülke kalkınmasına destek olmaya çalışmaktadırlar.

Üniversiteye yerleşme sınavlarında; devlet liselerinde lisansa yerleştirme oranı %40 civarındayken, özel liselerde lisansa yerleştirme oranı %60'lar seviyesindedir. Dört yıllık lisans bölümlerine yerleştirmelerde aradaki farklılık daha belirgin hale gelmektedir. Öyle ki özel liselerde oran %50 iken devlet liselerinde %15'ler civarındadır. Fen liseleri ve Anadolu liselerinin oranları biraz daha yüksek olsa da özel okul mezunlarının üniversiteyi kazanma yüzdesi daha yüksektir. Bunda okulların fiziki şartları kadar aile ve öğrencinin sınavlar hakkındaki ilgi ve farkındalığı da oldukça önemlidir.

Tablo 15. Lise Türlerine Göre Üniversiteye Yerleşme Oranları

Lise Türleri	2015	2016
Özel Lise	45.56	58.87
Fen Lisesi	60.56	56.11
Anadolu Lisesi	58.57	52.54
İmam Hatip Lisesi	46.40	38.67
Genel Lise	39.97	36.40

Kaynak: ÖSYM istatistik verilerinden derlenmiştir.

2000 yılında faaliyette olan bazı özel eğitim kurumu ve öğrenci sayıları ile 2012 yılında faaliyette olan özel eğitim ve kurumu ve öğrenci sayıları arasında genel olarak bir karşılaştırma yaptığımızda; 2000 yılında faaliyette olan özel eğitim kurumu ve öğrenci sayısında 2012 yılında iki katına yakın bir artış olduğunu söyleyebiliriz. 2000 yılında 1.788 özel okul faaliyette iken 2012 yılında bu sayı %68'lik bir artış ile 3.006'ya çıktığını söyleyebiliriz. Özel okullarda okuyan öğrenci sayısının ise 246.514'den %102'lik bir artışla 498.118'e ulaştığını söyleyebiliriz. Yani özel okulların sayısının artması ile birlikte doğru orantılı olarak öğrenci sayılarında da bir artış olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıdaki tabloya baktığımızda ise en fazla talebin özel dershanelere ait olduğunu görmekteyiz. Demek ki hem özel okullara hem de özel dershanelere talep her geçen yıl artmıştır. 2000 yılında faaliyette olan dershane sayısının 1.289 iken %134'lük bir artış ile 2012 yılında bu sayı 4.056'a çıkarak bir artış göstermiştir. Özel öğrenci yurtlarına baktığımızda ise yine 2000 yılında 2.304 olan sayı 2012 yılına kadar %71'lik bir artış göstererek 3.948'e ulaşmıştır. (Kırmızı, 2014)

Tablo 16. 2000 Yılı ve 2012 Yılı Karşılaştırmalı Veriler

Yıllar	Özel Okul Sayısı	Özel Okullardaki Öğrenci Sayısı	Özel Dershane Sayısı	Özel Yurt Sayısı
2000	1788	246.514	1289	2304
2012	3006	498.118	4056	3948

Kaynak: (Kırmızı, 2014)

2.11. Ülke Kalkınmasında Özel Okulların Yeri

Bireylerin eğitim düzeyi ve genel olarak toplumun eğitim düzeyi ve bunun niteliği ekonomik kalkınmayı belirleyen en önemli itici güçtür. Yapılan pek çok bilimsel araştırma kalkınma ile eğitim düzeyi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ülkelerarası ekonomik ve siyasal rekabette öne çıkmanın en önemli belirleyici unsuru nitelikli insan gücüdür. Eğitim sistemini geliştirmeden ülkeyi kalkındırmanın imkânı oldukça kısıtlıdır. Doğal yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahip ülkelerde bile eğer eğitim nitelikli değilse, gelişme ve zenginlik istenilen düzeyde olmayacaktır. Eğitim yapılan kurumlar günün ihtiyaçlarına toplumun taleplerine cevap verememesi durumunda kendilerinden bekleneni veremeyecekler ve alternatiflerinin aranmasına başlanacaktır. Ülkede günün gerektirdiği teknik ve bilimsel eğitim düzeyinin yakalanamaması ve bunun sonucunda ekonomik ve siyasi olarak ülkenin bir türlü gelişmemesi en başta o ülkedeki eğitim sisteminin ve kurumlarının sorgulanmasına gündeme getirir.

Yapılan çeşitli araştırmalar eğitimin ekonomik kalkınmaya değişik oranlarda da olsa önemli katkıda bulunduğunu göstermektedir. Örneğin; İngiltere’de %7, Belçika’da %14, ABD’de %15, Arjantin’de %16 ve Kanada’da ise bu oran %25’lere ulaşmaktadır. Bu oranın ülkemizde %4’ler düzeyinde olduğu ifade edilememektedir. Bunun en önemli nedenleri ise elbette ki alt yapı eksikliği ve nitelik sorunudur. (OECD, 2005)

Gelişmiş ülkelerden olan Japonya 10, Almanya 9, İtalya 6 ve Yunanistan ise ülkemizin 3 katı pay ayırarak küresel yarışta bizlerle rekabet halindedirler. Yıllık yapılan harcamalarda da gelişmiş ülkelerin Türkiye’nin yaklaşık 6 katı bir harcama yaptıkları ve var olan gelişmişlik farkını daha da artırdıkları görülecektir. Ekonomik gelişmenin temeli eğitim ve ona verilen önem olduğunu ortaya koyan en göstergelerden birisi elbette ki dünyadaki en önemli yer altı kaynaklarına sahip olan ülkelerin bir türlü istenilen gelişmişlik seviyesini yakalayamamalarıdır. Zira bu ülkelerde kaynakları istenilen şekilde kullanacak nitelikli insan gücü yetersizliği had safhadadır. Eğitime istekli küçük bir kesim ise ülke içinde bulamadıkları kaliteli eğitimi yurt dışında özellikle Batı Avrupa ve ABD gibi gelişmiş ülkelerde arayarak hem kaynak transferine hem de beyin göçüne sebep olmaktadır. (Çakmak, 2008)

Son dönemde eğitime yapılan harcamanın bir harcama olmadığı gerekli ve geri dönüşü en fazla olan yatırım olduğunu ifade eden görüşlerde ortaya çıkmıştır. Yaklaşık 90 ülkeyi kapsayan bir araştırmada okuryazarlık oranında yüzde 10 oranındaki artışın kalkınmaya etkisinin yüzde 50 civarında olduğu ve kalkınmaya bu kadar etki eden başka bir etmenin olmayacağı sonucuna ulaşılmıştır. (Türkmen, 1999)

İyi gelişmiş insan kaynağı sermaye ve teknoloji üretip kalkınmaya katkı sağlayabilir ancak iyi gelişmiş insan gücü olmadan sermaye ve gelişme devamlılık arz edemez. Eğitim gelir artırıcı pek çok unsuru tetiklediği gibi gereksiz pek çok harcamadan da tasarruf edilmesine sebep olur. Gelişme eğer sadece bir noktaya odaklanarak belirlense bunun eğitim olacağına şüphe yoktur. Elbette ki eğitim seviyesinin arzu edilen seviyeye gelmesi sadece ekonomik kaynak tahsisi yoluyla sağlanabilecek bir hedef değildir. Toplumun tüm kesimlerinin anne babaların, siyasilerin, medyanın, sivil toplum örgütlerinin ve eğitim kurumları ve eğitimcilerin eğitim seviyesini yükselterek nitelikli insan gücü oluşturma yolunda işbirliği yapmaları gerekmektedir.

Eğitim sadece teknoloji konusunda yaptığı katkıyla değil insanların bilişsel yapılarında gerçekleştirdiği etkiyle de bir dönüşümün temel dinamiğidir. Örneğin tüm veriler aynı olduğunda tarımla uğraşanların mevcut eğitim düzeylerine ilave edecekleri 4 yıl süreli bir eğitimin tarım ürün çıktısının en az yüzde 10 artıracakını ortaya çıkaran araştırmalar mevcuttur. Bu eğitimin çarpan etkisine verilebilecek en güzel örneklerden birisidir. (Türkmen F. , 2002)

OECD'nin yapmış olduğu araştırmalarda eğitim seviyesi arttıkça bireylerin katma değeri yüksek işlerde istihdam edilme ihtimallerinin arttığı ve bununla doğru orantılı olarak gelir seviyelerinin de arttığı görülmüştür. Bu eğitimdeki artış ile gelir seviyelerindeki artış hızı ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de hemen hemen her ülkede artan eğitim seviyesinin gelir düzeyini arttırdığı gerçeği ortaya konulmuştur. OECD tarafından çalışmada eğitim seviyesinde görülen yükselmenin gelir dağılımına da olumlu etkisi olduğu görülmüştür. Eğitim sayesinde sınıfsal geçiş genliğin mümkün olduğu, eğitilmiş bireylerin daha yüksek gelire sahip olduğu ve toplumsal olarak yükselen eğitim seviyesinin gelir dağılımında daha adil bir bölüşüme Zemin hazırladığı ortaya çıkmıştır. Eğitim seviyesi yüksek ülkelerde orta

sınıf toplumsal kesim daha geniş ve hareketlidir. (Türkmen F. , 2002)

Ülkemiz şartlarında devlet okullarının yetersizlikleri ve şehirler ve bölgeler arası eşitsizlikler giderilmediği müddetçe özel okullara talep artarak devam edecektir. Özel okulların fiziki şartları ve gerek liselere giriş ve gerekse üniversiteye giriş sınavlarında devlet okullarından daha yüksek başarı yüzdesine sahip olması bu okulların daha uzun bir süre tercih edilmesinde en önemli etkenlerdendir.

Özel okul denildiğinde akla ilk gelen azınlık ve yabancı okullar günümüzde ağırlıklı yerlerini Türk özel okullarına bırakmış durumdadırlar. Bunda özel Türk okullarının kalite olarak azınlık ve yabancı okullarının seviyesine gelmiş olmasının etkisi oldukça fazladır. Türk özel okullarının giderek artan sayısından varsa ise bir memnuniyetsizlik bunun önüne geçmenin yolu devlet okullarının kalitesini artırmak ve özel okullara ihtiyaç duyulmayan bir eğitim sistemini ülke genelinde uygulanır hale getirmektir. Aksi halde devlet okullarında verilen eğitimden memnun olmayan ve daha fazlasını isteyen öğrenci ve veliler hem kendilerinin hem de ülke kalkınmasının temeli olan eğitimi özel okullarda almaya talip olacaktır.

Toplumun ekonomik olarak itici gücü olan ve özel okulların maliyetini karşılayabilecek ekonomik güce sahip olan bireylerinden oluşan veli profiline bu okullarda okuyan ve kendilerinden sonra gelip işlerinin başına geçecek olan gelecek nesillerinin mümkün olan en iyi eğitimi alması gerek kendi şirketleri gerekse ülke ekonomisi açısından oldukça büyük kazanç olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN EKONOMETRİK OLARAK ANALİZİ

3.1. Veri Seti ve Metodoloji

Bu çalışmada, eğitimin ekonomik büyüme üzerine bir etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmadaki veri seti 1995-2018 yılları arasındaki yıllık verilerden alınmıştır. Araştırmada kullanılan eğitim ile ilgili veriler; MEB istatistiklerinden ve YÖK istatistiklerinden alınmıştır. Diğer değişkenlerimiz olan reel GSYİH, emek ve sabit fiyatlarla sermaye; TÜİK ve TCMB istatistiklerinden alınmıştır.

Ekonometrik analizde, eğitim değişkenlerinin GSYİH değişkeni üzerinde uzun dönemli ilişki incelenmiştir. Bu nedenle ilk olarak değişkenlerin birim kök içerip içermediğine bakılmıştır. Birim kök analizinden sonra serilerin durağan olup olmadıkları sonucuna göre farklı düzeylerde durağan olmalarından dolayı hata düzeltme modeli aracılığıyla değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki incelenmiştir.

3.1.1. ADF Birim Kök Testi Yaklaşımı

Zaman serisi analizlerinde genel olarak ekonomik verilerin durağan olup olmadığı incelenmelidir. Değişkenlerin ayrıca hangi mertebeden birim kök içerip içermediği de uzun dönem analizleri için önemlidir. Bir seri birim kök içermiyorsa durağan, birim kök içeriyorsa durağan değildir kararı verilmektedir. Bununla beraber bir serinin birim köke sahip olmaması, zamana göre değişmeyen bir varyansa sahip olması meydana gelebilecek şokların belirli bir zaman sonunda ortadan kalkabileceği anlamına gelmektedir. Eğer seriler durağan değil ise, rassal şoklardan etkilenebilirler. (Libanio, 2005)

Bir ekonomik analizde serilerin durağan olmaları arzu edilen bir durumdur fakat birim kök testlerin bu istenen durumu genellikle gerçekleştirilmemektedir. (Nelson & Plosser, 1982)

Birim kök içeren serilerle yapılan analizler sahte regresyon sorunun ortaya çıkması sonuçların sapmalı olması gibi sorunlara neden olmaktadır. (Dickey & Fuller, 1981)

Serilerin birim kök içerip içermediği ilk olarak genelleştirilmiş Dickey-Fuller birim kök testi ile analiz edilmiştir. ADF birim kök testine ilişkin kullanılan formül düzeni aşağıdaki gibidir;

i. Sabit olmayan ve trendsiz model için;

$$\Delta y_t = \varphi y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta y_{t-1} + u_t$$

ii. Sabit olan ve trendsiz model için;

$$\Delta y_t = \alpha + \varphi y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \varphi_i \Delta y_{t-1} + u_t$$

iii. Sabit olan ve trendli model için;

$$\Delta y_t = \alpha + \beta T + \varphi y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \varphi_i \Delta y_{t-1} + u_t$$

Formüllerdeki y_t değişkeni, birim kökün varlığını test etmektedir. Son denklemden T deterministik trendin varlığını ifade etmektedir. Modele ayrıca gecikmeli fark terimleri ilave edilmesi ile hata teriminin otokorelasyonlu olması durumu da ortadan kaldırılmıştır. Son formüldeki y_t değişkeni trend durağan olduğu alternatifine karşı birim kökün olduğu temel hipotezi analiz etmektedir. İlk iki denklemden ise y_t değişkeninin ortalama etrafında durağan olmasına karşı birim kökü olduğu temel hipotezi test etmektedir. Bu varsayımların altında kullanılacak hipotezler aşağıdaki gibidir.

$$H_0: \varphi = 0 \quad H_1: \varphi < 0$$

φ değeri sıfırdan farklı olmaması durumunda, birim kök temel hipotezi reddedilememektedir. $\varphi < 0$ durumunda ise alternatif hipotez kabul edilecektir.

3.1.2. ARDL Sınır Testi Yaklaşımı

Ekonomi biliminde değişkenler arasındaki ilişkiler zaman içerisinde değişiklik gösterebilmektedir. Ekonometrik çalışmalarda da değişkenler arasındaki ilişki yine kısa dönemli ve uzun dönemli ilişki olup olmadığı farklı yöntemler ile analiz edilmektedir. Çünkü kısa dönem içerisinde değişkenler arasında ilişki yokken uzun dönemli ilişki bulunabiliyor. Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin belirlenebilmesi için eşbütünleşme testleri kullanılmaktadır. Bunlar içerisinde Engle Granger (1987) ve Johansen (1988) en bilinen eşbütünleşme testleridir. Bu tür standart eşbütünleşme testleri uygulanabilir olabilmesi için serilerin aynı mertebeden durağan olması gerekmektedir. Aynı mertebeden durağan olan seriler için standart Vektör Otoregresyon Modeli (VAR) yöntemi kullanılmaktadır. Ancak her zaman seriler aynı mertebeden durağan olmadığı durumlarda bu yöntem kullanılamamaktadır. Değişkenlerin aynı mertebeden durağan olmadığı durumlarda VAR yöntemi kullanılmadığı için Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) kullanılmaktadır. ARDL modeli serilerin birim kök içerip içermediği bilgisine bakılmaksızın uygulanabilen bir yöntemdir.

Ele alınan ARDL modeli;

$$\Delta y_t = \alpha + \sum_{i=1}^m \beta_1 \Delta y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_2 \Delta x_{1t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_3 y_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_4 x_{t-i} + e_t$$

şeklinde ifade edilmektedir. Bu eşitliği sınavacak temel hipotezi; $H_0 = \beta_3 = \beta_4 = 0$ şeklindedir. Bütün seriler için Akaike ve Schwarz Bilgi Kriterine göre gecikme seviyesi ele alınması ile oluşturulan modelde, otokorelasyonun olmadığı durumda hipotezin test edileceği kritik değerler (Peseran, 2001) tarafından verilmiştir.

3.2. ADF Birim Kök Testi Uygulaması ve Sonuçları

Tablo 17. ADF Birim Kök Testi Analizleri

Değişkenler	Gecikme Uzunluğu (k)	ADF	
		Sabitli	Sabitli Trendli
Özel Okul ¹	5	0.097	-1.569
Özel Okul	5	0.684	-1.150
Devlet Okulu ²	5	-1.800	-1.451
Devlet Okulu	5	-1.469	-1.515
Emek	5	-0.078	-1.861
GSYH	5	0.864	-2.205
Sermaye	5	0.399	-2.125

Yukarıdaki tablo; ADF birim kök testi sonuçlarına göre, %10 anlamlılık düzeyinde bütün değişkenler için birim kök temel hipotezi reddedilemez. Bu nedenle bütün değişkenler düzey değerlerinde durağan olmayan değişkenlerdir. ADF birim kök testinde maksimum 5 gecikme uzunluğu ve Schwarz Bilgi Kriteri seçeneği kullanılmıştır. Serilere ilk olarak sabitli olarak birim kök testi uygulanmış daha sonra serilere trend seçimi ile birim kök içerip içermediği test edilmiştir. Bütün birim kök testi sonuçları serilerin düzey değerlerinde birim kök içerdiği yani durağan olmadığı sonucuna varılmıştır. Birim kökün varlığının sınanması için kullanılan iki hipotez olan

H_0 ile H_1 hipotezi;

$H_0: \varphi = 0$ ($p = 1$) seride birim kök vardır, yani seriler durağan değildir.

$H_1: \varphi < 0$ ($p < 1$) seride birim kök yoktur, yani seriler durağandır.

şeklinde ifade edilmektedir. Yapılan birim kök testi sonucunda, serilerin durağan olmadığı yani serilerin birim kök içerdiği sonucuna varıldığı için H_0 hipotezi kabul edilmiş, alternatif hipotez olan H_1 hipotezi reddedilmiştir.

3.3. ARDL Sınır Testi Uygulaması ve Sonuçları

Tablo 18. MEB İstatistik Verileri İçin ARDL Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	T İstatistiği
GSYİH(-1)	0.428	3.137**
DEVLET OKULU ¹	-0.561	-4.809*
ÖZEL OKUL ¹	0.204	2.583**
SERMAYE	0.510	5.155*
EMEK	-0.346	-1.054
EMEK(-1)	-1.120	-2.646**
EMEK(-2)	0.667	2.019***
C	6.133	3.989*
ARDL (0,0,1,2) Tahmin Sonuçları		
R^2	0.993	
\bar{R}^2	0.990	
X^2_{BG}	0.657[0.553]	
X^2_{BP}	0.759[0.628]	

Yukarıdaki tabloda verilen ARDL modeli sonuçları incelendiğinde, GSYİH uzun dönemde emek, sermaye ve özel okullar ile pozitif yönlü ilişkide olduğu, devlet okulları ile ise negatif ilişkide olduğu, istatistiki olarak bakıldığında da anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca emek, sermaye, devlet okulları ve özel okullardaki %1'lik artış GSYİH değişkeni üzerinde % 0,42 arttırdığı söylenebilir.

Tablo 19. YÖK İstatistik Verileri İçin ARDL Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	T İstatistiği
GSYİH(-1)	0.768	3.951*
GSYİH(-2)	-0.375	-1.822***
EMEK	0.328	0.601
EMEK(-1)	-0.963	-1.854***
SERMAYE	0.257	1.866***
DEVLET OKULU	-0.013	-0.102
DEVLET OKULU (-1)	0.238	1.662
ÖZEL OKUL	0.155	1.816***
ÖZEL OKUL(-1)	-0.135	-1.385
ÖZEL OKUL(-2)	0.185	2.297**
C	3.497	2.503**
ARDL (1,0,1,2) Tahmin Sonuçları		
R^2	0.990	
\bar{R}^2	0.982	
X^2_{BG}	1.304[0.310]	
X^2_{BP}	1.302[0.322]	

Yukarıdaki tabloda verilen ARDL modeli sonuçları incelendiğinde, GSYİH uzun dönemde emek değişkeni ile negatif, sermaye, devlet okulları ve özel okullar ile pozitif yönlü ilişkide olduğu, istatistikî olarak bakıldığında da anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca emek, sermaye, devlet okulları ve özel okullardaki %1’lik artış GSYİH değişkeni üzerinde % - 0,37 azalttığı söylenebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye'deki özel okulların ekonomik büyüme üzerinde bir etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Bilindiği üzere yarı kamusal mal, yani devlet yanında özel sektör özelliği taşıyan eğitim, bir ülke için en önemli beşeri sermaye kaynağıdır. Ülkemizde özel eğitim kurumları da ilk olarak Tanzimat döneminde Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemek amacıyla gayrimüslimlere tanınan haklar sonucunda azınlıklar tarafından kurulan özel okullar ile başlamıştır. Bu dönemde özellikle başta Rumlar olmak üzere Ermeniler ve Yahudiler Osmanlı Devleti üzerinde nüfuz sahibi olmak amacıyla çeşitli okullar açmışlardır. Cumhuriyet döneminde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte eğitim ve öğretim birleştirilmiş, yabancı okullar devletin denetimi ve gözetimi altına alınmıştır.

Günümüzde sağlık gibi yarı kamusal mal özelliği taşıyan eğitim, son yıllarda dershanelerin temel liselere dönüşmesi ile birlikte sayıları hızla artan özel sektör için cazip bir yatırım kanalı haline gelmiştir. Eğitim, devletin yanında özel sektör eliyle de faaliyetlerini sürdürmektedir. Devlet, özel sektöre verdiği destek ve teşvikler ile üzerindeki bu yükü özel girişimler kanadıyla da yürütmekte ve bu durum da ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif bir etkide bulunmaktadır.

Bu çalışmamızda da yaptığımız çeşitli araştırma ve analizler sonucunda özel okulların ekonomik büyümeyi artırdığı buna karşılık devlet okullarının ise ekonomik büyümeyi azalttığı sonucuna varılmıştır. Eğitim konusunda devletin yükünü azaltan özel okullar, hem devletin personel giderlerinin azalması, hem yeni yatırımların yapılması, hem de öğrenci profiline kalitesinin artması açısından önemli bir etken konumundadır. Sonuç olarak da devlet, ülke düzeyinde eğitimde kaliteyi artırmak, ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla özel okullara sağladığı destek ve teşvikleri devam ettirip artırmalıdır. Eğitimde kalitenin artması ile birlikte nitelikli insan gücündeki artış ile ülke uluslararası standartlarda hem eğitim seviyesini yükseltir hem de rekabet gücünü artırarak GSYİH açısından da özel okullar ekonomik büyüme ve kalkınma açısından da önemli bir etken olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adem, M. (2005). *Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Afşar, M. (2009). Türkiye'de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 85-98.
- Ağaya, S. (2012). Özel Öğretim Kurumlarında Muhasebe ve Vergilendirme sistemi: Örnek Bir Uygulama. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe- Finansman Bilim Dalı.
- Akkoyunlu, P. (2005). Eğitim ve Ekonomisi. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Aksoy, E. (2015). Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Fransız Okulları.
- Akyüz, Y. (2001). *türk Eğitim Tarihi*. Alfa Yayınları.
- Algi, W. (2018). *webalgi.net*. <https://vergi.algi.net/ekonomi-maliye/rekor-buyume-rakamlari-ve-dunyanin-en-buyuk-ekonomisi-olmak/> adresinden alınmıştır
- Altınışik, İ., & Sencer, P. (2012). Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Sosyoteknik Sosyal ve Teknik araştırmalar Dergisi*(4).
- Arabacı, B. (2011). *Türkiye'de OECD Ülkelerinde Eğitim Harcamalarını*. http://perweb.firat.edu.tr/personel/yayinlar/fua_1572/1572_71495.pdf, 15.12.2018 adresinden alınmıştır
- Ata, M. (2006). *Özel Öğretim Kurumlarının Kuruluşu, İşleyişi ve Denetimi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi .
- Ayten, S. (2005). Osmanlıdan Cumhuriyete Misyonerlerin Türkiyedeki Eğitim Öğretim Faaliyetleri.
- Box, G. E., Jenkins, G. M., & Reinsel, G. (1970). Time series analysis: forecasting and control Holden-day San Francisco.BoxTime Series Analysis: Forecasting and Control Holden Day1970.
- Buz, F., & Dayıoğlu, M. R. (2014). Eğitimin Üç Boyutlu Değerlendirilmesi, Vergiler, Kamu Harcamaları, Yolsuzluk. *II. Türkiye Lisanüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı V*.
- Büyükkarcı, S. (1999). Osmanlıda İran Okulları. *Kuruluşunun 700. Yıl dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Uluslararası Kongresi*. Konya: Selçuk Üniversitesi.

- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33-41.
- Çalcalı, Ç. (2009). *Türkiye'de 1990 sonrası kamu harcamaları içerisinde eğitim harcamalarının yeri ve önemi*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çalışkan, Ş. (2007). Eğitimin Getirisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12, 235-252.
- Çalışkan, Ş., Karabacak, M., & Meçik, O. (2013). Türkiye'de Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), 29-43.
- Çallı, Y. (2009). Türk Anayasa Hukukunda Eğitim Hakkı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Çelebi, N., & Gökmen, B. (2014). Vergi Gelirleri Ve Eğitim Harcamaları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(5), 141-164.
- Çokgezen, M. & Terzi, N. (2008). Türkiye'de Devletin Eğitime Müdahalesinin Yeterli Gerekçesi Var mı? *Liberal Düşünce*(49).
- Danıştay*. (2012).
- Dickey, D., ve Fuller, W. (1981). "Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 49(4), 1057-72.
- Dinçkol, B. (1990). Zorunlu Din Eğitimi ve Öğretimi Bağlamında 1982 Anayasasının 24'üncü ve Medeni Kanununun 2662'nci Maddeleri Arasındaki Çelişki. *Hukuk Araştırmaları Dergisi*.
- Engle, R. F., & Granger, C. W. (1987). Co-integration and error correction: representation, estimation, and testing. *Econometrica: journal of the Econometric Society*, 251-276.
- Eraslan, A. (2009). Finlandiya'nın PISA'daki Başarısının Nedenleri: Türkiye için Alınacak Dersler. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3(3).
- Erdem, E., & Çoban, S. (2005). Türkiye'de İller Bazında Eğitim Eşitsizliğinin Ölçülmesi ve Ekonomik Gelişmişlik Farklılıklarıyla İlişkisi; Eğitimin Gini Katsayıları. *14 üncü İstatistik Araştırma Sempozyumu bildiriler Kitabı*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Erdemir, H. (2018, 11 11). *Batılılaşma Sürecinde Fransa Etkisi*.

<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=352144&/Bat%C4%B1%C4%B1la%C5%9Fma-S%C3%BCrecinde-Fransa-Etkisi-/-Dr.-Halil-Erdemir>
adresinden alınmıştır

- Erden, M. (2000). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2002). *Yeni Bir Binyıla Doğru Türk eğitim sisteminin sorunlar ve Çözümler*.
- Ereş, F. (2004). Eğitim Yönetiminde Stratejik Planlama. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*(15).
- Ereş, F. (2005). Eğitimin Sosyal Faydaları. (167).
- Ergin, O. (1977). *Türk Maarif Tarihi* (Cilt 1-2). Eser Matbaası.
- Esenkal, E. (2007). Yabancı Ülkeler Tarafından Osmanlı Coğrafyasında Açılan Okullar. Trakya Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- ETB, E. T. (2007). *Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Evren, Ç. C. (2007). Bir Danıştay Kararı Üzerine Kamu Hizmetinde Bedel Sorunu. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XI*(1-2).
- Gilberto A. Libanio, “UnitRoots in Macroeconomic Time Series: Theory, Implications, and Evidence”, *Nova Economia Belo Horizonte*, Vol. 15, No. 3, 2005, ss.145-176, s. 146.
- Göksu, G., & Alper, G. (2013). Türkiye'de Eğitimin Finansmanı ve Ülkelerarası Bir Karşılaştırma. *Celal Bayar Üniversitesi Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 20(1), 59-72.
- Güzel, B., & Sivrikaya, H. (2005). Eğitim Öğretim Hizmetlerinde Kazanç İstisnası ve Özellik Arz Eden Durumlar. *Vergi Sorunları*, 23-32.
- Haydaroğlu, İ. P. (1993). *Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar*. Ocak Yayınları.
- Hesapçioğlu, M. (1984). *Türkiye'de İnsangücü ve Eğitim Planlaması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:127 .
- Investaz. (2018). <https://www.investaz.com.tr/blog/dunya-ekonomi-siralamasi/>.
- İriç, A. (2015). *Türkiye'de Özel Okulların Sorunları*. http://ebilge.net/yazi_goster.asp?hkul=292 adresinden alınmıştır
- İstatistikleri, M. (2018). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

- Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. *Journal of economic dynamics and control*, 12(2-3), 231-254.
- Kırmızı, R. (2014). Özel Liselerin Türk Eğitim sistemindeki Yerinin İktisadi ve Mali Açıdan Değerlendirilmesi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Kırmızı, R. (2014). *Özel Liselerin Türk Eğitim sistemindeki Yerinin İktisadi ve Mali Açıdan Değerlendirilmesi*. Adnan Menderes Üniversitesi Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Koç, H. (2007). Eğitim Sisteminin Finansmanı. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi* (29), 39-50.
- Koçer, H. A. (1987). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu*. Uzman Yayınları.
- Korkmaz, A. (2006). *Eğitim ve Ekonomi Arasındaki İlişkiler*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A., Çakar, M., & Dılmaç, B. (1999). Türkiye'de ve Dünyada Özel Okulların Yapısı ve İşleyişi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 219-232.
- Küçükçayır, G. A., & Cemaloğlu, N. (2017). Türkiye'de Geçmişten Günümüze Özel Okullar ve Eğitim Politikaları Üzerine Bir Araştırma. *Eğitim Yönetimi araştırmaları*.
- Lamba, M. (2015). Türkiye'de Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Yansımaları: *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 127-141.
- MEB. (2012). MEB Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği.
- MEB İstatistikleri. (2018). Aralık 5, 2018 tarihinde www.meb.gov.tr adresinden alındı
- Mutlu, Ş. (2005). *Osmanlı İmparatorluğunda Misyoner Okulları* (2 b.). Gökkuşbu Yayınları.
- Nadaroğlu, H. (1998). *Kamu Maliyesi Teorisi*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Nasuhbeyoğlu, T. (2007). Türkiye'deki Yabancı ve Azınlık Okulları.
- Nelson, C. R., ve Plosser, C. R. (1982). "Trends and random walks in macroeconomic time series, *Journal of Monetary Economics*, 10(2), 139–162.
- Nuhoğlu, M. S. (2017). Osmanlı Devletinde Alman Okulları ve Misyonerlik Faaliyetleri. *Doğu Araştırmaları Dergisi*.
- OECD. (2005). Education at a Glance. *OECD Indicators*.

- Oran. (2017). Özel Okul Yatırım Fizibilitesi. *Orta Anadolu Kalkınma Ajansı*.
- Ortaylı, İ. (1981). Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Okulları Üzerine Bazı Gözlemler,. *Amme İdaresi Dergisi*.
- Özay, İ. H. (2004). *Günüşiğında Yönetim*. Filiz Kitabevi.
- Özay, İ. H. (2004). *Günüşiğında Yönetim*. Filiz Kitabevi.
- Özbalcı, Y. (2007). *Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamalar*. Ankara: Oluş Yayıncılık.
- Özdemir, A., & Tüysüz, F. (2017, Ocak). Özel Okul Yatırımları İçin Türkiye'deki 81 İlin Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri İle stratejik Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi eğitim Bilimleri Dergisi*(Ocak), 93-114.
- Özgür, M. Ö., & Giray, F. (2016). Kamusal Mal ve Hizmet Olarak Eğitim Hizmeti ve Harcamaları:Türkiye ve diğer OECD Ülkeleri Karşılaştırması.
- Özkaya. (tarih yok).
- Özkaya. (1993). Özel Eğitim Kurumlarının Eğitim Sistemimizdeki ve Sosyo-Ekonomik Yapı İçindeki Yeri. Türkiye ve Dünyada Özel Eğitim Kurumlarının Yeri ve Önemi. İstanbul: İTO Yayınları.
- Özkaya, N. (1992). Özel Öğretim Kurumlarının eğitim Sistemindeki ve SosyoEkonomik Yapı İçindeki Yeri, . *Türkiye'de ve Dünyada Özel Öğretim Kurumlarının Eğitimdeki Yeri*. İstanbul Ticaret Odası Yayını,.
- Özoğlu, S. Ç. (2007). Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları*(203).
- Pesaran, M. H.,Shin, Y., & Smith, R. J. (2001). Boundstestingapproachestotheanalysis of levelrelationships. *Journal of appliedeconometrics*, 16(3), 289-326.
- Phillips, P. C. B., ve Perron, P. (1988). “Testingfor a unitroot in time seriesregression. *Biometrika*, 75(2), 335–346.
- Polat, İ. (1989). Türk İtalyan İlişkileri Çerçevesindeİtalyan Okulları. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*(4).
- Polvan, N. (1952). *Türkiye'de Yabancı Öğretim* (Cilt I). Milli Eğitim Basımevi.
- Sami, Z. (2003). Eğitimin Bir İşlevinin Kalkınma Olduğu Unutuluyor Mu ? *Milli Eğitim Dergisi*(159).
- Sami, Z. (2003). eğitimin Bir İşlevinin Kalkınma Olduğu Unutuluyor Mu? *Milli Eğitim Dergisi*(159).

- Senemoğlu, N. (2001). Çocuk Hakları Çalışan Çocuklar ve Eğitim Sorunları. *Milli Eğitim Dergisi*(151).
- SETA. (2009). *Türkiye'de Milli Eğitim Sistemi Yapısal Sorunlar ve Öneriler*.
- Sezen, A. (1999). *Atatürk Döneminde Yabancı Okullar(1923-1938)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Sönmez, M. (1990). Türk Eğitim Sistemi İçersinde Özel Okulların Yeri ve Önemi. Ankara: TODAİE Kamu Yönetimi Lisanüstü Uzmanlık Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sözmez, M. (tarih yok).
- Subaşı, B., & Dinler, A. (2003). *Türkiye'de ve Dünyada Özel Okullar*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Şener, O. (1987). *Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri*. İstanbul: 3. Türkiye Eğitim Maliye Sempozyumu Bildiri Kitabı.
- Şimşek, İ. (2010). Özel Okullarda Bedelsiz Öğrenci Okutulması: Kurumlar Vergisi ve Katma Değer Vergisi Karşısındaki Durum ve Muhasebeleştirilmesi I. *Yaklaşım Dergisi*, 169-173.
- Şişman, M. (2006). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Tanilli, S. (1962). *Anayasalar ve Siyasal Belgeler*.
- Taş, U., & Yenilmez, F. (2008). Türkiye'de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Taytak, M. (2007). *türkiye'de Özel Okul Öncesi Eğitim, İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarının Vergiler ve Vergi Teşvikleri Dışındaki Konumu*. Afyon: Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- TED. (2018). TED Tarihçesi.
- Tezcan, M. (1985). Eğitim Sosyolojisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*(150).
- Tooley, J. (2006). En Fakir Ülkelerdeki Özel Okullar. *Liberal Düşünce*.
- Topçu, F. (2007). Türk Eğitim Sisteminin Tarihsel Gelişimi ile Yabancı Okullarının Bu sistem Üzerindeki Etkileri. Beykent Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Tunaya, T. Z. (1982). *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*. İstanbul: Ekin Yayınları.

- TÜİK. (2017). TÜİK Eğitim İstatistikleri 2017.
- Türk, E. (1999). *Milli Eğitim Bakanlığında Yapısal Değişmeler ve Türk Eğitim Sistemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Türkmen, F. (1999). *A Comprehensive Study on Education*. Ankara: DPT.
- Türkmen, F. (1999). *A Comprehensive Study on Education*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Türkmen, F. (2002). *Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.
- Uçan, O., & Yeşilyurt, H. (2016). Türkiye'de Eğitim Harcamaları ve Büyüme İlişkisi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- Uygun, S. (2003). *Türkiye'de Düünden Bugüne Özel Okullara Bir Bakış* (Cilt 36).
- Vahapoğlu, H. (2005). *Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar*. MEB .
- Worldbank. (2005).
- Yalçın, M. (2018). *Avrupa Birliği Ülkelerinde Özel Okullar*. <https://docplayer.biz.tr/4398430-Avrupa-birligi-ulkelerinde-ozel-okullar-murat-yalcin-muratmetueds-yahoo-com.html> adresinden alınmıştır
- Yeniad, M. (2006). *Uzaktan Eğitimde Kullanılmak Üzere Web Tabanlı Bir Portal Yazılımı Geliştirme*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yücel, M. S. (2016). *Türkiyede Yabancı Okullar ve Azınlık Okulları*. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi doktora Tezi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı-Soyadı: Gülden ALTAY

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri ve Tarihi: Kayseri - 09.04.1981

E-Posta: gldnaltay@gmail.com

Yazışma Adresi: Gevher Nesibe Mah. Gökgeçidi Sok. No:13/31 Kocasinan/Kayseri

Eğitim Bilgisi:

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
2,05	T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Pazarlama	2007
2,75	T.C. Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme	2014
2,20	T.C. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tezli Y.L.	2019

İş Denevimleri:

Yıl	Kurum	Görev
2016	T.C. Milli Eğitim Bakanlığı	Sınıf Öğretmenliği (Ücretli Öğretmenlik)
2017	T.C. Milli Eğitim Bakanlığı	Sınıf Öğretmenliği (Ücretli Öğretmenlik)

Sertifika Bilgisi: T.C. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi - Eğitim Fakültesi -
Pedagojik Formasyon Eğitimi

Yabancı Dil: İngilizce